

1860

1890

1920

1950

1980

2010

krizler çağında kentsel “dönüşüm”

Adana Büyükşehir Belediyesi örneğinden hareketle
**yerel yönetimlerde
toplumsal cinsiyet eşitliği ve
katılımın güçlendirilmesi için
politika önerileri**

Bu proje Avrupa Birliği
tarafından finanse edilmiştir.

krizler çağında kentsel “dönüşüm”

Adana Büyükşehir Belediyesi Örneğinden Hareketle
yerel yönetimlerde
toplumsal cinsiyet eşitliği ve katılımın
güçlendirilmesi için
politika önerileri

Çiğdem G.D.

2023

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Katılımcılık Odaklı Bir Çalışma:
Adana Büyükşehir Belediyesi'nin Gösterge Temelli İzlenmesi Projesi

Bu proje Avrupa Birliği
tarafından
finanse edilmiştir.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Katılımcılık Odaklı Bir Çalışma:
Adana Büyükşehir Belediyesi'nin Gösterge Temelli İzlenmesi Projesi

krizler çağı'nda kentsel "dönüşüm"

Adana Büyükşehir Belediyesi Örneğinden Hareketle

yerel yönetimlerde

toplumsal cinsiyet eşitliği ve katılımın güçlendirilmesi için

politika önerileri

Çiğdem G.D. 2023, Adana

ISBN: 978-625-00-8469-4

Kaynak gösterildiği sürece alıntılanabilir.

Kapak tasarımı, görsel uyarlamaları, çeviriler, iç tasarım ve redaksiyon:
Çiğdem G.D.

"İyi örnekler" ve "Örnek göstergeler" kısımları için derleme, redaksiyon:
Asude Şafak Bozdoğan

"Politika önerileri" kısmına katkıları için Bilge Durutürk'e
teşekkürlerimizle.

Kapak Arka Plan Görseli: Prof. Ed Hawkins, Reading Üniversitesi,
İngiltere. 1850-2022 yılları arası Dünya sıcaklık ortalamaları.
showyourstripes.info. (Creative Commons 4.0 Lisanslı)

Bu kitapçık Avrupa Birliği'nin finanse ettiği
CEİDizler Hibe Programı kapsamında hazırlanmıştır.
İçerik tamamı ile yazarın sorumluluğu altındadır;
Avrupa Birliği, Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği (CEİD) ve
Kadına Özgürlük ve Eşitlik Derneği'nin (KÖVED)
görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

*"Hiçbir sorun,
ona yol açmış olan bilinç düzeyi ile çözülemez."*

Albert Einstein

*"Derinlikli düşünen, kendini adanmış küçük bir grup insanın
dünyayı değiştirebileceğinden asla şüphe etmeyiniz.
Aslında bunu başarabilmiş olanlar, yalnızca öyleleridir."*

Magaret Maed

neden?	2
kim, nerede, nasıl, ne zaman, ne için?	3
temel kavramlar	4
politika önerileri	49
iyi örnekler	65
örnek göstergeler	75

neden?

*“İnsanlık tarihsel bir dönüm noktasında”*¹.

Bilim insanları 1800’ler sonrasını **Antroposen / İnsan Çağı** olarak isimlendiriyor; çünkü insan yeryüzünü değiştiren tür haline gelmiş.

2000 sorasına ise **Krizler Çağı** adını uygun görmüşler. Çünkü giderek büyüyen sorunları eş zamanlı yaşamaya başladık.

İnsanlığın en geniş yasal platformu Birleşmiş Milletler. En öncelikli gündemi ise sürdürülebilir kalkınma² ile doğal denge³. Bunları sağlamanın, ancak gerçek bir katılım ve eşitlik ile mümkün olduğunu uzun zamandır vurguluyor. Küresel eylem planı **Gündem 21** ile, 1998’den bu yana **tüm insanlığın “küresel ortaklık” anlayışı ile çalışması** hedefini benimsemiş. Bu ortak anlayışında; tüm **yerel yönetim ve sivil toplum aktörleri, ulusal ve uluslararası yönetimlerin muhatabı** kabul ediliyor.

Tüm seviyelerden insanlar birbiri ile muhatap; çünkü ancak yereller dönüşürse, küresel bir dönüşüm mümkün. (SKA-16)⁴

Birleşmiş Milletler’in 2020-2030 dönemi sloganlarına bakalım:

*“Eylemin on yılı”*⁵

*“Geride kimseyi bırakma!”*⁶

Tüm insanları ve tüm doğayı gözetten yaşamları çok acilen, her yerde kurmak zorundayız.⁷ Bunun yollarını hem **keşfetmek** hem de **gerçekleştirmek üzere yaygın ve aktif bir katılım şart**. Çünkü *“Hiç kimse her şeyi yapamaz, ancak herkes bir şey yapabilir!”*

Bu düzeyde bir katılım ancak; fırsat eşitliğini herkes için sağlayabilecek, yani toplumdaki farklılıkları görüp dengeleyebilecek bir yaklaşımla mümkün. Bu amaçla geliştirilmiş en işlevsel politik araç ise **toplumsal cinsiyet eşitliği** yaklaşımı (SKA-5).

Bu kavram dünyada -giderek yayılan- bir kötü üne sahip. Dolayısı ile belirtmemiz zorunlu: **Toplumsal cinsiyet eşitliği, her bir insanın temel haklara erişiminin sağlanmasıdır –insanların cinsiyet ile ilgili var olan özelliklerini değiştirmek değildir!** (Bkz. “cinsiyet” ve “toplumsal cinsiyet” başlıkları.)

İnsanlığın bekası, devasa ve acil bir değişim sağlamamıza bağlı. Bunun ön şartı ise, toplumsal fırsat eşitliği. Ancak bu yolla, mümkün olan en yüksek düzeyde motivasyon, yaratıcılık, bilimsel performans ve yenilik sağlanabilir.

Yani Krizler Çağı’nı en az zararla atlattık, **katılım ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamamıza bağlı**.

“Kamu hizmetlerinin bilimi ve sanatı” denen politika bu kökten dönüşüme artık acilen zorunlu olduğu içindir ki; anlaşmalar, eğitimler ve proje çağrıları ile dolu zamanlardayız.

Gücün dengeli dağıldığı, bütüncül bir yaşama geçmeye dair becerimiz, (dünyadaki hayatın ve) tüm insanlığın kaderini belirleyecek.

Yerel yönetimler ve hizmetinde oldukları toplumlar ise -sanılanın aksine- kader belirlemede en baş rollerde...

1 Birleşmiş Milletler (1992) Rio Yeryüzü Zirvesi sonuç belgesi *Gündem 21*, giriş cümlesi.

2 Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (1987) *Bruntland Raporu*

3 1972 -İnsan Çevresi Konferansı

4 Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA)- Küresel Hedefler olarak da adlandırılıyor. Şu anda 17 başlıkta ifade ediliyor. Farklı başlıklarda ifade etsek de, ayrılmaz bir bütünü hedefliyoruz: yaşanılabilir, hatta yaşanılabilir bir dünyayı.

5 İng. Orijinali: “Decade Of Action”

6 İng. Orijinali: “Leave no one behind!” United Nations System Chief Executives Board for Coordination (2016)

7 Bakınız Birleşmiş Milletler’ice belirlenmiş 17 adet Sürdürülebilir Kalkınma Amacı.

kim, nerede, nasıl, ne zaman, ne için?

Bu kitapçık, belediye hizmet ve ortamlarının izlendiği bir çalışmanın ürünlerinden.⁸

8 "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Katılımcılık Odaklı Bir Çalışma: Adana Büyükşehir Belediyesi'nin Gösterge Temelli İzlenmesi" adlı çalışma, Kadına Özgürlük ve Eşitlik Derneği bünyesinde 2021- 2022 döneminde, "Eşitlik, peki nasıl?" mottosu ile yürütüldü.

Yapılan çalışmalar şunlardı:

- 1) 2015-2021 dönemi politika belgeleri analizi
- 2) Yönetim ve saha çalışanları ile iki aşamalı online anketler
3) Sivil toplum buluşmasında "kentekatilim.org" tanıtımı ve proje ön sonuçlarının sunumu, görüş ve öneri toplama
- 3) 21 üst düzey yönetici ile derinlemesine görüşme
- 4) Yönetim ve saha çalışanlarına yönelik sunumlar ve 19 odak grup görüşmesi ile görüşlerin toplanması
- 5) Açılış ve kapanış seminerlerinde mevcut bulgular ve önerilerin paylaşımı ve ABB yöneticileri-hemşehri diyalogu ortamı sağlanması
- 6) Diğer kaynaklardan erişilemeyen bilgilerin Adana Büyükşehir Belediyesi'nden resmi başvuru ile talebi

Dünya genelinde toplumsal bağların zayıfladığından, hatta toplumsal çöküşün 2040 civarından beklendiğinden bahsediliyor.

Çöküşü önlemek için;

"Dünyadaki rolümüzü bütünüyle yeniden tasavvur etmemiz gerek... Önümüzdeki 10 yıl, yüzyılın geri kalanını da belirleyecek. Eşi benzeri görülmemiş zamanlardan geçiyoruz. İklim değişikliğini deneyimleyen ilk kuşağın ama aynı zamanda bu konuda bir şeyler yapabilecek son kuşak da biziz."⁹

Toplumsal krizleri çöküş değil, gelişim ile atlatmak için tanımlanmış¹⁰ iki şart var:

1) Yönümüzü bilmeliyiz (Herkesin temel hak ve özgürlüklere eriştiği, eşitlikçi, doğa ile

7) İzleme raporu ve politika önerileri kitapçığı oluşturulması.

Bu kitapçık için

Asude Şafak Bozdoğan "iyi örnekler" ve "örnek göstergeler" kısımlarına içerik derledi.

Çiğdem Güvercin Dağdelen "temel kavramlar" ve "politika önerileri" kısımlarını oluşturmak üzere araştırma, çeviri, genel metin geliştirme, görsel tasarım, dizgi ve redaksiyonu yaptı.

Bilge Durutürk proje faaliyetleri doğrultusunda geliştirdiği kimi politika önerileri ile katkıda bulundu.

"Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Katılımcılık Odaklı Bir Çalışma: Adana Büyükşehir Belediyesi'nin Gösterge Temelli İzlenmesi" Projesi, Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği tarafından yürütülen ve Avrupa Birliği'nin finansal desteği ile uygulanan "Türkiye'de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi

*uyumlu toplumlar tek seçenek. Üstelik bunun maliyeti oldukça uygun!*¹¹)

2) Ortak hareket edebilmeliyiz. (İnsanların belki de tek güçlü yönü iş birliği. Küçük kabilelerden, Dünya'yı değiştiren tür haline böyle gelmişiz. Yalnız türümüze has bu "hem esnek hem devasa boyutlarda" iş birliği, ancak inandığımız ortak hikâyeler yoluyla gerçekleşebiliyor.¹²)

Yani *sürdürülebilir kalkınma* ancak, yörelerimizin kendi, ortak hikâyelerini en kısa sürede oluşturup yaygınlaştırması ile mümkün.

O zaman; "şimdi!" ve "burada!" yerel çözümler; yerelden küresele genişleyen iş birlikleri için... Keyifli okumalar...

Projesi Faz II- CEİDizler" projesinin hibe programı kapsamında desteklendi.
Instagram @kovedadana
YouTube> KÖVED

9 Gaya Herrington'un sözü. Bakınız: Boyle, L. (2021) 2040'ta toplumsal çöküş öngören makaleyi araştırmalarıyla doğrulayan analist anlatıyor.
<https://www.indyturk.com/node/473516/yazarlar/2040ta-toplumsal-çöküş-öngören-makaleyi-araştırmalarıyla-dogrulayan-analist>

10 Klein, N. (2018) Sarsıcı olaylar nasıl olumlu değişikliklere yol açar? (TED konuşması)

11 Harari, Y. (2022) İklim çöküşünü önlemenin gerçek maliyeti. (TED konuşması)

12 Harari, Y. (2015) İnsanların yükselişi nasıl açıklanabilir? (TED konuşması)

temel kavramlar

Görsel : UN Research Roadmap for the COVID-19 Recovery.(2020).
Vivian Rosas@Office/Bureau.

Kaynak: UN (2020) Research Roadmap for the COVID-19 Recovery. Sayfa 91

“Sorunlarınızın sebebi
bilmedikleriniz değildir.
Doğru bildiğinizden emin olduğunuz,
ancak aslında yanlış olanlardır.”
- Mark Twain

anaakımlaştırma / dahil etme

Anaakım: 1) Hâkim görüş/anlayış/uygulama. 2)Yaygın kabul.

Anaakımlaştırma, bir kurumun yeni bir yaklaşımı varoluşunun doğal bir unsuru haline getirmesi, bunun için değişip gelişmesidir.

Hedeflenen yaklaşım kurumun hem kültürü hem de tüm işleyişinin (uygulama, planlama, izleme ve değerlendirme süreçleri ile) ayrılmaz bir parçası haline geldiğinde, anaakımlaştırma tamamlanmış kabul edilebilir.

-
- 13** Avrupa Konseyi 1949’da kurulan, Türkiye’nin de 1949’dan bu yana üyesi bulunduğu, Ekim 2022 itibarı ile hepsi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne taraf 46 üyesi mevcuttur. Konseyden çıkarılan tek ülke, Ukrayna istilası sonrası Rusya olmuştur.(16 Mart 2022)
- 14** The Council of European Municipalities and Regions- günümüzde 28’i Avrupa Birliği’ni oluşturan ülkeler olmak üzere toplam 41 üye ülkeden 60 ulusal birlik aracılığıyla, 150 bin belediye ve bölgesel yönetimin temsilcisidir. CEMR; üyesi olduğu ve dünyadaki yerel yönetimlerinin ortak örgütü olan Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Dünya Teşkilatı (United Cities and Local Governments- UCLG) içerisinde paydaşlarını dünya çapında da temsil eder. Birleşmiş Milletler bünyesinde dünya yerel

Avrupa Yerel Yaşamda Kadın Erkek Eşitliği Şartı

Yerel yönetim politikaları danışma organı olarak Avrupa Konseyi¹³ bünyesinde Avrupa Bölge ve Belediyeler Konseyi (CEMR)¹⁴ oluşturulmuştur (1951). Yerinden yönetimi¹⁵ ve hemşehri katılımını savunur. Ülkemiz yerel yönetimleri bu organda Türkiye Belediyeler Birliği’nce temsil edilmektedir.

Avrupa Bölge ve Belediyeler Konseyi bünyesinde bir daimî kadın komitesi oluşturulduğunda (1991), üye yerel yönetimlere “**Her türlü ayrımcılığın ortadan kalktığı bir şehir nasıl olurdu?**” diye sormuştur. Gelen cevaplar başarılı yöntem, iyi örnek ve öneriler halinde “Eşitlik Şehri” kitapçığında toplamıştır¹⁶. Böylece yerel yönetimlerde bilgi ve uzmanlık eksikliğinin ne denli derin ve yaygın olduğu görülmüştür. Sonucunda da tüm üyelerine hitap eden, etkili bir politika ve somut eylem çerçevesi geliştirmiş; *Avrupa Yerel Yaşamda Kadın Erkek Eşitliği Şartı* adı ile 2006’da imzaya açılmıştır.

Belge, temel hakları tanımlar. Bu hakları yerel yaşamda erişilebilir kılmak için somut yollar sunar. Yaptırımı yoktur. İmzacılara kendi öncelik sıralarını belirleyerek, adım adım ilerlemeleri önerilmektedir.¹⁷

yönetimlerinin haklarını korumak ve aralarında iş birliği zemini oluşturmak üzere kurulan UCLG, bir Birleşmiş Milletler organıdır. Bünyesinde yer alan 140 ülkeden 240,000 üzerinde üyesi ile *en kapsamlı ulus-altı yönetim örgütüdür*.

15 Bakınız “*yerindenlik ilkesi*” maddesi, Sayfa 45.

16 (2004) Town for Equality https://www.ccre.org/docs/T_599_26_3524.pdf

17 Uygulamayı kolaylaştırıcı öneriler ve iş birliği imkânları için Şart’ın sitesi

<https://charter-equality.eu/>

Şart’ı 2022 yılı itibarı ile Türkiye’de 1391 belediyeden 35’i imzalamıştır. Adana Büyükşehir Belediyesi 2013’te imzalamış, 2021 yılında işleme almıştır.

barınma hakkı

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde barınma ve elverişli konut, temel bir hak olarak tanınır. Barınma hakkı, konut hakkını ve fazlasını içerir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (Madde 36): *“Herkes temel insani gereksinimlerini karşılayabilecek, insan haysiyetine yakışır biçimde konut ve barınma hakkına sahiptir. Devlet bu hakların gerçekleşmesi için şehirlerin ve diğer yerleşim birimlerinin tarihî ve kültürel nitelikleri ile çevre değerlerini de esas alan bir plan çerçevesinde gerekli tedbirleri alır.”*

Türkiye'deki sorun konut azlığından değil, aksine bol konut olmasına rağmen doğru konut politikaları olmamasına bağlıyor. Dolayısı ile bol konut var, ancak fiyatlar yine de yüksek ve spekülasyona açık.

*“Kapsayıcılığı düşük olan bu seçici piyasa; dar gelirliler ve yoksullar, öğrenciler, göçmenler, tek ya da iki kişilik haneler gibi toplumun farklı kesimlerinin istek ve taleplerine yanıt vermekten uzak, tüm motivasyonunu orta-üst ve üst gelir grupları için lüks konut üretiminden alıyor. ... Türkiye'de hanelerin ihtiyaç duydukları konuta makul koşullarda erişebilmeleri için **stok niteliği sorununun giderilmesi** gerekiyor. Bu da kapsayıcı, çok aktörlü ve adil bir konut politikasının oluşturulması ile mümkün. ... Türkiye'de **kamu eliyle kiracılık sektörünün geliştirilmesine öncelik verilmesi** gerekiyor. ... Etkin bir konut politikası geliştirmiş ülkelerde uygulanan ancak ülkemizde örneğini göremediğimiz bir diğer strateji ise **kira yardımı**.”¹⁸*

.....

18 Balaban, O. (2021) *Konut bolluğunda barınma sorunu*. <https://fikirturu.com/toplum/konut-bollugunda-barinma-sorunu>

19 Adanalı, Y.A. (2021) *PUSH: Neden Şehirlerimizde Yaşamaya Gücümüz Yetmiyor?* <https://beyond.istanbul/push-neden-sehirlerimizde-yasamaya-gucumuz-yetmiyor-c7d80590810b>

20 Wikipedia (2022) *Global Biodiversity*. https://en.wikipedia.org/wiki/Global_biodiversity

21 İnsan etkisi: hava, kara ve su kürelerini etkileyen kirlilik, doğal yaşam alanlarının insanlarca “kültüre alınması” sonucu habitat kaybı, ormansızlaşma, tüm dünya yüzeyinden canlı ve

Temel bir insan hakkı olan konuta erişim, dünyanın dört bir yanındaki şehirlerde giderek zorlaşıyor. Bu konunun derli toplu bir sunumu, ödüllü yönetmen Fredrik Gertten'in PUSH isimli belgeselinde mevcut. Konutu en acil dünya sorunlarından biri hâline getiren unsurlar, BM Yaşamaya Elverişli Konut Hakkı eski Özel Raportörü Leilani Farha, küresel kentler üzerine çalışan sosyolog Saskia Sassen, ekonomist Joseph Stiglitz, gazeteci Roberto Saviano gibi uzman görüşleri ile inceleniyor.

Leilani Farha'nın temel konut hakkı üzerine başlattığı kampanyasının mottosu oldukça anlamlı: **“Sermaye fazlası yatırımı için değil; onurlu bir hayat yaşamak, ailelerimizi yetiştirmek ve topluma katılmak için konut”**.¹⁹

biyoçeşitlilik

Yaşayan varlıkların çeşitliliği. **Hayatın denge sağlama yeteneği.**

Dünya 4,5; hayat ise 3,5 milyar yaşında. **Günümüzde yaşayan canlı türü sayısı 2 milyon ila 2 trilyon olarak tahmin edilirken; insanlar tarafından tanımlanmış tür sayısı ise 1,5 milyon civarında**.²⁰

Endüstrileşmiş insan faaliyetleri²¹ sonucunda, canlı türlerini milyonlarca yıldır görülmemiş bir hızda yok oluyor. Üstelik bu hız giderek artmakta. Bilim insanları **“6. Büyük Yok Oluş”**²² yaşadığımızı dikkat çekiyor.

Biyoçeşitlilik azaldıkça, doğanın denge kaybı kolaylaşır.²³

Örneğin iklimdeki bozulma; sera gazı salıp, bir yandan da doğal alanları daraltıp bozduğumuz, biyoçeşitliliği azalttığımız için hızla kötüleşmekte.

materyallerin insan kullanımı için toplanması, avcılık, savaşlar, doğal döngülerin bozulması - iklim krizi, fosfor-azot döngüleri, ... -

22 Wikipedia (2022) *Holocene Extinction*. https://en.wikipedia.org/wiki/Holocene_extinction

23 Biyoçeşitlilik ve denge etkisi, insan bağırsak sağlığı üzerinden örneklendirilebilir. Ortalama bir orman yerlisi çamurlu nehir suyu içip -zengin bağırsak canlılığı sayesinde- hiç etkilenmezken, aynı suyu içen ortalama bir şehirli -bağırsaklarındaki canlı çeşitliliği çok az olduğundan- ağır hastalıklara yakalanmaktadır.

Gezegensel Sınırlar (İnsan etkinliklerinin gezegendeki dögülere etkisi)

Kasım 2022 verilerine dayanmaktadır. Kaynak: en.wikipedia.org/wiki/Planetary_boundaries

Y/MTY:

Canlılardaki yok oluş hızının, milyon yıl ve tür sayısı cinsinden ifadesi

Yeşil Su:

Karasal yağış, buharlaşma ve toprak nemini kapsayan, gezegenin kendi su döngü sistemi.

İnsan Üretimi Yeni Oluşumlar:

Önceden "Kimyasal Kirlilik" olarak adlandırılan bu sınır, içeriği genişletilerek bu şekilde adlandırılmıştır. Tamamı modern insan etkinliklerinin sonucu olan; sentetik organik kirleticiler ve radyoaktif malzemeler gibi toksik bileşikler, beton ve plastik türevleri yanında, genetiği değiştirilmiş organizmalar, nanomalzemeler ve mikro plastikler gibi unsurlar bu başlık içinde yer almaktadır.

Fosfor, Azot:

Başta gübre, deterjan ve patlayıcılar olmak üzere, farklı güncel sebeplerle atmosferden çekilen azot ile, okyanuslara salınan insan kaynaklı fosforun yıllık miktarları.

“Biyçeşitlilik kaybı” aynı zamanda “işlevsel kayıp” anlamına geliyor. Çoğunun varlığından dahi haberdar olmadığımız türleri hızla yok ediyoruz. Böylece hayat dediğimiz döngüde üstlendikleri rollerin boşta kalmasına, bazı döngülerin durmasına yol açıyoruz.

İşlevsel kaybın boyutunu hesaplamak mümkün değil...

Biyçeşitlilik kaybını önlemek için bazı örnek zorunluluklar: Tarımda monokültürü acilen terk edip, hem toprağı hem çeşitliliğı onarıcı yöntemlere geçmek. Kalan el değmemiş kara ve su alanlarını koruyup, **en az %30** oranına genişletmek. Kirlenmeyi ve iklimi değiştirmeyi bırakmak.

Bunlar hem *hak- hukuk* hem de tam anlamı ile *ölüm-kalım* meseleleri.

büyümesizleşme²⁴

Güncel ekonomi politığın en ciddi gündemi artık “**Büyüme nasıl sürdürülecek?**” değil, “**Büyüme felaketler eli ile mi, tasarlanarak mı sona erecek?**” sorusu. ABD’li ekonomist Kenneth E. Boulding’in sözleri ile “*Sonu olan bir gezegende sonsuz ekonomik büyümeye inanan kişi ya delidir ya da bir ekonomist...*” (1973, ABD Kongresi)

Doğayla uyumlu ekonomik modellere dair güncel bir literatür ve uygulama örnekleri mevcut. Büyümesizleşme tartışmasında en belirleyici kavram ise **müşterekler²⁵** gibi görünüyor. Mevcut modellerin ortak özelliğı **hem tüm insanları hem de doğayı gözetmeleri**.

Türkiye gündemi ise, bu konu ile geniş anlamda tanıştırmayı halen bekliyor.

.....
²⁴ İngilizce: “degrowth”, Fransızca “décroissance”. Türkçe’de hatalı da olsa daha çok “küçülme” olarak bilinirliğe sahiptir.

²⁵ İngilizce: “commons”. Bakınız “müşterekler” maddesi, Sayfa 27.

²⁶ “Cinsiyet” kromozomu “anomali”leri en az 448 doğumda bir saptanıyor. (Bkz. Bacino, A. (2021) *Sex chromosome abnormalities*. (uptodate.com , Wolters Kluwer) Üstelik cinsiyet oluşumunda kromozomlar sadece bir başlangıç noktası. Cinsiyet özelliklerini belirleyen diğer

cam tavan

Bazı toplumsal gruplara üye insanları yeterince başarılı ve yetkin olmasına rağmen, yetki ve etki artırmaktan geri koyan yaygın ve hatalı toplumsal yargı ve uygulamalar.

Farklı kültürlerde avantajlara erişimi kısıtlanan (yani dezavantajlı) farklı grupları -ve en büyüğü olan kadınları- etkiler.

Eğitimsiz bir göze görünmezliğinden dolayı “cam”, kişinin statüsü (toplumu etkileme yetkisi) yükseldikçe engeller arttığı için “tavan”dır.

Varlığına dair her türlü şüphe, toplumsal istatistikler incelendiğinde hızlıca ortadan kaldırılabilir.

cinsiyet

Bu konudaki en yaygın güncel bilgi şu olabilir: “*İnsanlarda iki cinsiyet vardır; kadın ve erkek. Üstelik artık bebeklerin cinsiyetini doğmadan bile öğrenmek mümkün!*”

Daha ortaokuldayken öğreniyoruz; insan ilk oluştuğı anda cinsiyeti belirlenir. XX ise kadın, XY ise erkek. Nokta.

Oysa sağlık hizmetleri yaygınlaşıp, araştırma ve iletişim teknolojileri geliştikçe, farklı bir hikâye gün yüzüne çıkmış bulunuyor. Doğumda **atanmış cinsiyetleri** ile yıllarca barışık yaşamış şaşırtıcı sayıda²⁶ insana *durumun biraz daha karmaşık* olduğu açıklanıyor.

unsurlar: hormonların üretimi, (beyin dahil) her bir organdaki hormon algılama mekanizmaları, hormonların ve hormon algılayıcılarının durumuna göre şekillenen iç ve dış cinsiyet organları , ikincil cinsiyet özellikleri -saç, kıl, sakal, meme vb. içsel özellikleri ...- Sonuçta her insan yavrusu farklı sistemlerinin farklı özellikleri sebebiyle, tamamen kendine özgü bir biçimde gelişiyor.

Örneğin çocukları olan sıradan bir kadın, *erkek kromozomlarına* sahip olduğunu öğrenebiliyor. Bir başkasının vücudunda iki ayrı kişi, hatta iki ayrı cinsiyete ait olması gereken hücreler bulunuyor.

İnterseks insanların ise tarihin her döneminde, tüm toplumlarda yaklaşık %2 oranında var olageldiği anlaşılmış durumda -kızıl saçlılar kadar-.

İnsanın hiçbir özelliğinin -boy, saç ve ten rengi, burun şekli, ...- iki grup olmaması gibi; cinsiyet de oldukça zengin bir içeriğe sahip görünüyor. Elbette erkek ve kadın var. Ancak modern kültür için yeni olan, bu temel iki grubun sayısız alt gruptan oluştuğunu fark etmek. Bilim dünyası, **cinsiyetin ikili bir yapı değil, bir spektrum (tayf) olduğu** bilgisini genel kabule dönüştürme sürecinde.

Cinsiyetin bir tayf olması, ikili cinsiyet kurgusunun doğal var oluşumuzun inkârı olduğunun da ispatı. Sadece düşünce ile boy uzatılmadığı gibi, vücudun cinsiyet özellikleri yahut cinsel çekimin yönünü belirleyen de -tek başına- düşünce değil. Eskiden kullanılan “cinsel tercih” kavramının “cinsel yönelim” olarak düzeltilmiş olması da bu yüzden.

Önemli vurgu: “cinsel yönelim” biyoloji temelli, bireysel bir durum. Yani cinsel yönelime sahip kişi, kimseye kendi yönelimini dayatmadığı sürece, doğal bir var oluştan bahsediyoruz. Taciz, tecavüz ve tüm diğer şiddet türleri ise kültürel kodlarla tanımlanan, bireyler arası güç dengesi sorunları. Şiddetin her türü, evrensel insan hakları hukukuna göre ciddi suç olarak tanımlanmış durumda.

Pek çok yerel kültür biyolojik cinsiyetin çeşitliliğini anlayıp kucaklayabiliyor. İçerici toplumların çok daha fazlası ise tarihte var olmuş. “Modern” kültürlerde bu gerçeğin yaygın inkârı ise utanç ve dışlamadan cinayete dek uzanan çok yıkıcı etkilere sahip.²⁷

.....

²⁷ Bkz. LGBTT Hakları Platformu (2008) *LGBTT Bireylerin İnsan Hakları Raporu* (Sayfa 18) ('Travesti öldürdüm, iyi etmişim di mi?' başlıklı haber, 05.06.2008 tarihli Radikal Gazetesi)

²⁸ Amerikan Hastalık Kontrol Merkezi verileri <https://www.cdc.gov/ncbddd/autism/data.html>

“Anomaliler yayılsın!” diye endişeleri olanları, acilen insan hakları ve doğa savunuculuğuna davet ediyoruz. Eğer biyolojik cinsiyet özelliklerine dair toplumsal istatistikler değişiyorsa, bunu önlemek isteyenlerin her şeyden önce maruz kaldığımız yüksek stres, zehirli kimyasallar, değişen iklim ve gıdalara bakmaları gerekiyor.

Örneğin “Seçim mi, yönelim mi?” denemeyecek örnek bir “anomali” olarak otizm spektrum bozukluğu; Amerika’da 1992’de doğan çocuklar arasında %6,7, 2010’da ise %23 olarak saptanmış durumda...²⁸

Üstelik insanların kendi üyelerine -doğal özelliklerinden dolayı- saldırması en büyük bir anomalilerin başında geliyor!

Başka bir deyişle; cinsiyetin ikili algısını, sahip olduğu çeşitliliği içerecek şekilde dönüştürmek, temel bir insanlık ödevi olarak bizleri bekliyor.²⁹

*“Yargıç insan olduğunda, merhamet gösterebilir.
Doğa yasaları karşısında ise
temyiz imkânı yoktur.”
- Arthur C. Clark*

çevre hakkı

Temiz, sağlıklı ve sürdürülebilir bir çevrede yaşamının temel bir insan hakkı olduğunu, her yerde ve her insan için geçerli olduğunu vurgulayan hukukî kavram.

²⁹ Çevrim içi erişilebilen üç TED konuşmasını özellikle öneriyoruz -Türkçe altyazıları mevcut. 1) Muhabir Molly Webster: “Cinsiyet kromozomlarının tuhaf tarihi” 2) Biyolog Karissa Sanbonmatsu: “DNA’dan beyine, cinsiyetin biyolojisi” 3) İnterseks aktivisti Emily Quinn: “Biyolojik cinsiyet hakkında bildiklerimiz hatalı”

Sağlıklı olma, yeterli yiyeceğe erişim gibi temel evrensel insan hakları ancak temiz ve zengin bir doğa ile mümkün. Yine de bu haklardan ancak 74 sene sonra, *Bir İnsan Hakkı Olarak Güvenli, Temiz, Sağlıklı ve Sürdürülebilir Çevre Hakkı*, bir ilke kararı olarak Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu'nda özel resmî bir tanıma kavuşturulmuş.³⁰

Kabul edilen çerçeve metinden alıntılarsak:

- Doğaya verilen zarar günümüz ve geleceğin nesillerinin **yaşam hakkına engel olmak dahil**, en temel insan haklarına erişime engel oluşturan tehditlerin, **en ciddi ve acil çözüm gerektirenlerine yol açmaktadır.**
- **Daha kırılğan** durumda olan grupların korunması için gerekli **her türlü ek önlem** yönetimlerce alınmalıdır.
- Yönetimler, karar alma ve problem çözme süreçlerine etkin bir katılımı **sağlamalıdır.**

çift yönlü yaklaşım/ ikiz yol stratejisi

Eşitsizlikler gidermek, kapsamlı bir mücadeleyle mümkün. Kısa ve uzun vadeli müdahaleler ile birlikte mutlaka etki değerlendirmeleri ve gerekli iyileştirmeler eş zamanlı olarak yapılmalı. Kısa vadeli anlık iyileştirmeler, sorunların kökenine müdahale edecek uzun vadeli ikizleri ile birleştirilmediğinde, toplumsal eşitsizlikleri artırdıkları görülüyor.

“Çift yönlü yaklaşım, toplumsal cinsiyet anaakımlaştırılırken belirli eşitlik uygulama ve önlemleri arasındaki tamamlayıcılığı ifade eder. ‘ikiz yol stratejisi’ olarak da adlandırılır.”³¹

Eşitsizliğin temelinde yatan kültürel kalıpları dönüştürecek stratejik müdahaleler, mevcut pratik ihtiyaçlara yönelik gündelik çözümler ile birlikte uygulanırsa, toplumların fırsat ve seçeneklerini kısıtladıklarına

.....
³⁰ Temmuz 2022 (A/RES/76/300). Türkçe çeviri metin için: <https://www.ihd.org.tr/bm-ilke-karari-bir-insan-hakki-olarak-guvenli-temiz-saglikli-ve-surdurulebilir-cevre-hakki/>

geçici yüzeysel iyileştirmeler sağlanmış, böylece uzun vadeli kökten çözüm sürecinde görece fırsat eşitliği sağlanarak desteklenmiş oluyorlar.

Örneğin bir kurum *kadın çalışanlarına özel bazı izin ve mesai düzenlemeleri tanımlayabilir*. Böylece ev işleri ile çocuk + yaşlı bakımından kaynaklanan pek çok dezavantaj ile regl dönemi gibi bir farklılıktan doğan yükleri azaltılmış olur. Bu olumlu ve **kısa vadeli bir çözümdür.**

Ancak, böylesi bir gündelik destek mekanizması, **ikizi olan uzun vadeli çözümlerle** desteklenmelidir. (Örneğin:

- Kurumun iletişim stratejilerinde genel olarak toplumsal cinsiyet eşitlikçi yaklaşım sergilemek, özellikle bakım emeğinin toplum için hayatî değerine vurgu yaparak “basit ve değersiz bir kadın işi olduğu, erkeklere ‘yakışmadığı’ ” algısını değiştirmeyi hedeflemek,
- Çalışanlara ve var ise eşlerine, toplumsal cinsiyet eşitliği, ev içi ve işyerindeki bakım emeğinin dengeli paylaşımı, her tür toplumsal ayrımcılığa yönelik farkındalık ve ayrımcılık karşıtı vb. konularda katılımcı yapıda, gerçek değişimi hedefleyen etkinlikler, bunlara ek olarak teşvik ve yaptırım da içeren önlemler düzenlemek,
- Ücret politikası ve çalışma şartlarını toplumsal cinsiyet gözlüğü ile inceleyip, gerekli düzenlemeleri yapmak. (Çalışanların farklılaşan ihtiyaçlarını tespit etmek + tek ebeveyn, tek yaşayan, hasta, öğrenci vb. destek düzenlemeleri + tüm çalışanlar için yeterli işyeri kreşi + yönetimin savunuculuğunu yaptığı ev içi bakım emeğine babaların katılımına zemin sağlayacak zorunlu **ücretli ve yeterli süreli** ebeveyn izni -ve babalık için kullanılacağını güvenceye almak! ...)
- , Tüm pozisyonlarda cinsiyet dağılımında eşitlik hedeflemek. Aşamalı kota sistemi ve kotaları koruyucu yaptırımlar tanımlamak, kontrol ve müdahale mekanizmaları oluşturmak ve işletmek.

³¹ Avrupa Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü, çevrimiçi sözlüğü, “Dual approach” <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/concepts-and-definitions>

Kurumda çift yönlü yaklaşım sergilenmeyip, sadece pozitif ayrımcılık yapılması durumunda ise kaçınılmaz olarak yaşanacaklar ise:

- Kadınlar “daha az çalışıyor” sanılıp; terfi için uygun görülmemeleri. Eşit işe daha düşük ücret veriliyor ise, bunun öncekinden de haklı görülmesi,
- Erkek çalışanların ayrımcılık ve haksızlığa uğradıklarını düşünmesi,
- İş ve ev içi yükümlülüklerdeki mevcut dengesizlik gerekçelerine yenileri eklenmesi vb.

*“Stratejik planlamanın etkili olması, toplumdaki farklı grupların ihtiyaçlarını yansıtmasına bağlıdır. Aynı zamanda, **tüm yöneticiler tarafından ortak taahhüt ve sahiplenme** gerektirir. Stratejik planın farklı idari birimlerdeki etkin iletişimi ve tüm uygulamalara dahil edilmesi için **bir ‘savunucular ağı’** yararlı olabilir.*

*Toplumsal cinsiyet eşitliği için stratejik planlamada **çift yönlü yaklaşım** gereklidir:*

1. Tüm kamu politika ve bütçelerinin geliştirme, uygulama ve değerlendirme aşamalarının, toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde kurgulanarak oluşturulması ve
2. Seçili konularda toplumsal cinsiyet ayrımcılığının ortadan kaldırılarak ilerleme sağlanması üzere hedeflenen eylemlerin kurula bağlanması.

Yönetim planlaması ve stratejik belgeler için toplumsal cinsiyet analizinin/ toplumsal cinsiyet etki değerlendirmesinin zorunlu kılınması, toplumsal cinsiyet eşitliğinin önemsizleştirilmesini engellemekte ve uzun vadede ‘bürokrasi’yi azaltmakta yararlı olabilir.”³²

.....

32 OECD (2015) *Toolkit for Mainstreaming and Implementing Gender Equality: (Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Anaakımlaştırma ve Uygulama için Temel Araçlar)*
<https://www.oecd.org/gender/governance/toolkit/government/whole-of-government-plan/results-orientated/>

demokratik iyi yönetim³³

Demokratik iyi yönetişimin birbirinden ayrı düşünülemez 12 ilkesi şu şekilde belirlenmiştir:

1) Katılım, Temsil, Seçimlerin Adil Yapılması

2) Hızlı çözüm oluşturma yeteneği

3) Verimlilik ve Etkinlik

4) Açıklık ve Şeffaflık

5) Hukukun Üstünlüğü

6) Etik Davranış

7) Yetkinlik ve Yeterlik

8) Yenilikçilik ve Değişime Açıklık

9) Sürdürülebilirlik ve Uzun Vadeli Yön Belirleme

10) Mali Kaynakların Güvenilir Yönetimi

11) İnsan Hakları, Kültürel Çeşitlilik ve Sosyal Uyum

12) Hesap Verme Sorumluluğu”

33 European Commission- Centre of Expertise (Avrupa Komisyonu- İhtisas Merkezi) (2022) 12 Principles of Good Democratic Governance (İyi Demokratik Yönetişimin 12 İlkesi).
<https://rm.coe.int/12-principles-of-governance-poster-a2/1680787986>

dezavantajlı gruplar³⁴

- Kadın, yaşlı, ergen, çocuk ve gençler; özellikle kız çocukları ve genç kadınlar
- Engelliler ve ruh sağlığı sorunları olan kişiler
- Yerli insanlar (Yerel tarihleri mevcut ulus devletin öncesine uzanan, özgün kültüre sahip topluluklardan gelenler)
- Göçmen, mülteci, vatansız ve ülke içinde yerinden edilmiş kişiler, çatışmalardan etkilenen nüfus
- Azınlıklar
- Gözaltında veya kurumsal ortamlarda bulunan kişiler (örneğin, psikiyatrik bakım, uyuşturucu rehabilitasyon merkezleri, yaşlı bakım evlerindeki kişiler)
- Gecekondu sakinleri, gayri resmî yerleşim yerlerindeki insanlar, evsizler HIV/AIDS ile yaşayan kişiler ve önceden tıbbî durumları olan diğer kişiler
- Küçük çiftçiler, balıkçılar, göçebe hayvancılık yapanlar, kayıt dışı ve kayıtlı piyasalardaki kırsal işçiler ve uzak kırsal alanlarda yaşayan diğer insanlar,
- Gıda için kentsel piyasalara bağımlı olan kayıt dışı sektör çalışanları ve meslek sahipleri
- Özellikle uzun süreli çatışma ve krizlerden etkilenen ülkelerde, gıda güvensizliği yaşayanlar
- Aşırı yoksulluk içinde olanlar ile güvencesiz ve kayıt dışı çalışma ve gelire zorunlu kalanlar
- Yasa, politika ve uygulamaların ayrımcılık ve dışlanmadan korumamasından dolayı özellikle savunmasız bırakılmış ve marjinalleştirilmiş gruplar (örneğin LGBTİ+ insanlar)

.....
34 Birleşmiş Milletler (2020) UN Research Roadmap for the COVID-19 Recovery. (Sayfa 24)

35 Bkz. 1926 tarih ve 743 sayılı Medeni Kanun, Madde 159

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/5.3.743.pdf>

doğrudan ayrımcılık

Bir gruba doğal olarak sahip olmadığı özellikler atfedip, bu kurgusal özellikleri sebep göstererek grup üyelerinin fırsatlarını kısıtlamak.

Bu ayrımcılık çeşidi, **gerekçeleri nesnel bir yaklaşımla incelendiğinde asılsız çıkması ile teşhis edilir.**

Örneğin “evli kadınların çalışmak için yasal eşlerinden izin alma zorunluluğu” bir doğrudan ayrımcılık örneği olarak uzun süreler Türkiye Cumhuriyeti kanunlarında yer almış ve ancak 1990 yılında sonlandırılmıştır.³⁵

dolaylı ayrımcılık

İlk bakışta tarafsız görünen bir hüküm, ölçüt veya uygulamanın, bir toplumsal grubun fırsat eşitliğini kısıtlaması.

“Toplumsal cinsiyet açısından tarafsız görünen bir kuralın uygulanması, mevcut eşitsizliğin devamına yahut şiddetlenmesine yol açabilir.”³⁶

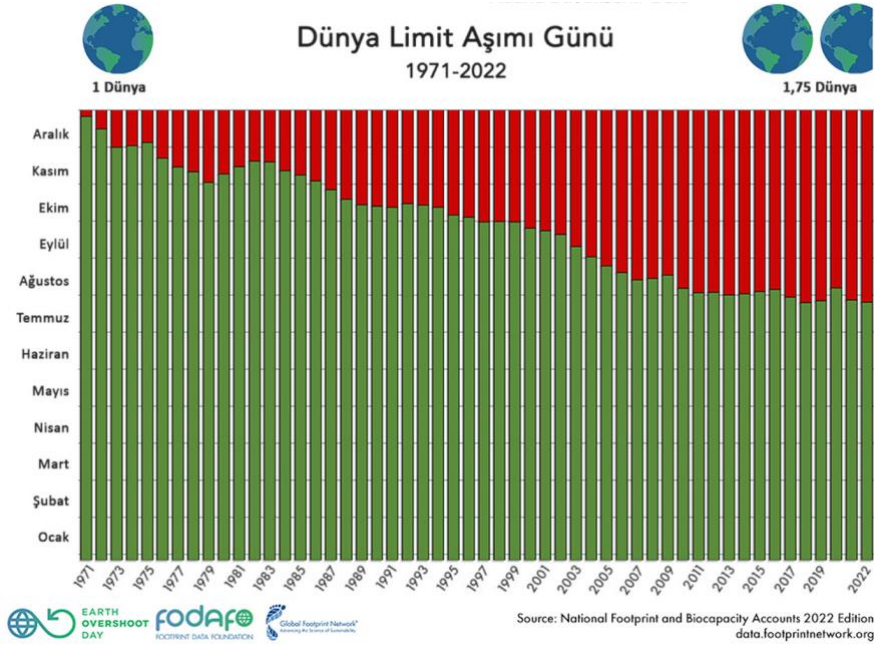
Dolayısı ile **pozitif ayrımcılık** uygulamaları, temel evrensel haklara erişimde eşitliği hedeflediklerinden, bu ayrımcılıktan oldukça farklıdır.

dünya limit aşım günü

Dünya Limit Aşımı Günü, insanlığın yıllık doğa “bütçesi”ni tükettiği tarihi ifade eder. **2022 yılında 29 Temmuz** olarak hesaplanmıştır. Bu hesaplar Küresel Ayak İzi Ağı (Global Footprint Network -2003) tarafından, Birleşmiş Milletler’e sunulmuş ülke verilerinden yola çıkılarak basit, anlaşılır yöntemlerle yapılır.

36 Avrupa Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Entitüsü (EIGE) Sözlüğü, “Indirect discrimination”ı.

<https://eige.europa.eu/thesaurus>

Kaynak: Ulusal Ayak İzleri ve Biyokapasite Hesapları 2022- data.footprintnetwork.org

Hesaplamaların temelindeki “ekolojik ayak izi” kavramı, insanların doğal ortamlardan aldıklarını ve doğanın kendini yenileme kapasitesini kapsamlı bir şekilde karşılaştıran -halen tek- teknik ölçüttür.

Yıkıcı karakterdeki insan faaliyetleri, doğal unsurların **yenilenme becerisini de giderek azaltıyor**. Yani bu basit gibi görünen takvim hesabı, aslında “biyoçeşitlilik” (bkz.) ve “işlevsel kayıp” kavramları ile birlikte düşünülmeli.

Toplumsal eşitlik ve katılım ile ekolojik ayak izi³⁷ arasında ise çift yönlü ve hayatî bir bağ mevcut:

.....
³⁷ Hellweg, S. Frömelt, A. Cabernard, L. Mehr, J. Shinde, R. (2022) *Rethinking Consumption* (Tüketimi Gözden Geçirmek) <https://sdg-action.org/rethinking-consumption%EF%BF%BC/>

Yıkıcı etkilerimizin çoğalmaya devam ettiği her senaryoda; adaletsizlik ve şiddet artmaya devam ederken, katılım ve eşitliğin de giderek “lüks” sayılacağını tahmin etmek zor değil.

İnsan etkisini onarabilmek ise ancak katılım ve eşitliğin hayatımızın *yeni normal* olması ile mümkün...

döngüsel ekonomi

Doğada tüm süreçler döngüseldir. Ayrıca; doğada “atık” yoktur...

Döngüsel ekonomi, hayatın döngüsellikinden yola çıkarak, malzeme ve kaynakların kullanım tanımlarını dönüştürmeye dayanır.

“Şey”leri kullanım “son”unda üretim döngüsüne alarak hem “atık” oluşumunu en aza indirmeye hem de yaratılmış değerleri mümkün olduğunca korumaya odaklanır.

Doğrusal ekonomi yaklaşımı “sürdürülebilirlik” kavramını **eko-verimlilik** olarak anlar. Çıktıların ekolojik etkisini azaltıp, **sistemin aşırı yüklenmesini geciktirerek zamana yaymayı** amaçlar. Döngüsel ekonomi yaklaşımı ise **eko-etkinliği** hedefler. Yani **ekolojik etkiyi en aza indirmek** ve dahası **ekolojik, ekonomik ve sosyal artı değer yaratmak temel amaçtır**.³⁸

Güncel “piyasa”larda, kârı çoğaltmak dışındaki yaklaşımlar sadece zorunlu olduğu ölçüde ve çok yavaş yaygınlaşmakta. **Küresel acil durum, döngüsel ekonominin yaygınlaşması için her seviyedeki kamu, özel ve sivil yönetimin teşvik ve düzenlemelerini şart koşuyor**.

³⁸ Di Maio, F., Rem, P. C., Baldé, K., & Polder, M. (2017). Measuring resource efficiency and circular economy: A market value approach. *Resources, Conservation and Recycling*, (Sayfa 122, 163-171) <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2017.02.009>

e-yönetişim

*“Yönetim, yönetişimin **aktörlerinden biridir**. Yönetişimin diğer aktörleri, tartışılan yönetim düzeyine bağlı olarak tanımlanır.”³⁹*

Kurumların iç işleyişlerindeki tüm planlama-uygulama-değerlendirme döngülerini, iç ve dış tüm paydaşlarını kapsayacak şekilde bütünleştirebilmek için bilişim teknolojilerinden yararlanmaları, e-yönetişim olarak adlandırılıyor.

Elektronik/dijital yönetim, **kamu idaresinin günümüz toplum ölçeklerine uygun katılımcı planlama ve uygulama becerileri edinmesinin** tek yolu gibi görünüyor. Çünkü çok bileşenli toplumsal işleyişin bol kısımlı verisini toplayıp değerlendirmenin, süregelen ve şeffaf şekilde paylaşmanın uygulanabilir yollarını sunuyor.

Tüm paydaşların bilgi, deneyim ve görüşleri doğrultusunda en yüksek toplumsal yararı sağlayacak politikalar belirleme sürecinin mümkün olması için, ilk adım olarak kesintisiz ve yaygın bir demokratik yönetim anlayışı edinilmeli. Çünkü yazılımlar, ancak hizmet edecekleri felsefe ve işleyiş mantığı net olduğu ölçüde işlevsel olabilir. Yani bilişim teknolojilerinin başarılı bir yönetim sistemine hizmet edebilmesi; **bütünsel ve eşitlikçi bir yönetişimin insanî süreçlerinin doğru kurgulanıp uygulanmasına bağlı**.

E-yönetişime **başlamak** için gerekli teknik ve insanî altyapı ülkemizde de erişilebilir durumda. “Akıllı” mobil cihazlar hemşehriler ve yerel yönetim çalışanları içerisinde oldukça yaygın kullanılıyor. Yani ürkütücü maliyeti olan donanım boyutu bir engel değil.

.....

³⁹ United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (Birleşmiş Milletler Asya ve Pasifik Ekonomik ve Sosyal Komisyonu) (2009) *What is Good Governance? (İyi Yönetişim Nedir?)* (Sayfa 1)

E-yönetişim, yaygın erişim ve otomatize süreçler ile yerel yönetimlere şunları sağlayabilir:

1. Kurum içi planlama- uygulama- raporlama döngülerinde hız, verim ve bütünsellik,
2. Dış paydaşlarla şeffaf, çift yönlü ve süregelen iletişim ile yerel yaşamda eşitlikçi bir katılım zemini.

*“Birleşmiş Milletler 2021 ‘Ortak Gündemimiz’ raporu, şehirlerin ‘bugünkü küresel değişimin çok önemli ve yenilikçi itici güçleri’ olduğunu önemle vurgular. ... Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları, kentleşmenin kalkınma için dönüştürücü gücünü ve yerel liderlerin küresel değişimi aşağıdan yukarıya yönlendirmede oynadığı hayati rolü kabul eder. Yerel yönetimler politika üretir ve değişimin katalizörüdür. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları’nın çoğu, yerel ve bölgesel yönetimlerin günlük işleyişleri ile doğrudan veya dolaylı ilgisi olan hedeflere sahiptir. ... Kentsel nüfusun tüm bölgelerde artması ve 2030 yılına kadar ... dünya nüfusunun %60’ına ulaşması beklenmektedir. ... Kentsel büyüme ile giderek daha fazla insan yerel kamu hizmetlerinin alanına dahil olurken, **artmakta olan mevcut talebin karşılanmasında yerel düzeyde güçlü e-yönetim yapılarının bulunması zorunludur.**”⁴⁰*

ekoloji, ekonomi

Ekoloji: *Canlıların yaşam ortamları ile ilişkilerini inceleyen bilim dalı.*

Yunanca **“oikos” (ev, konut/ yerleşim yeri)** ve **“-logia” (çalışma, araştırma, inceleme/ konu)** son eki birleştirilerek Alman zoolog Ernst

⁴⁰ Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi (2022) *E-Government Survey 2022 The Future of Digital Government (E-Yönetim Araştırması- Dijital Yönetimin Geleceği)* . (Bölüm 3: Yerel E-Yönetim Geliştirme, Sayfa 87)

Ek not: TÜK verilerine göre 2020’de Türkiye’de nüfusun %93’ü il ve ilçe merkezlerinde, %7’si belde ve köylerde yaşıyordu.

Haeckel tarafından, 1873'te oluşturulmuştur. "Oikos" kelimesinin kökeni Ön Hint-Avrupa dillerindeki "weik-"tir (**klan, grup, evdekilerden daha üst sosyal birim**).⁴¹

Ekonomi:

Ekoloji ile ortak şekilde Yunanca "oikos" (*ev konut, yerleşim yeri*) kelimesi ve yanına yine Yunanca "-nomia" (*yöntem*) son eki getirilerek üretilmiştir. "-nomia" son ekinin kökeni Yunanca'daki "nomos" (**yönetim, hukuk, kullanım, gelenek**) ve onun öncülü ise Ön Hint-Avrupa dil ailesindeki "nemein" (**atamak, tahsisi etmek, almak**) kelimesidir.⁴²

Kullanım şekilleri:

1530'lar: *Hane yönetimi*

1600 ortalarından başlayarak, 1900 sonrası yaygın: "*Bir ülkenin zenginliği ve kaynakları*" anlamındaki *politik ekonomi* yerine kısa kullanım

1660'lardan itibaren yaygın: **Tutumluluk, kaynakların makul kullanımı**. (Amerikan yeni cumhuriyeti kurucularınca -1780- halen yalnızca "tutumluluk" anlamı ile kullanılmıştır.)

ekokırım⁴³

Doğaya büyük ölçekte ve/veya uzun vadeli zarar veren insan etkinliği. Ne yazık ki gitgide daha fazla örneğine rastlıyoruz.

Dünya hukuk sistemlerindeki yaygın uygulama, doğal unsurlara verilen zararların sadece insanlara etkileri üzerinden cezalandırılması. Yani insan dışındaki doğal varlıkların uğradığı zararlar henüz çoğu ülke ceza sisteminde kapsam dışı. Üstelik insan yerleşimi olmayan bölgelerde

.....

⁴¹ <https://www.etymonline.com/search?q=ecology>

⁴² <https://www.etymonline.com/search?q=economy>

⁴³ Not: ekoloji ile ortak olan "eko-" kökü, Antik Yunan dilindeki "oikos" kelimesinden gelir ve "yuva, ev, yaşanan yer" anlamlarını taşır –"Çevre" anlamına gelmez!-

gerçekleşen yahut etkilenen insanların yeterli/adil bir hukukî mücadele şansı bulamadığı durumlar, cezasızlık sonucunu doğuruyor.

Doğa yıkımının durdurulması için mücadele eden hukukçular, uluslararası bir tanım geliştirmiş durumda⁴⁴. "Ekokırım"ın ulusal mevzuatlarda ve ayrıca Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yetki alanına girecek 5. suç grubu olarak tanınması için mücadeleler sürüyor. Bu sağlandığında, iç hukukunda ekokırımın suç sayılmadığı ülkelerde işlenen suçlar da uluslararası sistemce cezai yaptırımlara tabi olacak.

Ekokırım kavramının kısıtlı bir tanımla da olsa ülke yasalarında suç olarak tanımlandığı örnekler henüz çok az.

eşitlik birimi

Tanım: Parçası olduğu kurumun **içindeki ve etki alanındaki dezavantajlı grupların** ihtiyaç ve önceliklerini belirleyip, mevcut politika, işleyiş, ürün ve/veya hizmetlerin mümkün olan en eşitlikçi ve katılımcı şekilde düzenlemesini sağlamakla yükümlü ve yetkili birim. Yani **içinde oluşturulduğu organizasyonun dünyaya etkisini, her insanın en temel insan haklarına erişmesi idealine hizmet edecek yönde dönüştürme görevini yürüten organ**. Kamu, özel veya sivil her tür resmî/gayri resmî kurum içerisinde oluşturabilir.

İcra değil, strateji geliştirme birimidir. İçinde bulunduğu kurumun eşitlikçi ve katılımcı bir toplum oluşturmaya hizmet edebilmesi için, icra mekanizmalarındaki değişiklik ihtiyaçlarını tespit eder, çözümleri koordine ve takip eder.

⁴⁴ Gerçek, C. Kuruoğlu, E. Karabulut, İ. Altıparmak, Yıldızlı, S. (2021) *Ekokırım Suçu Hukuki Tanım İçin Bağımsız Uzman Grubu Şerh Ve Temel Metin Türkçe Çevirisi*. Haklar ve Araştırmalar Derneği, Antalya.

Örneğin toplumsal cinsiyet eşitliği ve katılımı anaakımlaştırmayı “tamamlamış” bir yerel yönetimdeki bir eşitlik birimi, kurumun iç ve dış işleyişinin eşitlik ve katılımı dair kalite kontrolünü yürütecektir.

Uygulama: Ülkemiz yerel yönetim deneyimlerine bakıldığında, “eşitlik” gibi çok yeni olan bir uzmanlık alanının gerekliliği, önemi ve rolünün henüz anlaşılmadığı gözlenmektedir. Çoğunlukla “kadın sorunu” gibi hatalı bir bağlamda algılanmaktadır. Resmî görev tanımında toplumsal cinsiyet eşitliği yaklaşımını benimseyip “toplumu cinsiyet, etnik köken, yaş, engellilik, kültürel ve ekonomik farklılıkları ile anlama- ve dezavantajları giderme” hedefi konulmuş nadir örneklerde dahi, kurumdaki yaygın farkındalık ve bilgi eksikliği sonucunda, uygulamalar başlangıç seviyelerindedir.

Yerel yönetimlerdeki eşitlik birimlerinin işlevsel olabilmesi, öncelikle yönetim şemasındaki konum ve resmî görev tanımına bağlı. Alan çalışanları, ideal şartlarda strateji birimi bünyesinde yer alması gereğine işaret ediyor. Yönetişim anlayışının yerleşmediğine ve strateji birimlerinin işlevsiz kaldığı uygulamalara dikkat çekiliyor. Dolayısı ile - yaygın “yukarıdan aşağıya politik güç ilişkileri” içerisinde- birimin ancak doğrudan özel kalem müdürlüğüne bağlı olması durumunda etkinlik kazanacağına işaret eden alan çalışanları da var.

Hizmet üretimi ve çalışma ortamlarına dair eşitlikçilik konusunda yetişmiş, liyakatli personel henüz oldukça sınırlı. Eşitlik biriminin kurumu dönüştürme hedefine ulaşılması için; resmî konumu, tanımı ve birim personelinin liyakati yanında, bir başka şartın da en üst düzey yöneticilerin birimi doğru yaklaşımlarla desteklemesi olduğu anlaşılıyor.

Türkiye’de yerel yönetimler bünyesindeki ilk eşitlik birimi 2006 yılında kurulmuş, 2020 Kasım’ında 34 adede ulaşmış. Eşitlik birimlerinin bazıları son derece aktif, bazıları kapanmış; resmen aktif kalabilenlerin çoğu ise

.....
45 Özetlenen bilgilerin kaynağı: Şener Ü., İnanç B. (2021) *Belediye Eşitlik Birimleri Mevcut Durum Analizi*. Ankara: CEİD Yayınları

kurumun genelini değiştiremediği için icracı konuma kayarak, işleyişini sosyal koruma ve/veya eğitim faaliyetlerine indirgemiş durumda.

2021 yılında incelenen 20 eşitlik biriminin kuruluş şekilleri; belediye meclisi kararı (8 adet), yönetmelik değişikliği (4 adet), yerel yönetim güçlendirme projeleri (6 adet), başkanlık oluru (1 adet), başkanın seçilmesi öncesinde imzaladığı protokole istinaden belediye meclisi onayına sunarak (1 adet) gerçekleşmiş.⁴⁵

geri dönüşüm

Yaşam, döngüsel sistemlerden oluşan bir bütündür.

Çıktıları kullanılmayan, yani (döngüsel olmayan ve) sonucunda “atık” üreten süreçler, yalnızca insan faaliyetlerine hastır.

Sanayileşme sonrasında hızla biriken atık miktarının inkâr edilemez boyuta ulaştığında, geri dönüşüm yaklaşımı kamuoyunun dikkatine mazhar olabilmıştır. Değer üretimi, doğa tahribatını azaltma, istihdam sağlama gibi potansiyeller barındırır. Verimli bir uygulama ise ancak döngüsel ekonomi yaklaşımı ile birlikte uygulanmasıyla mümkündür. Yani gerçekçi bir geri dönüşüm kısaca şunları gerektirir:

1. İnsan faaliyetlerini atık oluşumunu en aza indirecek, tercihen ortadan kaldıracak şekilde kurgulama
2. Oluşumu henüz önlenemeyen atıkları kaynağında ayrıştırma
3. Ayrıştırılmış atıkları yeniden yaşam döngüsüne katılacağı noktalara yönlendirme (Gıda ve su sistemleri, inşaat, tekstil, elektronik vd. tüm sanayii alanlarında!)

Yani konu atık olduğunda tek gerçekçi “geri dönüşüm”, atık üretimin en aza düşürülmesi ile mümkündür.

Geride dönüşüm, yeni bir istihdam alanı. Çözümlerin çoğu oldukça basit teknik ve mali, oldukça büyük davranışsal altyapı değişimi gerektiriyor. Asıl gereken büyük değişim anlayış ile ilgili olduğundan, doğru ve yaygın uygulanmıyor. Şu andaki verimsiz geride dönüşüm sistemleri zehirlediği ve güvencesiz istihdama dayandığı için "yüksek kâr"lı. -Merkezî yönetimlerin tanımladığı yasal zorunluluklar yetersiz kalıyor. Ne de olsa onlar da "Yerel yönetimlerde böylesi uygulamalar için gerekli potansiyel yok" deme imkânına sahip!-

Yerel düzeyde, müşterekler algısının geliştirilmesiyle toplumsal güven yükseltilmesi gerekiyor. "Ben, beni umursayan topluma, doğa anaya yararlı bir şey yapıyorum!" düşüncesi tek başına insanlar açısından çok güçlü bir toplumsal değişim motifi. Çevre temizlik vergilerinde ek yükümlülük ve teşvikler gibi yerel uygulamalar ise toplumsal kültürdeki böylesi bir farkındalık ve değişime ek destekler olarak anlamlı.

Plastik kütlesi 2020 yılında toplam kara ve deniz hayvan kütlesini aştı.⁴⁶ Üretimi 1980 ile 2020 arasında %350 arttı. Geride dönüşümün artan görünürlüğüne rağmen, 2019'da toplamda ancak %6 geride dönüşüm sağlanabilmişti. Raporlar 2060'ta üretimin günümüzdekinin üç katına çıkacağını, geride dönüşümün ise -en iyimser senaryoda- %16 düzeyine çıkacağına işaret ediyor.⁴⁷

Tek kullanımlık plastikler tamamen yasaklanmak zorunda. Örneğin en temel insan haklarından olan sağlıklı ve yeterli içme suyuna (bedelsiz) erişim için yaygın (ve gerekiyorsa arıtmalı) kent/kasaba/köy/yol ve okul çeşmeleri ile dayanıklı matara kullanımı standartlaştırılmalı. Sonra gıda paket servislerinde çok kullanımlık, depozitolu kaplara geçiş şart.

Yine örneğin, bir kara canlısı olan insanın *gıda, gri ve siyah su atıkları, karasal üretim süreçlerine geride dönüştürülmeli*. Sınâî gübrenin doğa ve

.....

⁴⁶ Laville, S. (2020) *Human-made materials now outweigh Earth's entire biomass* – study. The Guardian.

üreticilere, tarım ve kentlerdeki su kullanımının ise tatlı su kaynaklarına yıkıcı etkileri ancak bu yollarla azaltılabilir, hatta giderilebilir.

"Basit olduğu halde zengin çağrışımlarla yüklü modeller tasarlayabilmek ustalığın, aşırı detaylandırma ve aşırı parametreleştirme ise çoğunlukla vasatlığın işaretidir."

- George Box

gösterge

Amaçlar pusula işlevi görür, ancak soyut tanımlardır.

Hedefler, amacı gerçekleştirmek için seçtiğimiz somut müdahale noktalarıdır.

Göstergeler ise yapacaklarımızı hem netleştiren hem de ölçen temel **planlama ve uygulama** araçlarıdır.

Gösterge setleri amaca en uygun şekilde oluşturulduklarında:

- 1) *Mevcut duruma dair gerçekçi ve kullanılabilir tanımlar,*
- 2) *Amaca uygun hedeflerin seçimi ve*
- 3) *Düzenli yapılan ölçümler sonucunda, hedeflerde amaca uygun güncelleme imkânı sağlar.*

"2000 yılında, Hindistan'da bir grup köylü kadın, düşledikleri toplumsal değişimi tanımlayıp, değişimi nasıl ölçeceklerine karar verdiler. Büyük bir çember içine kendi gördükleri toplumsal cinsiyet eşitsizliğini resimlediler: oğlan çocukları ile dolu bir okul, dışarıdaki pamuk tarlasında çalışan kız çocukları ve toprak sahibine iş için yalvaran bir kadın. ...

⁴⁷ OECD (2022) . *Plastics Outlook: Policy Scenarios to 2060 -Policy Highlights*. (Sayfa 10)

İkinci bir büyük çemberin içine eşitlik sağlanmış bir dünyanın neye benzeyeceğini çizdiler; kız çocukları da okulda, bir kadın öküzleri sabana bağlıyor ve bir kadın bir toplantıya katılırken kocası ev işi yapıyor.

Bu resimleri bir eylem planı geliştirmekte kullandılar.

Peki arzu ettikleri değişikliklerin gerçekten oluştuğunu nasıl anlayabilirlerdi? Doğru yolda olup olmadıklarını ölçmek için, kızını okula göndermeyi taahhüt eden kadın sayısı ile kadınlara su pompası tamiri eğitimi verilmesini dikkate almaya karar verdiler. Hedeflerine vardıklarını anlamak için ise, kadınların tarım işlerinde çalıştığı günler ve okula giden kız çocuğu sayısındaki artışı ölçtüler.

Bunlar, değişimin göstergeleridir.”⁴⁸

1. Göstergeler **yerele özel** tanımlanmalı, ancak her durumda **evrensel değerlere uygun** olduklarından emin olunmalıdır. Zaman, kültür ve mekândan bağımsız bu değerler, somut ifadelerini temel insan haklarında bulur.⁴⁹
2. Hem **nesnel** (sayısal) hem **öznel** (kişilerin yaşam değerlendirmelerine dayanan nitel) veriler gösterge olarak kullanılır. Bunların bir arada yer aldığı **karma göstergelerin** kullanımı oldukça yararlıdır.⁵⁰ “Uluslararası kuruluşlardan taban örgütlerine dek **tüm kalkınma kuruluşları sonuçların çapraz kontrolü ve verilerin daha derinlikli anlaşılabilmesi için, nitel ve nicel yöntemlerin bir kombinasyonunu kullanmaya dikkat etmelidir.**”⁵¹
3. Göstergeler **düzenli aralıklarla izlenmelidir**. Böylece yöntemlerin hedefe ne denli yaklaştığı ölçülür, gerekli geliştirmeler tespit edilir ve müdahale şekilleri iyileştirilebilir.

.....
⁴⁸ Moser A. (2007) *Gender and Indicators Overview Report*. Institute of Development Studies, UK, (Sayfa 5)

⁴⁹ Bu hakların çerçevesi insanlığın ortak çabası ile oluşturulmuş ve Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyanname (1948) ile temel tanıma kavuşmuş, sonraki uluslararası beyanname ve sözleşmelerle ise ayrıntılandırılmaya devam edilmektedir.

⁵⁰ Bu konuda literatür çok zengindir. Güvenilir hazırlık yönlendirmeleri için örneğin: OECD, JRC-EC (2008) *Handbook on Constructing Composite Indicators: Methodology and User Guide*

4. Göstergeler **toplumsal cinsiyete duyarlı** olmalıdır. Çünkü **tüm kurumsal etkinlikler, toplumsal eşitliğe etki eder.**⁵² Göstergeler ye(r/ter)siz seçildiğinde, mevcut ayrımcılıklar sürecektir yahut artacaktır.

a) **Göstergeler, toplumsal güç ilişkilerini anlaşılır kılıp, denge için gerekli müdahaleleri ortaya çıkarmalıdır.** Örneğin *aileyi koruma* ile *kadının statüsünü güçlendirme* yaklaşımlarında seçilecek göstergeler farklıdır ve ikinci grup *hem genel toplumsal refah hem de çok daha mutlu ve sağlam aile yapıları oluşması için ihtiyaçlara* odaklanacaktır. Keza *ekonomik büyüme* ile *yapabilirlikler* yaklaşımlarından ilki sadece *üretilen mal ve hizmet miktarı* ile *para hacmine* odaklanacak, ikincisi ise toplumsal iyilik hali göstergeleri de kullanarak, gelişimin *toplumsal dağılımı ve etkilerini* de gözetecektir.

b) Göstergelerin **toplumsal cinsiyete duyarlı olması, eşitsizliklerin taraflarını doğru tanımlayıp, yeterli veri sağlaması** ile mümkündür. Örneğin “kadın sorunu” yaklaşımı, aslen toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin bir kısmına odaklanır. Kadınlar homojen bir grup değildir, ayrıca erkekler ve bu ikili tanım dışında bırakılmış insanların da toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan farklı ve kesişimsel durumları hesaba katılmalıdır. Aksi takdirde tıpkı **eksik bilgi ile hatalı kurgulanmış bir matematik problemi gibi; ne kadar çabalansa da çözüme ulaşılmaz kalacaktır.**

5. Göstergeleri doğru belirlenmesi için **konunun muhatabı tarafların dahil edildiği müzakere süreçleri** gereklidir. Müzakerelerin sağlıklı yürütülmesinin yolu ise, *kurumların içinde ve hitap ettiği toplum kesimleri ile yaygın ve süreğen katılım mekanizmaları* işletilmesidir.

⁵¹ Moser A. (2007) *Gender and Indicators Overview Report*. Institute of Development Studies, UK, (Sayfa 3,5)

⁵² Blickhäuser, A ; Barga, H (2007) What Is Gender_Competence?. Gender Toolbox. (Sayfa 1) http://gendertoolbox.eu/toolboxEN/Downloads/5.%20Materials/Engl_PDFsMaterials/5.1.3.%20What%20is%20gender%20competence_eng.pdf

6. Göstergeler, **en çok etkilendikleri ek/öncül göstergeler ile birlikte** incelenmelidir. Örneğin kadın istihdamı için, kamusal çocuk ve yaşlı bakım hizmetlerinin verileri de ele alınmalıdır. Katılımcı süreçler ile son haline gelebilecek gösterge setlerine taslak geliştirirken, dünyanın farklı bölgelerindeki deneyimlerden yararlanılabilir. Örneğin *“Aynı gelir grubu ülkelerinde yoksulluk için genelde gelir, sağlık, gıda güvenliği, eğitim, barınma, sosyal güvenlik, sosyal hizmetler ve sosyal uyum göstergeleri kullanılmaktadır.”*⁵³
7. Göstergeler **mekânsal farklılıkları gözetmelidir**. Örneğin kırsal ve kentsel alanlar ve bunların alt birimlerindeki farklılıklara uygun şekilde ele alınmalıdır.
8. Göstergeler **toplumsal yapı ve normları takip edecek şekilde güncellenmelidir**. Örneğin I) teknolojik ilerlemeler sonucu “bilgi ve teknolojiye erişim” yaygın göstergeler arasına girmiş II) toplumsal cinsiyete duyarlılık uluslararası kabule erişmiş III) okuryazarlık oranı yeterince yüksek olduğu bölgelerde takipten çıkarılmıştır.

hak temelli yaklaşım

Giderek daha fazla duyduğumuz bu kavram, kültürel ya da ekonomik şartlardan ne olursa olsun, *uluslararası insan haklarının* temel kriter kabul edilmesini ifade eder. **Değişimin çok hızlı olduğu ve eşitsizliklerin giderek tırmandığı Krizler Çağı’nda, insanlık onurunu ve topluluk ruhunu korumanın tek ortak ve güvenilir zeminini oluşturur.**

Felsefe dili ile; bir şeyin gerçekte iyi mi kötü mü olduğu, ancak evrensel “değer”ler ışığında anlaşılabilir. Temel belirleyici olan bu evrensel değerlere dair bilgiye, sağlam bir mantıkla yürütülecek sorgulamalarla ulaşılabilir. Eleştirel düşüncenin olmadığı durumlarda ise *değerler* yerini kalıp davranışlara, yani *değer yargılarına* bırakır.

.....

⁵³ Alkire S., Sarwar M.B. (2009) *Multidimensional Measures of Poverty and Well-Being*

Hak temelli yaklaşım, evrensel insanî değerleri temel alır.

Alternatifi olduğu iddia edilen *hoşgörü* yaklaşımı ise, değer yargılarına karşı oldukça savunmasızdır.

Evrensel insanî değerler, 1948’de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda kabul edilen “İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi” ile somut hayatî tanımlara büründürülmüştür. Daha ayrıntılı tanımlar ve güvence mekanizmaları *halen geliştirilmektedir*.

En önemli noktalardan biri; hakların, sorumluluklar da getirmesidir. Her insanın bu haklara erişmesi, kamu, özel ve sivil sektör yanında, tüm toplum üyelerinin ortak sorumluluğundadır...

Uluslararası hukukta, **“kalkınma politika ve programlarının temel amacı, insanların temel haklarına erişimini sağlamak”** olarak tanımlanır.

Resmî kurumların hak temelli yaklaşım edinmesi için ihtiyaçlar ise şu şekilde özetlenmektedir:⁵⁴

- “Her düzeydeki kuruluş personeli için stratejik eğitim programları
- En üst yönetim seviyelerinden açık mesajlar verilmesi
- Farklı alanlardaki politik taleplerde tutarlılık
- İnsan haklarının tüm planlama belgeleri ve çerçevelerine entegrasyonu
- Hedeflenen uygulamaların karşılaştığı engellerin aşılmasına dair pratik deneyimlerin kurumlar içinde ve arasında sistematik olarak paylaşılması.”

⁵⁴ Frankovits, A. (2006) *UNESCO STRATEGY ON HUMAN RIGHTS The Human Rightsbased approach and the United Nations system - Social and Human Sciences Sector*. UNESCO

İçerme (sosyal içerme)

İnsan gruplarının topluluk/toplum olabilmesinin önkoşullarına işaret edip, sağlama yöntemleri öneren politik yaklaşım. Toplumsal dışlanmışlığın ekonomik, sosyal ve kültürel mekanizmalarına bilinçli müdahalelerle toplumsal bütünleşme sağlama/güçlendirme süreci.

Gelir düzeyi, etnik köken, dinî aidiyet, cinsiyet özellikleri, yaş, eğitim, fiziksel veya zihinsel durum gibi çok farklı etkenlerden kök alan toplumsal cinsiyet **eşitsizlikleri, ancak yönetim mekanizmaları tarafından ve tam da bu mekanizmaların dönüşümü ile çözülebilir.** İhtiyaçların tespiti için yeterli fırsat ve kaynak oluşturulmasını ve bu saptanan ihtiyaçların karşılanmasını güvenceye alacak düzenlemeler yapılmalıdır.

Tüm paydaşların temel haklara erişimlerini ve yaşamlarını etkileyen kararlara etkin katılımlarını güvenceye almak temel hedeftir.

“İçerme, insanları var olana dahil etmenin ötesinde, herkes için daha iyi bir alan oluşturmaktır.”

- George Dei

İçerme:

Etkilenecek kişi ve grupların katkısı ile doğru işi, doğru zamanda ve doğru kişilerle yapmaktır.

Herkesi her işe karıştırmak değildir.

Kurumlarda misyon, strateji ve hedef oluşturma ve gerçekleştirmenin temel yaklaşımlarındandır.

Tek başına bir hedef değildir.

İhtiyaç duyulan gelişimi sağlamak üzere insanların farklılıklarını görme, değer verme ve bu farklılıklardan beslenerek herkes için yapabilirlikleri artırmanın yoludur.

Çeşitlilik olsun diye farklı insanlarla çalışmak değildir.

Herkesin elinden gelenin en iyisini yapmasını desteklemek ve bu konuda iyileşmelerini desteklemeye devam etmektir.

Yetersizlikleri görmezden gelerek gelişimi gözden çıkarmak değildir.

Ortak iyiliğe dair çalışmalarını belirleyip sonuca ulaştırmakta ortaklıklar kurmaktır.

Görevi kenara bırakıp ilişkilere odaklanmak değildir.

Çift yönlü bir işleyiştir.

İlgi gruplarının kendi dahil olma sorumluluklarını yok saymaz.

iklim değişimi

Bilim insanları (buzullar başta olmak üzere) doğa arşivlerinden son 800bin yılın iklim kayıtlarına erişmiş durumda. Görünüře göre dünya iklimi ancak son 11bin yılda hassas bir dengeye oturmuş, böylece yaygınlaşabilen tarım ile insanlık yerleşik kùltürler oluşturabilmiş.

Son 200 yılda (endüstrileşme ile birlikte) yıkıcılığı hızla artan insan faaliyetleri, iklimi tamamen değişirmiş durumda. Ayrıntılı meteoroloji arşivleri 1850'den başlıyor. Bu veriler bize, sıcaklıkta her bir birim artış gerçekleştiğinde, giderek katlanan miktarlarda aşırı iklim olayları (aşırı soğuk/sıcak hava dalgaları, kuraklık/sel, fırtına, hortum, ...) meydana geldiğini gösteriyor.⁵⁵

Bilim dünyası artık iklimi dengede tutan doğal unsurların **devrilme noktalarının** neresinde olduğumuzu, ne zaman **pozitif geri beslemeye** geçileceğini tartışıyor.⁵⁶ Bu ise normalde dengeleyici olan unsurların karakter değiştirmesi ve yeni şartlarda dengeyi bozmaya başlaması demek. Örneğin en yüksek karbon emilimini gerçekleştiren okyanusların bu sebeple giderek asitlenmesi yüzünden, bir yerden sonra atmosfere karbondioksit ve başka zararlı gazlar salmaya başlaması bekleniyor.

“Küresel CO₂ emisyonları otuz yıl içinde net sıfıra ulaşırsa, ısınmayı 1,5°C ile sınırlama şansı yarı yarıya. Bu olasılığı üçte ikiye çıkarmak, CO₂ emisyonlarının yirmi yıl içinde sıfırlanmasını gerektiriyor.”⁵⁷

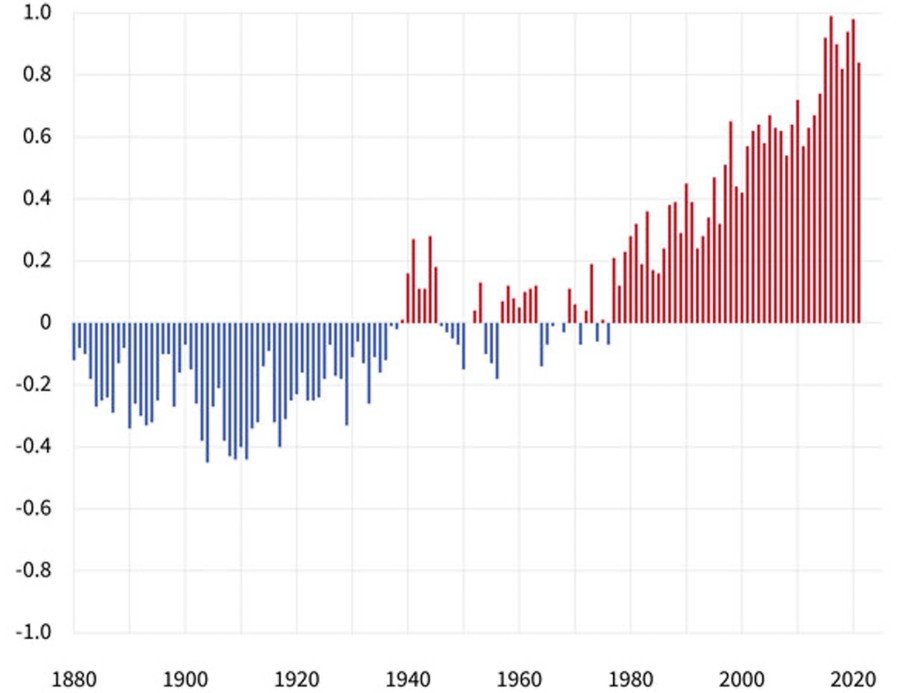
İklim değişimi, -farklı coğrafyalardaki kirlenmeler yahut canlı türlerindeki yerel kayıpların aksine- dünyanın her noktasında hissediliyor. Yani, şehirlerde yaşayıp, “kalkınma”nın yıkıcı karakterini değiştirmekte asli sorumlu olan insan toplulukları dahil, hepimizi etkileyen **en büyük ve en ortak sorun...**

.....
55 European Commission (2022) *Consequences of climate change*

https://climate.ec.europa.eu/climate-change/consequences-climate-change_en

56 BİA Haber Merkezi (2021) IPCC'den sızdırılan taslak rapor iklimle ilgili kritik kırılma noktalarına ilişkin uyarıyı artırdı. Bilim insanları, iyileşmenin imkânsız hale gelebileceği

Küresel ortalama yüzey sıcaklıkları (20. yy ortalaması ile kıyaslanmıştır.)

Kaynak: Amerikan Ulusal Okyanus ve Atmosfer Dairesi

İklim değişimi, tam da **herkes için hayat-memat mevzu** olduğundan, küresel acil durumun baş konusu olarak seçilmiş. Ancak ürkütücülüğünün ötesine bakılmayı; **“Parayı mı koruyacağız, hayatı mı?”** sorusuna ortak cevabımız için anlamlı bir zemin olarak kullanılmayı bekliyor...

eşiklerden giderek daha fazla endişe duyuyor

<https://bianet.org/bianet/iklim-krizi/246235-iklim-raporu-sizdi-dunya-artik-anlamali>

57 IPCC (2018) *Summary For Urban Policy Makers.* (Sayfa 8)

<https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/sites/2/2018/12/SPM-for-cities.pdf>

iklim adaleti

“... İklim adaleti söylemi sadece fayda ve maliyetlerdeki dağılım eşitsizliği sorununu değildir. Aynı zamanda bu adaletsizlikle bağlantılı olan karar alma süreçlerine katılımı, kaynaklara eşit erişim hakkını, ekonomik ve toplumsal alanlarda süregelen sistemsiz eşitsizlikleri, nesil içi ve nesiller arası adaleti de dile getirir.”⁵⁸

“Sosyal adalet olmaksızın iklim adaleti olamaz: İklim krizi hepimizi etkilemekle birlikte, iklim çöküşünün yükü dengesiz dağılıyor.

... Küresel nüfusun en zengin %10'u bugüne kadarki toplam emisyonların %50'den fazlasının kaynağı. Nüfusun en yoksul %50'si ise küresel emisyonların yalnızca %7'sinden sorumlu. Yine de iklim krizinin etkilerinden en çok etkilenenler en yoksullar.”⁵⁹

“İklim politikası oluşturma süreci pek çok öznel değerlendirme ve etik karar içerir. ... Öznel değerlendirmeler sosyal, ekonomik ve etik analizlerle, yani; insan refahı, kültürel değerler ve insan dışı kıymetleri içeren çeşitli unsurların hesaba katılması ile temellendirilebilir.”⁶⁰

Türkiye’de -su varlıklarının kıtlaşması ve çölleşme dahil- iklim değişikliği etkileri⁶¹, Avrupa’dakinden çok daha yaygın ve hızlı gerçekleşiyor. Belki ülkemiz yöneticilerinin “İklimi asıl bozan diğer ülkeler, oysa biz küresel sera gazı salımında yalnızca 16. sıradayız!⁶²” düşüncesine sığınmayı bırakma zamanı çoktan gelmiştir. Belki de **Avrupa’dan çok daha acil gereksindiğimiz⁶³ iklim uyum ve azaltım çalışmalarına** hemen odaklanmak, tüm Türkiye’liler için en adaletli yaklaşım olabilir...

.....
⁵⁸ Reese, G. (2016) *Common Human Identity and the Path to Global Climate Justice. Climatic Change*, Cilt 134, No.4, S.524; Joshi, S. (2014) *Environmental Justice Discourses in Indian Climate Politics*, GeoJournal, Cilt 79, No.6, S.678; Forsyth, T. (2014) *Climate Justice Is Not Just Ice*, Geoforum, Cilt 54, (S.230)

⁵⁹ C40 Cities (2022) <https://www.c40.org/what-we-do/raising-climate-ambition/inclusive-thriving-cities/>

iklim krizi

Bilimsel araştırmalar, modern insanların öncülerinin hikayesini 0,8 ila 0,3 milyon yıl öncesine dayandırıyor. İnsan nüfusunun 4 milyonun üzerine çıkması ise ancak düzenli tarımın mümkün olduğu iklim şartları olduğunda, yani son 11 bin yılda gerçekleşmiş.

Bugün tarım için giderek elverişsiz hale gelmekte olan iklim şartları ve halen artmakta olan insan nüfusu birlikte düşünüldüğünde, karşı karşıya olduğumuz sorunun boyutları biraz daha net anlaşılabilir.

İklim krizi algısında bir dönüm noktası olan *küresel çocuk grevlerinin* öncülerinden Greta Thunberg’in dediği şekilde ifade edersek:

“Bir krizde nasıl hareket edecekseniz,

şimdi de öyle hareket etmenizi istiyorum.

Eviniz yanıyormuş gibi hareket etmenizi istiyorum.

Çünkü yanıyor!”

⁶⁰ IPCC Working Group III (2014) *Climate Change 2014 Mitigation of Climate Change*, (Sayfa 5)

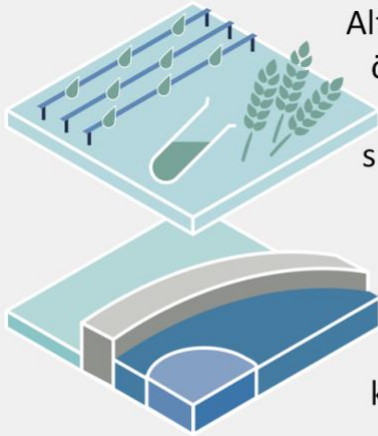
⁶¹ Hockenos, P. (2021) *As the Climate Bakes, Turkey Faces a Future Without Water*

⁶² Worldometer (2022) <https://www.worldometers.info/co2-emissions/co2-emissions-by-country/>

⁶³ Dünya Bankası (2022) *Key Highlights: Country Climate and Development Report for Türkiye* (Temel Noktalar: Türkiye için İklim ve Kalkınma Ülke Raporu)

UYUM

İklim değişikliğinin etkilerine cevaplar ve hazırlıklar

Altyapının geliştirilmesi, örneğin kuraklık ile başa çıkabilecek sulama sistemleri

Taşkınlardan korunma ve tatlı su kaynaklarının korunması

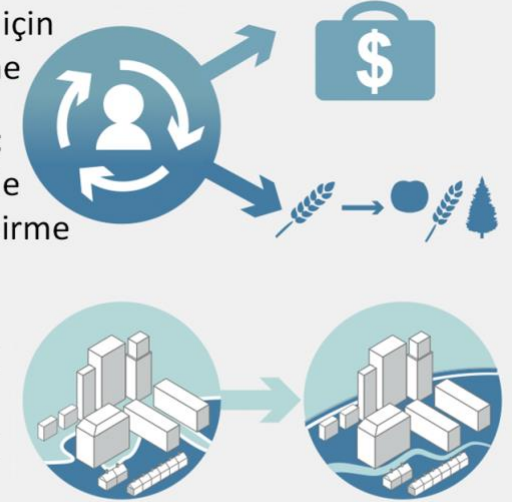
DÖNÜŞTÜRÜCÜ UYUM

Sosyal ve ekonomik sistemleri yeniden düzenleyecek derin sistematik değişim

Yaşam tarzı ve istihdam için yeni seçenekler geliştirme

Tarımda dönüşüm; ürün ve yöntem çeşitlendirme ile son kullanıcıya erişimi güçlendirme

İnsanları ve altyapıyı güvenceye alacak yeni bir şehir planlaması

Uyum ve dönüştürücü uyum örnekleri. Artan ısınmaya uyum sağlamak, ulusal ve ulus altı düzeylerde eylem gerektirir ve farklı şartlarda yaşayan insanlar için farklı anlamlara gelebilir. Isınmanın 1,5°C ile sınırlandırılabilmesi durumunda dönüştürücü uyuma her yerde ihtiyaç duyulmayacaktır, ancak bunu sağlamak için gerekli olan değişikliğin gerçekleştirilmesi, maliyetler düşünüldüğünde oldukça zor görünmektedir.

iklim uyum ve azaltım hedefleri

Uyum: Değişen iklimin olumsuz etkilerine karşı önlemler almak. Örneğin 2000'lerin başından beri, Doğu Akdeniz bölgesinde tarımsal ürün yelpazesinin değiştirilmesi öneriliyor.

Azaltım: İnsanların sera gazı üretimini azaltmak ve doğal yutakları⁶⁴ artırmak. (Yutakları artırmak şöyle dursun, halen azaltıyoruz. Sera gazı salımlarında halen sağlanabilen tek azaltım ise artış hızında...)

*"İnsan kaynaklı sera gazı salımının 1750- 2010 yılları arasındaki toplam miktarının yaklaşık yarısı, son 40 yılda olmuştur."*⁶⁵

"Doğrudan ve dolaylı sera gazı salımları 2019 sektör dağılımı:

- %34 Endüstri (Doğrudan salım: %24 + %10 Enerji)
- %22 Tarım, ormancılık vd. arazi kullanımı
- %17 Binalar (Doğrudan salım: %5,6 + Enerji)
- %15 Ulaşım (Tüm türleri ile ticari taşımacılık dahil)
- %12 Enerji (Endüstri ve binalar hariç. Toplamda ise %34.)"⁶⁶

*"Isınmayı 1,5°C ile sınırlamak için zorunlu olan sosyokültürel, ekonomik ve teknolojik değişimin tarihte bir emsali olmamıştır ve yöntemleri henüz geliştirilmektedir. Hem azaltma hem uyuma dair derhal gerçekleştirmesi gereken eylemler vardır; ulusal ve kentsel düzeydeki tüm yönetimlerin, kent sakinleri ve paydaşlar -sivil toplum, akademi, iş ve finans dünyası- ile bu eylemleri gerçekleştirmesi zorunludur."*⁶⁷

.....

⁶⁴ Yutak: sera gazlarının geri emilimini gerçekleştiren doğal unsurlar (Orman, bitki örtüsü, sağlıklı durumda olan toprak, sulak alan, bataklık ve okyanuslar vb.)

⁶⁵ IPCC Working Group III (2014) Climate Change 2014 Mitigation of Climate Change (Sayfa 7)

⁶⁶ Özetleme kaynağı: IPCC Working Group III (2022) *Climate Change 2022: Mitigation of Climate Change* (Sayfa: Technical Summary-23; Satırlar: 12-17)

⁶⁷ IPCC (2018) *Summary For Urban Policy Makers* .(Sayfa 13)

<https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/sites/2/2018/12/SPM-for-cities.pdf>

⁶⁸ İzci, İ. (2014). *Katılımcı Yerel Yönetim: Genel Bir Bakış*. SODEV (der.). Ankara: Kalkedon Yayınları.

katılım

*"Yönetimde yurttaşların seçimlerle sınırlı belirleme gücünün, dâimi kamusal özneye ve aktif yurttaşla dönüşerek süreklileşmesi şeklindeki önemli bir olgudur."*⁶⁸

*"Katılımı özendiren, olanaklı kılan çeşitli düzenekler kurulmadıkça, katılımcılık ve demokrasiden söz etmek mümkün görünmemektedir."*⁶⁹

*"Bireylerin kendileri ile ilgili, onları etkileyen fiziksel çevreler, programlar ve kurumlar düzeyinde üretilen kararlarda yer almaları veya belirli bir çevrenin planlanmasında, bir program ya da sonucun oluşturulmasında kendileriyle iş birliğine gidilmesidir."*⁷⁰

Yerel yönetim seviyesi katılım mekanizmaları olarak "stratejik plan ve yıllık performans planlarının hazırlanması, kent konseyleri, mahalle meclisleri ve mahalle muhtarları" vurgulanıyor.⁷¹

*"2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'nin 16. Hedefi, sürdürülebilir kalkınma için barışçıl ve kapsayıcı toplumların teşvik edilmesini, herkes için adalete erişimin sağlanmasını ve her düzeyde etkili, hesap verebilir ve kapsayıcı kurumlar inşa edilmesini gerektiriyor. Özellikle hedef 16.7 duyarlı, içerici, katılımcı ve toplumu temsil eden karar alma süreçlerine olan ihtiyacı ele almaktadır."*⁷²

⁶⁹ Türk Belediyecilik Derneği ve Konrad Adenauer Vakfı (1995) *Yerel Özerklik, Demokrasi ve Halkın Katılımı* (Sayfa 16-17)

⁷⁰ Fişek, K. (1977). *Yönetime Katılma*, Ankara: TODAİE Yayını

⁷¹ Özüpak Güleç, B. (2019) Sivil Toplum Kuruluşlarının Karar Alma Mekanizmalarına Katılımı: Yerel Yönetimlerde Kaliteli ve Anlamlı Bir Katılım için Uygulama Rehberi. (Sayfa 22-23)

⁷² Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Departmanı <https://publicadministration.un.org/en/developmentmgt>

“Gerçek bir demokrasi, bir ağaç gibi büyümelidir;
tabandan, yukarıya doğru.”
- Vandana Shiva

katılımcı bütçe⁷³

Mali kaynakların tahsisini katılımcı süreçlerle karara bağlama.

Bütçeleme süreçlerinde **çok paydaşlılık ve şeffaflık zorunlu** olarak niteleniyor. Bunların sağlan(a)madığı örneklerde, kamu kaynaklarının çıkar gruplarının etkisiyle ve yararına yönlendirildiğine dikkat çekiliyor.

Katılımcı bütçede başarı sağlamaya dair öncelikli öneriler:

- **Mahallelerde ve odak gruplarla tematik toplantılar** + hemşehrilerin seçtiği temsilcilerden bir **katılımcı bütçe kurulu (yahut işlevsel bir kent konseyi)** ile çift yönlü düzenli bilgi akışı sağlanması.
- **Online platformlarda** yorum toplama ve yaygın anketler ile her aşamanın verilerinin şeffaf paylaşımı.
- Katılımcı bütçelemede tüm bu emeğe değecek **yeterli düzeyde bir kaynak** ayrılmış olması ve
- Uygulamada **devamlılık** başarılı sonuçların diğer zorunlu ön koşulları olarak vurgulanıyor.⁷⁴
- Her yerelin kendi şartlarına uygun yaklaşımlar geliştirmesi,
- **İşleyişi değerlendirme ve iyileştirmeyi** süregelen kılmaması, başarılı uygulanmasının ön şartları.

.....
⁷³ Kapsamlı kaynak önerisi: Klatzer, E. Akduran, Ö. Gültaşlı, M. (2015) *Belediyeler İçin Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Rehberi*. UN Women

⁷⁴ “... yerel yönetimlerin yatırım bütçesinin yaklaşık yüzde 5 ila yüzde 15’i katılımcı bütçeleme ile belirleniyor.” STGM (2020) *Paris Belediyesi Katılımcı Bütçe Uygulaması- Bilgi Notu- 4*

Başarılı bir katılımcı bütçe süreci çok yönlü kazanımlar sağlamaktadır:

- Yönetimin hesap verme sorumluluğunu yerine getirmesi
- Toplumda kenti sahiplenme, topluluk aidiyeti, yapılanlardan duyulan memnuniyet duygularında artış
- Önceliklerin doğru belirlenmesi ile sosyal ve ekonomik yoksulluk/yoksunlukları en etkin şekilde giderilmesi
- Yaygın ve anlamlı toplumsal katılım
- Kamusal kaynakların gerçek sınırlarına dair toplumsal farkındalık

Süreçlerin “katılımcılığı”nı ölçüm kriterleri ise şöyle sıralanıyor: ⁷⁵

- **Nicelik** (kaç kişi/ kurum görüş bildirdi?)
- **Nitelik** (Tercih gerekçeleri? Bilgiye dayalı mı?)
- Tercihlerin **hizmete dönüşme oranı**
- **Yaşam kalitesinde sağlanan etkiler**
- Katılım sürecinin **kuralları ve sürecin yönetilme şekli**
- (Eşit katılımı gerçekten sağlıyor mu?)

⁷⁵ TEPAV (2007) İyi Yönetişim İçin Örnek Bir Model: Katılımcı Bütçeleme. Yönetişim Etütleri Programı

“İnsanların güçlerinden vazgeçmelerinin en yaygın şekli, güce hiç sahip olmış olmadıklarını düşünmektir...”
- Alice Walker

kent hakkı (şehir hakkı)

Kent çalışmalarında büyük tartışmalara yol açmış, temel bir kavram. İlk kullanımı Henri Lefebvre’in 1968 tarihli, aynı isimli kitabındadır.

Kent hakkı, sanayileşme ilerleyip şehirler büyürken, sakinlere hizmet etmekten uzaklaşmalarına odaklanır. Eşitsizlikleri tırmandıranın, kentlerin kâr odaklı gelişimi olduğunu teslim eder. Lefebvre bu görüşlerini somut eleştiri ve önerilerle sunduğundan, kavramın büyük uluslararası etkisi olmuştur.

Birleşmiş Milletler sürdürülebilirlik hedefleri 2000 yılında belirlenirken yararlanılan geniş teorik ve pratik zemine katkısı olan, BM-Habitat III sonuç metninde ⁷⁶ de yer almış bir kavramdır.

Kentler için **üç temel insan hakkını** tanımlar; **toplumsal adalet, mekânsal adalet, katılım**. Bu haklara erişimin tek yolu ise, "**şeylerin değişim değeri değil, kullanım değerine göre değerlendirilip işleme tabi tutulması**" olarak tanımlanır.

Toplumsal adalet: Temel ihtiyaçların; yaşamın ve kentsel yaşamın özüne dair bütün gerekliliklerin dağılımındaki adalettir. Barınma, çalışma, temiz hava, temiz su, sağlık hizmetleri, ulaşım, altyapı gibi *gündelik hayatın akla*

.....
⁷⁶ BM, (2016) *Habitat III- Yeni Kentsel Gündem* (Sayfa 11) “Ortak Vizyonumuz:11. Kentlerden ve insan yerleşimlerinden eşit şekilde istifade edilmesini ve kullanılmasını referans alan, kapsayıcılığı gözetken, herkes için kaliteli yaşam ve refahı arttırmak için hiç bir ayırım yapmadan tüm kent sakinlerinin bugünün ve gelecek nesillerin, adil, güvenli, sağlıklı, erişilebilir, ekonomik, dirençli ve sürdürülebilir kentlerde ve insan yerleşimlerinde yaşayabilmesini ve üretebilmesini teşvik eden, herkes için şehirler vizyonunu

gelebilecek her bileşenine eşit ulaşımı ve insanca bir yaşamın tüm koşullarının sağlanmasına odaklanır.

Mekânsal adalet: Mekânlar parasal varlık artırmanın aracı kılındığında, toplumların büyük kesimlerinin kentin çeperlerine itildiğine işaret eder, bunun istenmeyen sonuçlarına odaklanır. *Yalnızca kullanım değeri temel alınarak ve herkes için kurgulanacak mekânların kapsayıcı bir kent oluşturabileceğine dikkat çeker.*

Katılım: İfade ya da protestonun ötesinde; en temelden planlama, üretim ve düzenlemelere müdahale hakkına işaret eder.

Ulusal ve uluslararası düzeydeki metinlerin büyük çoğunluğunda tercih edilen “**kentli hakları**” kavramı, “**kent hakkı**” savunucularının keskin eleştirilerinin hedefidir. Eleştiri sebepleri: **1)** Meselenin bireysel boyuta indirgenmesi, **2)** Başarısızlığı ispatlanmış “Biz imkânları çoğaltalım, eninde sonunda herkese ulaşır” yaklaşımına kolayca alet edilmeye uygunluğu, **3)** Dikkati toplumsal güç ilişkilerinden uzaklaştıran bir *kent hakkı* “yorumu” olarak dönüştürücülükten uzak, evcilleştirilmiş, “zararsız” bir şekilde, yanıltıcı olarak kullanılması olarak özetlenebilir.

kentsel yeşil alanlar

Peyzaj düzenlemesinden çok daha fazlasıdır. Ekonomik ve diğer eşitsizliklere rağmen herkesin kullanımına açık yegâne kent alanlarıdır.⁷⁷ Üstelik birey ve toplumların fizik ve ruh sağlığı ile birlikte doğayı da onarabildiğimiz biricik oluşumlardır. Dünya Sağlık Örgütü bu alanların

paylaşmaktayız. Bazı ulusal ve yerel yönetimlerin, ‘şehir hakkı’ olarak anılan bu vizyona, mevzuatları, siyasi beyanları ve şartnamelerinde yer verme çabalarını not etmekteyiz.” (<https://habitat3.org/wp-content/uploads/NUA-Turkish.pdf?v=2>)

⁷⁷ Türkoğlu, H. Kısar Koramaz E. (2018) *Sözlük’ten: Yaşam Kalitesi ve Kentsel Yeşil Alanlar* <https://kentstratejileri.com/tag/kentsel-yesil-alan/>

rahatlatma, fiziksel aktiviteyi artırma ve hava kirleticiler, gürültü ve aşırı ısıya maruziyeti azaltma etkileri ile zihni ve fizikî sağlığı geliştirdiği, hastalık ve ölüm oranlarını azalttığı, sosyal uyumu ise teşvik ettiğini aktarıyor. İlgili kanıtları özetleyip göstergeleri değerlendiren, ayrıntılı metodolojik araç kiti ve yeşil alan erişilebilirlik göstergesi örnekleri içeren bir rapor mevcut.⁷⁸

İklim krizi karşısında aşırı kırılabilir olan kentlerin en az %30 düzeyinde yeşil alanlara kavuşturulması, beton ve asfalt yığınlarından kaynaklanan ısı adası etkisinin ve kent hayatının olumsuzlukları yanında, kentlerin kirletme ve biyoçeşitlilik kaybı dahil ekolojik ayak izlerinin hafifletilmesi açısından hayattır. Örneğin permakültür gibi yaklaşımlarla çok kısa sürede kendine yeterli doğal alanlara dönüşebilen -gıda ve diğer içerikli- kent ormanları oluşturulabilmekte, kent bostanları hem doğa okur yazarlığı hem de gıda güvencesi gibi avantajlar sağlamaktadır.

Yine örneğin C40-Büyük Kentler İklim Liderlik Grubu'ndan 31 belediye başkanı 2021'de bir bildiri⁷⁹ imzalayarak, kent alanlarının % 30-40'ını kent sakinleri için ulaşılabilir parklar, ağaçlandırılmış sokaklar ve suyu emen geçirgen alanlardan oluşturma sözü vermişti.

kooperatif⁸⁰

Paydaşların (hisse oranından bağımsız olarak) tek oy hakkı bulunması ile şirketlerden ayrılan, katılımcı bir ticarî örgütlenme modeli. Yerel kalkınma anlayışının dönüştürülmesinde öncelikli bir çalışma şekli. Üretim, satış, alış, kredi, hizmet vd. alanlarda oluşturulabilir.

.....
⁷⁸ World Health Organization. Regional Office for Europe. (2016). *Urban green spaces and health*. World Health Organization. Regional Office for Europe.

⁷⁹ Yeşil Gazete (2021). *31 büyükşehir, 'yeşil alan bildirisi'ne ortak imza attı*
<https://yesilgazete.org/31-buyuksehir-yesil-alan-bildirisine-ortak-imza-atti/>

İşlevsel uygulanışı, mal/hizmet üretimini gerçekleştirenler ile kararları alıp kârı paylaşanların yüksek oranda kesişmesini gerektirir. Sözleşmeli üretime dayalı işletmeler, isimleri kooperatif olsa dahi fiilî olarak şirkettir.

Katılım ve adaleti koruyucu bazı iyi uygulama örnekleri:

- Yönetici/çalışan maaş oranlarının sınırlanması,
- Çalışanların belli bir oranı talep ettiğinde yönetici değiştirilmesidir.

Yerel gıdanın tarlada üretiminden, toptan ve perakende satışının organizasyonuna, yenilenebilir enerjiye geçiş, kentsel bakım ve hizmet, ulaşım, eğitime; kooperatifleşme her alanda ve alanlar arasında iyileştirici bir model olarak kullanılmayı bekliyor.

Kooperatiflerin işlerlik ve avantaj sağlamasında temel gereklilik güçlü paydaşlardan oluşmasıdır. Güçlenme aktif rol üstlenmeyi gerektiren bir süreçtir. Paydaşların güçlenmesinin nesnel gerekleri çoğu zaman gözden kaçtığından dolayısıdır ki, kısmî desteklerle açılan kooperatifler beklenen işlerliğe erişememektedir. **Yerel yönetimlere bu alanda düşen öncelikli rol, hemşehrilerin yapabilirliklerini artıracak geniş imkânlar oluşturmak gibi görünüyor.**

kent konseyi

Birleşmiş Milletler 1992 Rio Yeryüzü Zirvesi'nin sonuç belgesi olan Gündem 21'in 28. Bölüm'ünde, dünyanın tüm yerel yönetimlerinde hedeflenmiş olan yaygın yerel katılımın araçlarından biri.

"Dünyadaki ve Türkiye'deki Yerel Gündem 21 uygulamaları, her kentin kendine özgü koşullarının, değerlerinin ve önceliklerinin sergilendiği,

⁸⁰ Kooperatif kelimesinin etimolojik kökeni Latince'deki "com"(: birlikte) ve "op-"(: bolluk/coşkunluk/rahatlık içinde çalışmak, üretmek) köklerine dayanır.
<https://www.etymonline.com/word/cooperative>

farklı yapılar ve yöntemlerle yürütülmektedir. ...kent in sürdürülebilir geleceğine yönelik bir vizyon geliştirilmesi; mevcut sorunların, çözüm hedeflerinin, takviminin ve maliyetlerinin tespiti bu (ortak) noktalardan bir kaçını oluşturmaktadır.”⁸¹

Tarafsız ve eşit bir katılımın yerel zemini olması beklenir. İdeal şartlar altında sivil toplum, meslek örgütleri, akademi, özel sektör, yerel ve merkezi kamu temsilcilerinin eşit iletişim ve müzakere alanı olması hedeflenmiştir. Belirleyici kişi/grupların olmasına izin veren yapılanmalarda, verimli çalışmanın mümkün olmadığı deneyim ile sabittir.

“Türkiye’deki Yerel Gündem 21 uygulamaları, 1997 yılı sonunda ... başladı. ... genel olarak sivil toplumun karar alma mekanizmalarına katılımını ve yerel yatırımları etkilemelerini hedefledi. ... eşit ortaklar arasında iş birliği ve iletişime dayanan ... insanı yapabilir kılan bir yaklaşımı yansıtır. ... Kent Konseyleri, Kadın ve Gençlik Meclisleri, Çalışma Grupları, Çocuk, Engelli ve Yaşlılar Platformu gibi özel ilgi gruplarına yönelik mekanizmalarla desteklenir. ... kent ölçeğindeki başlıca katılımcı mekanizmalardan olan Kent Konseyleri... 2005’te ... yasal dayanağa kavuştu.”⁸²

“Türkiye’de Yerel Gündem 21 sürecinde gelişen ve ardından belediye yasasında yer bulan bir yönetim modeli olan kent konseyleri 1) katılımcı bütçe sürecinde hesap verme / hesap sorma ilişkisinin kurulması, 2) kent in stratejik yöneliminin belirlenmesi, 3) vatandaşlar ve sivil toplum kuruluşlarının sürece ilgisinin sürdürülmesi ve 4) süreç içinde alınan yatırım ve hizmet kararlarının izlenmesi için ideal bir yapı olarak görünmektedir. Bununla birlikte her kentte kent konseyi olmadığı gibi, olan kentlerde de kent konseyleri yerel toplumun sahiplenmesi, ortak çalışma kültürünün benimsenmesi açısından farklılık göstermektedir.”⁸³

.....
⁸¹ Arar, A. A. (?)Yerel Gündem 21.Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı
<https://www.mfa.gov.tr/yerel-gundem-21.tr.mfa>

⁸² Habitat Derneği (?) Yerel Gündem 21 Programı
<https://habitatderneği.org/yonetisim/yerel-gundem-21-programi>

kota

İşlevsel bir demokrasi için, toplumu gerçekten yansıtan bir temsil gereklidir. Toplumsal üstünlüklerden mahrum olanların yeterli temsilini sağlamak için kota temel pratik çözümdür. Toplumsal eşitliğe hizmet edebilmesi, **kültürü ve toplumsal işleyişi dönüştürecek uzun vadeli stratejilerle birlikte** uygulanmasını da gerektirir.

Toplumlar **yarı yarıya** kadınlardan oluşmasına rağmen, siyasette dünya geneli kadın katılımı halen %20’nin altında, **Türkiye yerel yönetimlerinde ise %3** oranında⁸⁴. Siyasette kadın temsilinin %35 üzerinde olduğu ülkelerin çoğu bunu halen **kota** uygulamaları ile sağlıyor.

Paris Belediyesi kota konusunda ilgi çekici bir örnek. Belediyedeki 16 pozisyondan yalnızca 5’ine erkek atanması sonrası cezaya çarptırılmış. (2018’de, 90 bin Euro -Fransız Sauvadet Yasası, devlet dairelerinde aynı cinsiyetin %60 üzerinde olmasını yasaklıyor.) Kadın temsilini değil %50, %40 dahi şart koşan yasalar küresel boyutta uygulansa, şu anda ceza alacak resmî ve özel kurumların oranını düşünmek bile oldukça etkileyici...

“Kadın kotaları” asgari zorunluluk olarak yaygınlaşmalı, evet. Ancak ihtiyaç duyulan katılım ve eşitlikçiliğin uygulanabilmesi, farklı ihtiyaçlara sahip temel toplumsal grupları daha hassas tanımlayan kotalar oluşturulmasına ve uygulanmalarını güvenceye alacak yaptırımların hayata geçirilmesine bağlı görünüyor...

*“Mesele erkeklerin elindeki gücü
basit bir şekilde
kadınların ele geçirmesi değil.*

⁸³ TEPAV (2007) İyi Yönetişim İçin Örnek Bir Model: Katılımcı Bütçeleme. Yönetişim Etütleri Programı

⁸⁴ T.C. Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (2022) 2021 Yılı Mahalli İdareler Genel Faaliyet Raporu. (Sayfa34)

*Bu, dünyayı hiçbir açıdan değiştirmezdi.
Asıl mesele tam da güce dair
bu anlayışı tasfiye etmektir.”
- Simon De Beavoir*

müşterekler / ortak olanlar ⁸⁵

Herkesin mülkü olduğu için, hiç kimsenin mülkü olmayanlar.

Orman, mera, deniz, nehir, dağlar; toprak, atmosfer, doğal döngüler... İnsanlığın tarihî birikimi olarak özgün topluluk kültürleri, gelenek, zanaat, gıda üretim ve hazırlama yöntemleri, sanat... Teknolojik gelişmeler sonucunda oluşan açık kaynak yazılımları, internet gibi kolektif bilgi toplumu pratikleri ise en genç müşterekler.

Hâkim konumda olan ve *Krizler Çağı*'nın sebebi olan rekabet kültürü, “müştereklerin kaçınılmaz sonu trajedir” kabulünden besleniyor.

Müşterekleri yıkıma götürmeyip sürdürülebilir bir şekilde yöneten, kendi kendini örgütleyerek farklı dayanışma modelleri geliştiren kullanıcı gruplarının başarılarını dünya gündemine taşıyan Elinor Ostrom, 2009 Nobel ekonomi ödülüne layık görülmüş. Ekonomi dalındaki ödülün böylesi bir çalışmaya tam da 2008 ekonomik krizi sonrasında verilmesinin anlamı özellikle önemli.

Toplumun her üyesinin farklılaşan ihtiyaçlarını tanımlayarak, güç ilişkilerini herkesi gözetecek şekilde dönüştürme imkânı sağlayan toplumsal cinsiyet yaklaşımı, müşterekler için oldukça temel ve varoluşsal bir konu.

.....
85 İngilizce: “commons”

Müştereklerin hangi ölçeklerde doğru yönetilebildiği ile ilgili çalışmalar, yerel yönetimlerin müştereklere eğilmesinin zorunlu olduğuna sağlam bir zemin sunuyor.

*“Hangi durumlarda kullanıcı grupları müştereklerini daha sürdürülebilir bir şekilde yönetebilirler? Yıkıma gitmemesi için ne tür faktörler ... teşvik edici olabilir? Varılan sonuçlar ... şöyle: Daha küçük bir kullanıcı grubu olması. Bahsi geçen **müşterek alanın, malın, kaynağın çok belirli sınırları olması, bütün kullanıcılar tarafından bilinmesi. Ve en önemlisi, en çok altı çizileni, bu kullanıcı grubunun arasındaki sosyal bağlar. Güven bağlarının gelişmiş olması, birbirlerini tanıyor olmaları, belli bir tarihi paylaşmış olmaları...** Literatür, bu tür sosyal normların ve bağların olduğu durumlarda, kullanıcıların bu tür enformel yönetim ve paylaşım kurumlarını ortaya çıkarabildiğini söylüyor.”⁸⁶*

Müşterekler ve yerel yönetimlerin ilişkisi hakkında, İlhan Tekeli'ye kulak verelim:

“... Komünitenin sosyal inşası, kişilerarası işlemler (transactions) sonucudur. Burada bu ilişkiler bir araya geldiğinde toplumsal hafızayı, ortak anlayışı, kabul edilen rutinleri oluşturur.

... 'Ortak olandan' söz edebilmemiz için bir komüniteye referans vermemiz gerekir. Bir komüniteye atıf yapamıyorsak 'ortak olan'dan söz edemeyiz. Ama bu durumda söz konusu olan komünitenin ayrıcalıklı bir kimlik iddiası üzerinden değil, ortak olanın ya da ondan elde edilenin yeniden üretilmesi ya da bakımının gerçekleştirilmesi üzerinden tanımlanması gerekmektedir.

*'Ortak olanlar' için, bu bölüştüğümüz zenginliğin nasıl kullanılacağı ve bakılacağı konusunda, kuralların konulmuş olması gerekir. Temel yönetici kurallar, **komünitede herkesin eşit erişebilirliği, alınan ve verilenin karşılıklıliği, kararların kolektif olarak verilmesi, gücün aşağıdan***

86 Akbulut, B. (2014) *Küresel, Özel ve Kamusal Mallar*.

yukarıya doğru kurulması diye sıralanabilir. Kısacası 'ortak olanlar' alanının kurallarının temelini, **yeniden üretimin araçlarına eşit erişim ve eşitlikçi karar mekanizması** oluşturmaktadır.

...Eğer yarışma ilkesinin hâkim olduğu ilişkiler yerine kolektif dayanışmanın hâkim olduğu bir ilişkiler biçiminin güçlenmesini istiyorsak, 'ortak olanların' kapsamının yeniden tanımlanması ve bunun için mücadele edilmesi gerekir.

... **bir kentin sosyal sermayesini artırarak, performansını artırmak isteyen bir kent yöneticisi, sosyal ilişkilerde geliştirmeler sağlamak için, komüniteyi ayrıca ele alacak, ortak olanın nasıl oluştuğunu çözümlenmeye çalışacaktır.**

...Örneğin, bir belediyenin sosyal hizmet üretme mantığında toplumun yalnızca güçsüz kesimlerinin karşılanmayan gereksinmelerini karşılamak tek başına yeterli olmaktan çıkacak; refah devleti mantığının ötesine geçerek, komünite oluşum süreçlerine katkı yapabilecek, **toplumun tümüne yönelmiş yeni hizmet türleri** geliştirilmek durumunda kalacaktır.

Bu değişiklik ihtiyacı **yerel yönetimlerin iletişim ve halkla ilişkiler stratejilerinde** de kendisini gösterecektir. Belediyeler komünite oluşturmayı bir hedef olarak seçtiğinde, iletişim stratejilerinin kapsamını genişletmek durumunda kalacaktır. Belediye başkanı bu işlevi yerine getirirken artık, **kendi siyasal liderliğinin inşasına değil, bu yerelliğin kimlik ve bütünlük kazanmasını sağlamaya** yönelecektir. Bunun için de hırçın ve ötekileştirici değil; sakin, akılcı ve etik, dolayısıyla toplumun üyeleri arasında diyalog kurulmasını kolaylaştıran bir iletişim biçimi geliştirecektir.

.....
87 Tekeli, İ. (2018) *İzmir İçin Demokratik Bir Yönetim Modeli Önerisi*. İzmir Akdeniz Akademisi

88 Ostrom, E. (1990) *Governing the Commons, The Evolution Of Institutions for Collective Action*, Cambridge University Press

Belediyenin komünite oluşturmaya yönelmesi, **kentteki sosyal sermayeyi yükselterek, iktidarı ele geçirilen bir şey olmaktan çıkartarak, sosyal ilişkiler içinde inşa edilen bir şey olmasına dönüşmesi** sonucunu getirecektir. İnsanlar bir kentte böyle yapılmış bir çevre içinde sosyal ilişkiler kurarak, etkileşirken bir yandan kendi kendilerini/kimliklerini geliştirmekte ve toplumun bir parçası haline gelmektedir. Böyle bir yaşam deneyimi içinde, yaşadıkları kent üzerindeki yargılarının özneller arası bir nitelik kazanması, o kentte bir 'komünite' oluşmasının dayanağını teşkil edecektir. Böyle bir ortam içinde, **insan onuruna saygılı, yaratıcı ve katılımcı yerel demokrasiye geçişin yolu da kısalmaktadır, denilebilir.**

Bir kentin yaşam kalitesinin yüksekliğinin önemli ölçüde bir komünite niteliği kazanmasına bağlı olduğu bilinmektedir.⁸⁷

Bu nedenle günümüz yerel yönetimleri yalnızca kentin fizikî biçimlenmesini denetlemekle, kentlinin kullanacağı altyapı ve hizmetleri üretmekle yetinmemekte, aynı zamanda bir komünite niteliği kazanması konusunda sorumluluklar yüklenmektedir. **Komünitenin oluşturulmasının bir "ortak olan"ın üretilmesi olduğunu bildiğimizde de onun demokratik yönetişiminin kaçınılmaz olarak gündeme gelmesi gerekmektedir. Böyle bir yönetişimin olanaklı ve düşük maliyetli olduğunu bize Ostrom göstermiştir⁸⁸.**"⁸⁹

89 Tekeli, İ. (2019) *Bilgi Toplumuna Doğru Yol Alırken, Kent Yöneticileri ve Kent Plancıları Olarak Komünite Kavramını Yeniden Düşünmemiz ve Ona Yeni İşlevler Yüklememiz Gerekliyor*, İktisat ve Toplum Dergisi -100 (Şubat 2019)

öznel iyilik hâli ve yapabilirlikler yaklaşımları

Uluslararası arenada 20. Yüzyıl sonuna değin “kalkınma” için en önde gelen ölçüt gayrisafi yurt içi hasıla olmuş. Kalkınma hedeflerinin daha geniş tanımlanmasına ihtiyaç duyulunca, toplumsal iyilik göstergeleri kullanıma girmiş. Burada anılan iki yaklaşım, en yaygın kullanılan modeller.

Öznel iyilik hâli yaklaşımı psikoloji alanında uzun bir geçmişe sahip. İnsanların hayatları hakkında nasıl hissettiklerine dayanıyor. Bileşenleri **duygulanım dengesi** ve **yaşam memnuniyeti**. Kalkınma ölçümünde genel kabulü, “yapabilirlikler” yaklaşımını takiben gerçekleşmiş. OECD’nin *Daha İyi Yaşam Endeksi* çalışmasında değerlendirilen 11 alandan biri, yaşam memnuniyeti.

Yapabilirlikler yaklaşımı, yaşam kalitesini ölçmekte kullanılacak veri setini insanların kendi bildirimleri ve algılarının ötesine genişletiyor. Bir kişinin hayatını çeşitli ‘yapışlar ve oluşlar’ın (**işleyişler**) bir birleşimi olarak tanımlıyor. Hayat kalitesini ise kişinin bu işleyişlerin farklı kombinasyonları (**yapabilirlikler**) arasında **seçim yapma özgürlüğü** ile orantılı tanımlıyor. İnsanların ne yapıp ve ne olacaklarına dair **gerçekte hangi imkânlara erişebildiklerine** odaklanıyor.

“Yapabilirlikler yaklaşımı, yaşam kalitesi ölçümü ve ayrıca politikaların değerlendirilmesinde de kullanılır. İnsanî gelişimi destekleyen politikalar, insanların erişebildiği fırsatları artırmalıdır. Bu fırsatların artırılmasının değeri, insanların öznel durumları üzerindeki etkisi bire bir bağlantılı değildir.”⁹⁰

.....
⁹⁰ Stiglitz, J., Sen., A. Fitoussi, J.-P. (2009). *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*. Paris: Institut national de la statistique et des études économiques (INSEE). (Sayfa 152)

Bu yaklaşıma göre yaşam kalitesini artırmanın yolu, “**insanların yaşamak istedikleri hayat şeklini seçme özgürlüklerini artırmak**. ... (Buradaki) **özgürlük kavramı, insanlara kendine yeterli sağlama yetkisi tanınmasına; kendi gelişimlerinin yetkin sorumluları olduklarının odağa konmasına atfedilen önemi vurgulamaktadır.**”⁹¹

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) yapabilirlikler yaklaşımını ilk olarak 2000 İnsani Gelişme Raporu’nda, üç temel alanı göz önüne alarak kullanmış; **uzun ve sağlıklı bir yaşam, kültürel gelişim imkânı, makul bir yaşam standardına sahip olma**.

İnsanî gelişim ve parasal hacim arasındaki ilişkiye dair Easterling Paradoksu özellikle dikkat çekici. Bu sav, ekonomik büyümenin uzun vadede mutluluk artışı sağlama oranının giderek düştüğüne, bir yerden sonra negatife dönebildiğine işaret ediyor.

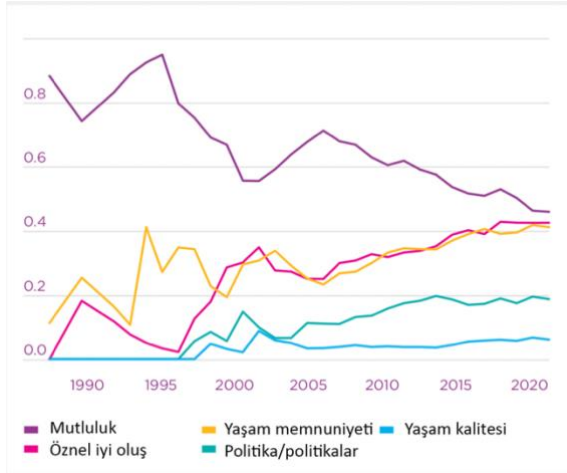
OECD *Yaşam nasıl? Mutluluğu Ölçmek- 2020* raporunda, son 10 yılda iyi oluş açısından en büyük gelişim kaydeden ülkelerin, başta bu açıdan en alt sıralamalardakiler olduğunu aktarıyor. Raporla, iyi oluş alanındaki son gelişmelere bakıldığında, iyi oluşu sağlaması beklenen kaynaklarda sağlanan iyileştirmelerin uzun vadede beklenen kuvvette bir etki sağlanamadığına işaret ediliyor. Hatta uzun vadeli iyi oluşun tehdit altında olduğu şu ifadeler ile aktarılıyor: “**iyi oluşu en üst seviyeye çıkarmanın ötesine; iklim değişikliği, biyoçeşitlilik kaybı, demokratik kurumların işleyişine yönelik tehditleri göz önünde tutarak, hanelerin finansal emniyet yoksunluğuna bakmaya ihtiyacımız var. İnsanlar ve gezegen için süregelen refahın güvenceye alınması, iyi oluşu daha uzun vadede destekleyecek kaynaklara cesur ve stratejik yatırımları şart koşturmaktadır.**”⁹²

⁹¹ Stiglitz, J., Sen., A. Fitoussi, J.-P. (2009). *Adı geçen eser*. (Sayfa 151)

⁹² OECD (2021) *How’s Life? Measuring Happiness* (Executive Summary: Risks across natural, economic and social systems threaten future well-being- son kısım)

Dünya Mutluluk Raporu-2022⁹³ verilerine göz atalım:

“Ortalama olarak, çoğu ülkede stres, endişe ve üzüntüde uzun vadeli ılımlı bir artış ve hayattan zevk almada uzun vadeli hafif bir düşüş gözlenmektedir.” Dünya dilleri genelindeki **ekonomik yayınlarda** dikkat çekici şekilde, **mutluluk** kelimesinin kullanımı düşerken, “**öznel iyi oluş**” ve “**yaşam memnuniyeti**” kelimeleri giderek daha fazla kullanıldığı aktarılıyor. “Mutluluk”tan daha teknik olan ve belirgin bir tanım sağlayan bu terimlerdeki artışın, ekonomistlerin öznel iyi oluş ölçütlerine dair artan aşinalık ve bilgisinin yansıması olmasının muhtemel olduğuna işaret

Kaynak: Dünya Mutluluk Raporu-2022. “Bilimler Ağı Veritabanı”nda (Web Of Science’s database) yer alan, dünya dillerindeki 50 milyondan fazla akademik yayın içerisinde; mutluluk ile ilgili terimler (‘mutluluk’, ‘öznel iyi oluş’, ‘yaşam memnuniyeti’, ‘yaşamdan duyulan memnuniyet’) içeren, 1970-2019 arası yayın sayıları (10 milyon yayında). En büyük artış

sergileyen bilim dalı ekonomi olmuştur.

ediliyor. (Türkiye 2021 Dünya Mutluluk Raporu’nda 104, 2022 raporunda ise 112. sırada yer alıyor.)

“Görünen o ki sosyal ekonomi ve dayanışma ekonomisi, ekonomileri büyütmenin en hızlı ve etkili yöntemi olmayabilir; ama ülke ekonomisinde büyük miktarda para akışı olmasının, insanları mutlu etmek için yeterli olmadığı da açıkça ortada. Bu, olsa olsa küçük bir azınlığın refahını arttırmak için kullanışlı. Her bireye kendilerini mutlu edecek hayatlar yaşamalarına fırsat vermek için atılabilecek adımlar (en azından bazıları) Dünya Mutluluk Raporu sayesinde önümüzde:

Yolsuzluğa mahal vermemek, özgürlükleri ve hayat beklentisini arttıracak ilerlemeler kat etmek ve en önemlisi cömertlik ve yardımı insan hayatlarının temel bir bileşeni haline getirmeye istekli olmak.”⁹⁴

Acil dönüşümün veriye dayanması; kentsel kaynaklar, doğal unsurlar ve toplumsal işleyişe dair nicel ve nitel verilerin dikkatle karma göstergeler olarak kurgulanmasını gerektiriyor.

Yerel yönetimler toplumların üstün yararını gözetebilecek yeni politikalar geliştirebilmek için, kullanageldikleri göstergelerdeki alışıldık nicel verileri yapabilirlikler yaklaşımı ile elden geçirmeli; öznel iyi oluş verileri ile ustaca harmanlamalı.

Neyse ki bu alandaki çalışmalarda dünya genelinde -özellikle 2010 sonrasında- çok büyük artış gözleniyor. Yararlanılabilecek deneyimler, araç kitleri, paylaşım mekanizmaları giderek çoğalmakta.

Şu durumda **temel ihtiyaçlarımız yine ilk olarak iradenin, sonrasında ise emeğin organizasyonu** olarak belirginleşiyor...

⁹³ Sustainable Development Solutions Network (2022) World Happiness Report <https://worldhappiness.report/ed/2022/>

⁹⁴ Sosyalekonomi.org (2022) <https://sosyalekonomi.org/2022-dunya-mutluluk-raporu/>

pratik ihtiyaçlar, stratejik ihtiyaçlar

İhtiyaçların gündelik çözülebilenleri *pratik/kolaylaştırıcı*; uzun vadeli planlama ve önlemler gerektirenleri ise *stratejik/dönüştürücü* olarak adlandırılıyor.

Bu iki grup ihtiyacı bir arada ele alma zorunludur. (Çift yönlü yaklaşım/ ikiz yol stratejisi) Yoksa eşitsizlikler devam eder, hatta artar.

Örneğin “*mevcut toplumsal cinsiyet dezavantajlarını gidermek üzere kadınlara -çocuk bakımı, temizlik, yemek, gündelik alışveriş gibi geleneksel işlerini daha kolay yerine getirebilmeleri için- düzenlenecek bir eğitim programı pratik ihtiyaçlara yöneliktir.*”

*Birey olarak güçlenmeleri, ezilme ve baskı altına alınmayla baş etme yollarını keşfedip kullanabilmelerine yönelik olarak düzenlenen bir program ise stratejik ihtiyaçlara yöneliktir.”*⁹⁵

Bu alıntıya zorunlu ek: Özel ve toplumsal bakım emeğine dair farkındalık ve davranış değiştirme çalışmalarının genele yönelik yapılması... --- Kadınlar ne kadar “güçlenirse” güçlensin, “paylaşım” karşılıklı rızaya dayalıdır.---

Kritik bir durum; insanlara stratejik ihtiyaçları sorulduğunda büyük sıklıkla **tanımlamakta zorlanıp yetersiz cevap vermeleridir.** Çünkü insanlar sosyal varlıklar olarak; düşünme, karşılıklı konuşmalarla olgunlaştırma, sonrasında gerçekçi çözüm ve seçeneklere dair bilgi toplama, geliştirme ve yaymak için ortaklaşa yürütülen, yani katılımcı ve süreçlere ihtiyaç duyarlar. Bu durum, gerçekçi stratejik yaklaşımların ön şartının neden yaygın ve süreğen toplumsal katılım mekanizmaları olduğunu açıklamaktadır.

.....
⁹⁵ Alkan A. (2015), *Yerel Yönetimler, Kamu Kurumları ve Sivil Toplum Örgütleri İçin Kadın Dostu Kentler Eğitici Kiti- Toplumsal Cinsiyet Anaakımlaştırma.* Kadın Dostu Kentler Birleşmiş Milletler Ortak Programı

*“Her model yanlıştır.
Ancak bazıları yararlıdır.”
- George Box*

simit ekonomisi

“Ekonomi Dünya’nın kaderini belirleyen güç olsa dahi, yaygın teorileri birkaç yüzyıl kadar eskimiş durumda” diyen Kate Raworth tarafından geliştirilmiş, büyümesizleşme ekolünden bir ekonomik model.

“Ben tüketici değil, hemşehriyim” diye vurgulayan Raworth, Oxford Üniversitesi profesörlerinden. Uzun yıllardır Birleşmiş Milletler ve OXFAM gibi kuruluşlarla çalışıyor. *“Simit Ekonomisi: 21. Yüzyıl İktisatçısı Gibi Düşünmenin Yedi Yolu”* kitabında bu modeli ayrıntıları ile anlatmakta.

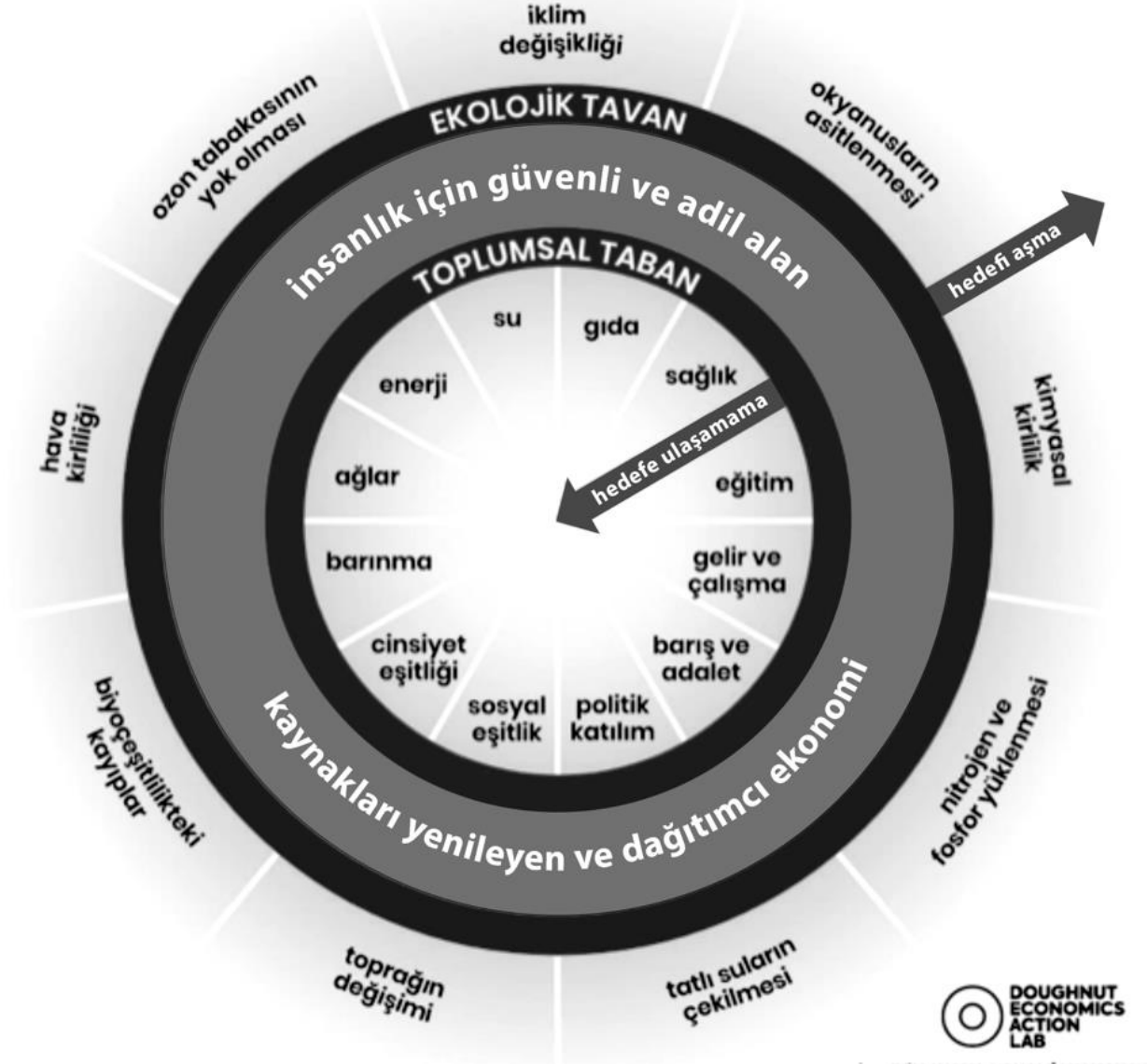
Toplumun *her üyesi* için erişilebilir kılınacaklar için *gezegensel sınırları*⁹⁶ tavan, *sosyoekonomik düzeyde kabul edilebilir en alt sınırı* taban olarak gözetmeye dayanan bir model.

“... 21'inci yüzyıl ekonomisti gibi düşünmek için 7 yol”

- 1. Hedefi değiştirmek:** *Hedef artık büyüme olmamalı. Onun yerine Simit Ekonomisi modelinin merkeze koyduğu temel haklar ve sınırlara dikkat çekilmeli.*
- 2. Büyük resmi görmek:** *Çalışan-şirket ilişkisi üzerine kurulu tek tip piyasa*

<http://kadindostukentler.org/yayinlar.php>

⁹⁶ Görsel açıklama için bkz. Bu kitapçık, Sayfa 6. Teknik açıklama için: <http://climatechange.boun.edu.tr/gezegensel-sinirlar/>

kaynak: www.indyturk.com

yerine, her anlamda insan ile gezegenin birbirine bağımlı olduğunu kabul eden bir ekonomi konuşulmaya başlanmalı.

3. İnsanın doğasını geliştirmek: İnsan rasyonel bir varlık değildir. Sosyal çevresine bağımlı ve ona göre şekillenen bir varlıktır.

4. Sistemi kavramak: Ekonomi, derslerde anlatılan arz-talep eğrilerinin ötesinde, daha dinamik bir yapıdır.

5. Bölüştürmek için tasarlamak: Geleceğin ekonomisi, "gelir adaletsizliğine katlanalım, büyüdükçe tüm sorunlar çözülecek" mantığında değil, en baştan paylaşımcı olmak durumunda. Paylaşımcılık yalnızca adaletli gelir dağılımında değil, teknolojiden yeni fikir ve arzulara dek uygulanmalı.

6. Yenilemek için yaratmak: Temiz çevre -yalnızca zenginlerin ulaşabileceği- bir meta değil. Büyüme öncelikli hedef olmaya devam ettikçe, yerkürede kıtlık, daha kirli su, kimyasal bozulma gibi izlerimiz artıyor. Tahripkâr endüstriyel ekonomileri bırakıp, döngüsel ekonomiye odaklanılmalıyız. Yenilenebilir enerjinin atığı, hemen başka bir alanda kullanılmalı. Bunun için yalnızca ekonomistler değil, mimarlar ve ürün tasarımcıları da çalışmalı.

7. Büyümeye karşı kuşkuolu olmak: 20. yüzyıl iktisadi görüşü, büyümeye bağımlı. 'Sürekli büyüyeceğiz ve bu yoksulluğu sona erdirecek' görüşü yanlış. ... Simit Ekonomisi, sınırsız büyümeyi değil, dengeyi hedefliyor.

Amsterdam, Simit Ekonomisi modelini Kovid krizinin ortasında başlattı... Simit Ekonomisini resmî bir vizyon olarak belirleyen Amsterdam'ın bunu nasıl başardığı, Doughnuteconomics.org adlı sitede, 10 dakikalık bir video ile açıklanıyor. (Düzenleyenin notu: sitede uygulanma öneri ve örnekleri, uygulayıcılar ağı vb. mevcut.)

.....
97 (Çeviri düzenlemeleri yapılarak alıntılanmıştır) Gökçen, T. (2021) "Sürekli büyüyeceğiz ve bu yoksulluğu sona erdireceğiz" fikrine karşı çıkan simit ekonomisi <https://www.indyturk.com/node/359536/ekonomi/sürekli-büyüyeceğiz-ve-bu-yoksulluğu-sona-erdireceğiz-fikrine-tamamıyla-karşı>

Çalışmalara 2019 sonunda başlayan Amsterdam yönetimi, öncelikle bu vizyona gerçekten inanları belirleyerek başlamış. Videodaki açıklamaya göre **yeni bir fikir ortaya konduğunda**, toplulukların %90'ı arkasına yaslanıp diğerlerinin bir şeyler yapmasını bekliyor. %9'u o fikri kabulleniyor ve **yalnızca % 1'i yaratıcı ve harekete geçen kesim oluyor**. Bu öncü %1'in kamu, özel yahut sivil sektörde olabileceğini söyleyen Amsterdam yönetimi, bu kişilere ulaştıktan sonra ilk olarak birbirini daha önce görmemiş bu insanlar ile bir ağ oluşturarak işe koyulmuş."⁹⁷

İktisatçı, akademisyen, yazar ve eski hazine müsteşarı olan Mahfi Eğilmez'e kulak verelim:

"... Ana akım ekonomi teorisine yönelik eleştiriler, genellikle eleştiri aşamasında kalır. Bir başka deyişle bu eleştirileri yapanlar, yerden yere vurdukları ana akım ekonomi teorisinin yerine aynı kapsamda yeni bir teori koymayı denemezler. Kate Raworth, bu son derecede uyarıcı ve ilginç eserinde, diğer çoğu eleştirmenden farklı bir iş yapıyor. Önce ana akım ekonomi teorisinin takıntılarını, yanlışlarını, eksiklerini pek çok farklı iktisatçı veya sosyal bilimcinin görüşlerinden de yararlanarak ortaya koyuyor. Sonra da bu şekilde eleştirdiği parçaların yerine kendi görüşlerini yansıtan parçaları yerleştiriyor. Böylece teoriyi eleştirmekle kalmayıp, yerine neyin konulması gerektiğini de gösteriyor. Raworth'un Simit Ekonomisi'ni, ana akım ekonomi teorisini eleştirmek amacıyla yola çıkan benzerlerinden ayıran en önemli fark bence bu.

Kitabı, ana akım iktisat teorisinin, **gerçek hayatta pek de rastlanmayan 'rasyonel insan', 'serbest piyasa', 'marjlarda alınan kararlar'** gibi yaklaşımlarından rahatsız olan meslekten iktisatçılar kadar, ekonomi veya **sosyal bilimlerle ilgilenenlerin de okuması gerektiğine** inanıyorum."⁹⁸

98 Eğilmez, M. (2019) Kate Raworth'un Simit Ekonomisi Üzerine Düşünceler <https://www.mahfiyegilmez.com/2019/09/kate-raworthun-simit-ekonomisi-uzerine.html>

stereotip

İlk kullanım: Birbirinin tıpkısı kopyalar üretmeye yarayan matbaa kalıpları. Kağıt üzerine kendinin “zıt”ını (ayna görüntüsünü) basar.

Sosyal bilimler: Belli grupların tüm bireylerinin taşıdığı düşünülen özelliklerle ilgili, **aşırı basite indirgeyen ve yaygın genelleme**. Kalıp yargı, klişe. Sosyal roller, etnik köken, cinsiyet, inanç, sosyal sınıf vb. her konuda kalıp yargılar mevcuttur.

- İnsanlara ortamlarını sınıflandırıp anlamlandırma kolaylığı sağlayan kalıp yargılar kolayca yaygınlaşır. Ancak bu kolaylığın bedeli kaçınılmaz hatalı değerlendirmelere yol açmalarıdır.
- Tanımladığı grubu bütünden koparır, yapay ikilikler oluşturur.
- Var olan çeşitlilik ve özgünlüğü algılamaya ve hatta dışa vurmaya (yani insanların oldukları gibi davranma ve algılanmalarına) engel olur.

*“Ataerkil düzenlerde yaşayanlar, ,
Dünya’yı düalizm (ikicilik) yoluyla,
zıtlıklar hâlinde görmeye eğilimlidirler.
Zorlama ayrımları erkek ve kadından başlar
ve haddinden fazla alana yayılır;
beyaz ve diğer ırklar, insan ve hayvan,
kültür ve doğa, mantık ve duygu...”
-Lisa Kemmerer*

.....
99 FAO (2019) *FAO Framework For The Urban Food Agenda - Leveraging sub-national and local government action to ensure sustainable food systems and improved nutrition* (Kentsel Gıda Gündemi için bir Çerçeve- Daha iyi beslenme ve sürdürülebilir gıdayı güvenceye almak üzere ulus-altı ve yerel yönetim eylemini güçlendirmek)

tarım

Yaygın tanım: “bitki ve hayvan üretimi faaliyetleri.”

Oysa bahsi geçen üretim, insanî yaşantının ve onu belirleyen gelişim anlayışının kalbinde yer alır, onu etkiler ve ondan etkilenir.

Tarım ile ilgili uluslararası kuruluşlar ve en başta gelenlerinden Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü, konuya **gıda sistemi** olarak yaklaşmayı öneriyor. **Gıda sistemlerinin yerellerdeki dönüşümünü, öncelikli alanların başında tanımlıyor**⁹⁹. Gıda güvencesi, egemenliği ve güvenliği; agroekoloji, toplumsal cinsiyet eşitliği ve gıda yönetimi kavramları bir arada kullanılıyor.

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü *Kentsel Gıda Gündemi*¹⁰⁰ girişimi dünya nüfusunun hali hazırda %55’inin kentlerde yaşadığına, üretilen gıdanın %70’inin kentlerde kullanıldığına dikkat çekiyor. Gıda sistemlerinin yerelde katılımcı, içerici, dayanışmacı, toplumsal cinsiyet eşitlikçi hale getirilmesi zorunluluğunu önemle vurguluyor. Çünkü **ancak bu yollarla kır-kent bütünleşmesi, sonucunda da iklim uyum ve azaltımı**¹⁰¹ sağlanabilir. Büyüyen şehirler hemşehrilerin bütüncül, sağlıklı ve taze gıdaya erişimini güvenceye alabilir; yerel gıda üreticilerine ise yeterli talep ve gelir sağlayabilir. Sonuçta toplumsal yapı ve doğal çevre onarılır ve dayanıklılığı artar.

Tarım en temel insan faaliyeti olarak, günümüz Türkiye’sinde istihdamda %25, giderek kıtlaşan tatlı su kullanımındaki %75’lik payı ile yerel gündemlerde acilen ve yoğun şekilde ele alınmayı bekliyor.

“Gıda sistemi”; nelerin nasıl üretileceği, üreticilerin kolay erişebildiği bilgi, malzeme ve teşviklerin neler olduğu, üretilenlerin kime ve hangi

100 <https://www.fao.org/urban-food-agenda>

101 Aslan,B. Demir,Y. (2016) *Organik Tarım Türkiye’yi besler!*

<https://yesilgazete.org/organik-tarim-turkiyeyi-besler-yonca-demir-bulut-aslan/>

şartlarda ulaştığı, hatta üretim ve kullanım süreçlerindeki “atık” yönetim süreçlerini, ... Ve tüm belirleyici karar mekanizmalarını kapsıyor.

Kritik kavramlardan bazıları: agroekoloji, zehirsiz gıda, onarıcı tarım, permakültür, araştırma-uygulama merkezleri, az su gerektiren türlere ve verimli sulama sistemlerine geçiş, üretim planlaması, yerel üretici pazarları, üretici birlikleri, yerel beslenme, bitki ağırlıklı beslenme, kısa tedarik zincirleri, planlı otlatma, bütüncül yönetim, mikroorganizmalar ile toprak ıslahı¹⁰², gıda ormanları, kent ormanları, kent bostanları, ...

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü, Kentsel Gıda Gündemi'nin şehirler ve insan yerleşimleri için esnek, kapsayıcı ve sürdürülebilir gıda sistemleri geliştirilmesine dair dört rehber ilkesini şu şekilde sıralıyor:¹⁰³

1. **Kır-kent birliktelikleri (Mekân önemlidir):** sosyo-coğrafi bağlamın çeşitliliğini ve kır-kent ayrımını kırmakta gıda sistemlerinin rolünü anlamak anlamına gelir
2. **Sosyal içerme ve eşitlikçilik (Kimseyi geride bırakma):** Başta en savunmasızlar olmak üzere tüm gıda sistemi aktörlerinin katılımını destekleyerek, eylemde fikir birliği oluşturmak ve özellikle küçük ölçekli ve gayri resmi gıda sistemi aktörleri için, girişimciliği ve insana yakışır istihdamı teşvik etmek
3. **Döngüsel biyoekonomi ilkeleri çerçevesinde Dayanıklılık ve sürdürülebilirlik (Geleceği korumak)** Doğal kaynak ve ekosistem hizmetlerinin korunmasını, sürdürülebilir kullanım ve yönetimini teşvik etmek; sağlıklı ve güvenli kentsel çevreler yaratmak; kentsel gıda sistemi planlamasında iklim riskleri ile kırılganlıkları dikkate alıp, kalkınmanın izleklerini yeniden şekillendirmek

.....

¹⁰² Coban, O. De Deyn, G. Van Der Ploeg, M (2022) *Soil microbiota as game-changers in restoration of degraded lands*. (Fakirleştirilmiş toprak onarımında çığır açıcılar: toprak mikroorganizmaları). SCIENCE dergisi, Sayı 375, Mart 2022

4. **Gıda sistemlerinin (kendi içlerinde ve aralarında) bağlantıları (Bütünleşik bir bakış açısı önemlidir),** ülkeye özgü sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak için bütünsel bir vizyon oluşturmak. Birbiri ile uyumlu eylemler için stratejik ortaklıkların değerini kabul ederek, kilit müdahalelerin sıralamasını belirlemek. Kentsel gıda sistemlerinin farklı boyutları arasındaki karşılıklı ilişkilerin, veri ve bilgi boşluklarının ele alınması. Çok aktörlü ve çok seviyeli gıda yönetim sistemlerinin teşvik edilmesi.

“Yeni fikir diye bir şey yoktur.

Sadece, fikirleri hissedilebilir kılan yeni yollar vardır.”

- Audre Lorde

toplumsal cinsiyet¹⁰⁴

Cinsiyet fizyolojiktir, doğuştan getirilir, toplumlar genelinde bir dağılım dengesi gözlenir. (Örneğin tüm toplumlarda, insanların %2'sinin interseks doğduğu anlaşılmıştır.)

Toplumsal cinsiyet ise toplumların tanı(mla)dıkları cinsiyet gruplarını, bu gruplar arasında ve içinde farklı özellikleri de (yaş, eğitim, engellilik, etnik köken, statü, din, ...) gözetererek, aralarındaki güç ilişkileri ile birlikte tanımlamaya odaklanan bir kavramdır. Toplumsal kültürler arasında çok ciddi farklar gözleyebildiğimiz bu güç ilişkileri, kültürel grupların sorumluluk, imkân ve seçenekler sisteminin ana belirleyicidir. Yani toplumsal cinsiyet kültürel bir yapılanmadır. Sosyalleşme süreçlerinde öğrenilir. Toplumlar arasında ve her toplumda zamanla değişim gösterir.

¹⁰³ Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) (2019) *FAO framework for the Urban Food Agenda*. Rome. (Sayfa 12-19)

¹⁰⁴ İngilizce: “gender”.

Dişil ve eril özellikler ile bunlar arasındaki ilişkinin tanımlanma şekli, toplumsal kültürlerin **sınıflama ve değer atfetme sisteminin** temel belirleyicidir. Ortak düşünce ve hayal dünyasını, dili ve nihayetinde **özel ve kamusal tüm yaşantıyı şekillendirir**. Toplumsal **güç dağılımını ve etiği** tanımlar. **Toplumun imkân ve seçeneklerini; nihayetinde de kaderini belirler**.

Örneğin barışçılık ve paylaşım dişil özellikler olarak tanımlanıp bir de dişilik zayıflıkla özdeşleştiriliyorsa; toplumsal gruplar içinde de arasında da şiddet ve eşitsizlik ve adaletsizliğin yayılması kaçınılmaz hale gelir.

Tam da bu sebeplerle, tam da büyük toplumsal çöküş beklentileri varken “toplumsal cinsiyet eşitliği” ateşli bir uluslararası tartışma konusu haline gelmiş durumda. Bir *kurtuluş umudu* mu? Bir *‘ahlaki çöküş’ meselesi* mi? Yoksa günümüz ikici modern sisteminin *güçlülerinin avantajlarını kaybetmelerine yol açacak, çok büyük bir değişiklik mi?*

Günümüzün en yaygın toplumsal cinsiyet kurgusu ikili gruplamaya dayanır -çoğunlukla da baskın erkek, edilgen kadın-. Oysa sosyoloji bilimi, dünya kültürlerindeki göz kamaştırıcı toplumsal cinsiyet çeşitliliğini gözler önüne sermektedir.

Beyazların müdahalesi öncesinde tüm Kuzey Amerika yerli kültürlerinde -en az- üç cinsiyet gruplaması olduğu kaydedilmiştir (çoğunda üçüncü grup “iki ruhlular” olarak adlandırılmış, iki cinsiyetin de özelliklerini taşımaları onlara ayrı bir toplumsal saygınlık ve güç atanmasının zeminini oluşturmuştur). Bu halkların **ahlâk sistemleri cinselliğe değil, insanların kabileye katkıları ve karakter özelliklerine bağlı** olarak tanımlanmıştır. Çocukların kişilik özellikleri belirginleşene kadar giyim, gündelik faaliyet veya oyunlarında cinsiyetle ilgili hiçbir ayırım gözetilmemiş...

Endonezya’dan Bugis halkı, halen beş farklı toplumsal cinsiyet grubunu tanıyor ve saygı gösteriyor.

Farklı bir örnek olarak Umman toplumunda üçüncü bir toplumsal cinsiyet grubu (fizyolojik olarak erkek özellikleri gösterse de “normal” erkeklerle

edilgen ilişkiye girenler) tanınıyor. Ancak yine de günümüzün yaygın baskıcı erkek egemen kültürlerinin önde gelenlerindenler.

“Çocuklar yaş, cinsiyet, renk, sınıf veya din ile ilgili stereotiplerle tanıştırmak yerine, her grubun bazıları çok kötü, bazıları ise çok iyi insanlar içerdiğini öğrenme fırsatına sahip olmalıdır.”
- Margeret Maed

toplumsal cinsiyet rolleri

Toplumsal cinsiyet, dişil-eril uçları ve bu ikisi arasındaki alanı tanımlayan, toplumların özgün değer sistemlerini oluşturan kültürün yapısıdır. *Toplumsal cinsiyet rolleri* ise bu farklı özgün sistemlerdeki **her bir alt gruba tanımlanmış beklenti, davranış ve faaliyetlerden** oluşan yapı taşlarıdır.

Bir insanın yetiştirilme şekli ve ondan beklentiler, farklı coğrafya ve zamanlarda, ait görüldüğü toplumsal cinsiyet grubuna bağlı olarak büyük değişkenlikler göstermektedir. Örneğin:

- İkili tanımların baskın olduğu kültürlerde şefkat, empati, yas gibi pek çok temel insanî duygu dişil kabul edildiğinden, ancak ciddi bir duygusal *budamay*ı tamamlayabilen oğlan çocukları *yeterince erkek* kabul edilir. Tam tersi, kız çocukları için de geçerlidir. İkili cinsiyet tanımı dışındakiler ise toplumsal kabule hiç erişemeyebilir.
- İşsiz kalmanın yol açtığı toplumsal statü kaybı, toplumsal erkeklik kurgusu baskın ise, çok daha kapsamlı ve yıkıcı etkilere sahiptir.
- Yine bu kültürlerde yaşayanlar ikili cinsiyet kalıpları dışında olduğu “anlaşıldığı an” çoğunlukla kendi ailelerinde dahi dışlanmaktadır. Yetkin oldukları konularda dahi çalışmalarını zor/imkânsız hale

gelmekte; öldürmeye varan şiddete maruz bırakılmaları normalleştirilmekte...

- Eşitliği dert edinmiş toplumlarda oranlar daha dengeli ancak; çok fazla ülkede kamu/özel/sivil sektörlerde yüksek sosyal statü (ve etki) sahibi yöneticilik mevkilerinde -baskın etnik gruptan, orta yaş ve üstü- erkekler ezici ağırlıkta.

Toplumsal dönüşümlerin hızı karşısında insan ömrü oldukça kısa. Dolayısı ile insanların ve haliyle toplumların ezici çoğunluğu, “kendi yaklaşımının dünyadaki en/tek doğru” olduğunu düşünmeye meyilli.

Oysa özellikle toplumsal acil durumlarda **toplumsal cinsiyet rolleri hızla değişmiş**. Savaş zamanları, özellikle dikkat çekici. Bu dönemlerde kadınların normalde erkeklere uygun görülen alanlarda olumlu tasviri ve istihdamı hızla yaygınlaştırılmış. Savaş sonunda erkekler eski pozisyonlarına dönerken, kadınlar hızla yeniden ev içi rollere teşvik edilmiş.

Elbette savaş zamanı örnekleri eşitlikçilikten de, adaletten de uzak.

Farklı zaman ve coğrafyalarda tekrarlanmış bu örnekler, **erkek egemen toplum liderlerinin; iklimi değiştirip doğayı yıkmaktan vazgeçmenin bir ölüm-kalım mücadelesi olduğunu anlamaları durumunda, olumlu değişimlerin hızla mümkün olabileceğine işaret ediyor.**

*“Durum ne kadar bozulmuşsa,
o kadar çok yasa olur.”
- Tacitus*

.....

105 Birleşmiş Milletler (1945) *Birleşmiş Milletler Şartı* 1. Bölüm, Amaç ve İlkeler, Madde 1/3.

106 Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme (1965), Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Bildirgesi (1967), Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi (1979).

107 Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (1989), Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme (2006), diğerleri çok yakında?

toplumsal cinsiyet eşitliği

Birleşmiş Milletler’in temel amaçlarından biri kurucu metninde “*İrk, cinsiyet, dil veya din farkı gözetmeksizin herkes için insan haklarına ve temel özgürlüklere saygının geliştirilmesi ve teşvik edilmesinde uluslararası iş birliği*” olarak tanımlanır.¹⁰⁵

Temel haklar, toplumsal eşitsizlikleri gidermekteki yetersizlikleri ortaya çıktıkça daha da ayrıntılı tanımlanmaktadır. Amaç, **çok farklı durumdaki her bir insanın temel haklara erişimi için analiz ve politika geliştirme** yeteneği oluşturmaktır. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi sonrasında ilk olarak kadın hakları ayrıca tanınmış¹⁰⁶, sonra giderek *toplumsal cinsiyet eşitliği* yaklaşımı gelişmeye başlamıştır¹⁰⁷. Böylece (yaş, etnik köken, sosyal statü, ekonomik durum, engellilik, fiziksel cinsiyet, cinsel yönelim, cinsiyet ifadesi, göçmenlik, ... temelli) çoklu ayrımcılıklara özel çözümleri kucaklayan bir anlayış yaygınlaşmaktadır.¹⁰⁸ “**Toplumsal cinsiyet eşitliği hem temel insan hakları hem de barışçıl, müreffeh ve sürdürülebilir bir dünya için gerekli temel bir durumdur.**”¹⁰⁹

Tepki çekme korkusu ve yetersiz farkındalık sonucunda halen **toplumsal cinsiyet eşitliği** ve **kadın hakları** kavramları birbirleri yerine kullanılmaktadır. Oysa “toplumsal cinsiyet” ile tanımlanan toplumsal değer sistemi, iki kutuplu bir cinsiyet sistemi tanımlayıp, sadece birine odaklanmanın çok ötesidir. Toplumsal güç ilişkilerini eşitlikçi şekilde dönüştürmek, **kadın haklarından çok daha geniş bir bakış gerektirir.**

Toplumsal kültürlerin grupladığı **tüm insanların temel haklara erişimin garantilenmesi, herkesi ilgilendirmektedir.**

108 Örneğin Dünya Sağlık Teşkilatı yaygın kullanılan toplumsal cinsiyet anaakımlaştırma kılavuzunu güncelleştirmiştir. (Bakınız *WHO updates its widely-used gender mainstreaming manual* (2022) www.who.int)

109 Birleşmiş Milletler (2015) *Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları No: 5 Toplumsal cinsiyet eşitliği.* <https://www.un.org/sustainabledevelopment/gender-equality/>

Zorlu müzakerelerle netleşen uluslararası metinlerin çoğunda eşitlik (“her yaştan tüm insanlar” gibi bir tanım yerine) halen “kadınlar ve erkekler, kız ve oğlan¹¹⁰ çocukları” arasında tanımlanıyor. Oysa *toplumsal cinsiyet karşıtlarının* iddialarının aksine, **toplumsal cinsiyet eşitliği yaklaşımı insanların cinsiyet özelliklerini değiştirmeyi hedeflemiyor.** Toplumların zaten sahip olageldikleri cinsiyet çeşitliliği ile politik, ekonomik, sosyal ve kültürel güç ilişkilerini anlama ve böylece **kendi ihtiyaçlarını görüp, daha iyisi için kendi yollarını çizmenin bir aracı.**

“Bu hakkın hayata geçirilmesi için kanunen tanınmasının yanı sıra yaşamın her -politik, ekonomik, sosyal ve kültürel- alanında etkili uygulanmasına ihtiyaç vardır. ... Sosyal, politik, ekonomik ve kültürel eşitsizlikler devam etmekte, örneğin ücret eşitsizliği ve politik hayatta yetersiz temsil varlığını korumaktadır. ... Yeni bir yaklaşım benimsemek ve yapısal değişiklikler gerçekleştirmek suretiyle harekete geçilebilecek pek çok alan mevcuttur.

İnsanlara en yakın yönetim katmanı olan yerel ve bölgesel yönetimler, eşitsizliklerin devamlılığı ve çoğalmalarına karşı mücadelede ve gerçek anlamda eşitlikçi bir toplumun geliştirilmesinde en güçlü müdahale basamağını temsil etmektedirler. Bu yönetim yapıları, sahip oldukları yetkinlikler ve farklı aktörlerle kuracakları iş birliği çalışmalarıyla, kadın erkek eşitliği lehine somut eylemler gerçekleştirebilirler. ... çoklu ayrımcılık ve dezavantajların kadın-erkek eşitliği konusu çerçevesinde dikkate alınması gerekmektedir.”¹¹¹

.....
110 Türkçe metinlerde, hatalı şekilde “erkek çocuğu” şeklinde kullanılıyor. Oysa dilimiz, erkek cinsiyetinin yavruluk dönemi için özel bir kelime barındırıyor.

111 CEMR (2006) *Avrupa Yerel Yaşamda Kadın Erkek Eşitliği Şartı*

112 İlliberalizm, Rusya'da Putin'in, Macaristan'da Orban'ın hukukun üstünlüğünü, kuvvetler ayrılığını ve insan haklarını tanımayan politikaları için geliştirilmiş kavramdır. Toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı savaş açan grupların analizini yapan Grzebalska, Kováts ve Pető

toplumsal cinsiyet etki değerlendirmesi

Kurumlarda plan ve uygulamaların **öneri aşamasından itibaren gözden geçirilmesi**; eşitliğe hizmet edip etmediklerinin değerlendirilmesi, gerekli ise değiştirilmesi /geliştirilmesi. **Kurumların tüm faaliyetlerinde gerekli bir işleyiş basamağıdır.**

Etkinliği, değerlendirilen konularda genişletilmiş bir **toplumsal cinsiyet yetkinliğine sahip, deneyimli** kişilerce yürütülmesine bağlıdır.

toplumsal cinsiyet karşıtlığı

Dünya çapında -hak karşıtı hareketler ile paralel şekilde- güç ve etkinliği artmakta olan eğilim.

“Kazanılmış insan haklarına karşıtlık ve bu alanda muhafazakâr kitleleri harekete geçirmek, sadece haklar karşıtı grupların bir özelliği değildir. Dünyanın dört bir yanındaki devletler, muhafazakâr gruplar ve hareketlerle stratejik ittifaklar kurarak son yıllarda ‘illiberal’¹¹² dönüşler yapmaya başlamışlardır. Bu illiberal dönüşler, yön değiştirmeler, toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyen demokratik ilkelerin, mekanizmaların ve kurumların erozyonuna neden olmaktadır. Bu gerilemenin arkasındaki güçler yeni olmasa da, siyasi ağlar kurarak ve saldırıları derinleştirerek iktidarı elde etmekte ve korumaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı tepkiler hem yaşanan bu dönüşümde kendilerine bir fırsat bulmuşlardır, hem de hakların erozyonuna ve demokratik değerlerin altının oyulmasına katkıda bulunmuşlardır.”¹¹³

(2018) illiberalizmi yurttaş liberalizminin (kontrol denge mekanizmaları, sivil özgürlükler) reddine dayanan ve süreç içinde demokrasinin altını oyan bir sistem olarak tanımlamaktadır. İlliberal demokrasi yerine *düşük yoğunluklu demokrasi, yönlendirilen demokrasi* kavramları da kullanılmaktadır.

113 Ecevit, Y. (2021) *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Temel Kavramları*. CEİD Yayınları

toplumsal cinsiyet körlüğü

Uygulama, plan ve politikaların toplumsal cinsiyetten etkilenmediğini varsayma hali¹¹⁴.

Örneğin toplumsal cinsiyet karşıtı gruplar, toplumsal cinsiyet körü değil. Diğer pek çok eşitlikçi görüş gibi, toplumsal cinsiyet yaklaşımının yaygınlaştırılmasına da karşı çıkıyorlar.

Toplumsal cinsiyete karşı çıkmayan, ancak görmezden gelen “toplumsal cinsiyet körü” insan ve kurumlar ise, bu eşitlik karşıtı grupların pasif destekçiliğini yapmış oluyor...

*“Eğer bir memlekette, namus sahipleri en az kötü insanlar, fesatçılar kadar sabırlı olmazsa, o memleket mutlaka batar.”
- İsmet İnönü*

toplumsal cinsiyet tarafsızlığı

“Politika, dil ve diğer sosyal oluşumların (sosyal yapılanmalar/ toplumsal cinsiyet rolleri) kurgulanmasında, **insanların işlevlerini görünür kılar**ken cinsiyet/toplumsal cinsiyet rollerini öne çıkarmaktan kaçınılması gerektiğini savunan yaklaşım.

Bu yolla, bir toplumsal cinsiyet grubunun sosyal rollerin sadece bazıları için daha uygun olduğu izleniminden kaynaklanan ayrımcılığın önlenmesi hedeflenir.

.....
¹¹⁴ Christodoulou, J. Zobnina, A. (2009) *Glossary of Gender-related Terms*, Mediterranean Institute Of Gender Studies – S.10
http://www.peacewomen.org/assets/file/AdvocacyEducationTools/genderglossary_migs_aug2005.pdf

Tarih boyunca toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri toplumları pek çok açıdan derinden etkilemiştir; **pazarlama (ve tanıtım), oyuncaklar, eğitim, ebeveynlik teknikleri** vd.

Toplumsal cinsiyet tarafsızlığını artırmak için **içerici bir dilin kullanılması ve eşitliğin savunulması** konularına son yıllarda yaygın önem verilmektedir.”¹¹⁵

Bu yaklaşımla ilgili çok önemli bir nüans vardır.

Genel anlamı ile tarafsız olmak -ya da Türkiye siyasetinin yaygın deyiimi ile *“her vatandaşa eşit mesafede durmak”*- eşitsizlik mağdurlarının hem stratejik hem de pratik ihtiyaçların çözümsüz bırakılması ile sonuçlanmaktadır. (Bakınız: *“toplumsal cinsiyet körlüğü”*.)

Toplumsal cinsiyet tarafsızlığını toplumsal cinsiyet körlüğünden ayıran, dezavantajları azaltacak/ sonlandıracak bir yaklaşımla, eşitsizlikleri bilerek ve eşitlikçi bir düşünce yapısı ile uygulanmasıdır.

“... toplumsal cinsiyet ilişkilerine yönelik hiçbir olumlu veya olumsuz etki yaratmama durumunu anlatır. Kadınlara veya erkeklere gönderme yapmadan **nötr (tarafsız) kavramlar ve dil** kullananlar, toplumsal cinsiyet eşitliğinin toplumda kabul görmesine olumlu katkıda bulunabilirler. Kadınlar ve erkekler için özel tanımların yapılmadığı bir dil kullanılması, toplumsal cinsiyet tarafsızlığının varlığına işaret edebilir.

... Son on yılda uluslararası kuruluşlar (BM, AB ve Avrupa Konseyi gibi), meslek örgütleri, üniversiteler, haber ajansları ve yayınevleri toplumsal cinsiyet tarafsız (toplumsal cinsiyet nötr) bir dil kullanmak amacıyla, kurum içi yönergeler hazırlayarak ve rehberler geliştirerek toplumsal cinsiyet yanlı bir dil ile mücadele etmektedir.”¹¹⁶

¹¹⁵ Wikipedia (2019) *Gender Neutrality*.
https://en.wikipedia.org/wiki/Gender_neutrality

¹¹⁶ Ecevit, Y. (2021) *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Temel Kavramları*. CEİD Yayınları (Sayfa 19)

toplumsal cinsiyet yetkinliği

“Siyasi ve kurumsal her eylem, mutlaka toplumsal cinsiyet açısından taraflıdır. ... Kurumların da toplumsal cinsiyet rolleri (tasvirleri), ilişkileri ve nitelikleriyle biçimlenmiş olmalarının doğal sonucu, etkinliklerinde ayrımcı nüveler veya unsurlar olmasıdır. Toplumsal cinsiyet yetkinliği bunu fark edip, bununla mücadele ederek, tüm toplumsal cinsiyet öğelerine yeni ve çeşitli imkânlar açabilmektir.”¹¹⁷

Hem toplumun *normalleştirdiği yapısal ayrımcılığın* farkına varmaya yetecek bilince erişmeyi, hem de bunların aşılabilmesi için gerekli olan, farklı durumlara uygun araç ve yöntemlere dair bilgi ve deneyim biriktirmeyi gerektiren bir yetkinlik çeşididir.

“Kültürümüze zarar veren şey
toplumsal cinsiyet yaklaşımı değil.
Toplumsal cinsiyet eşitliğine zarar veren şey
bizim kültürü yorumlama biçimlerimiz...”
- Kamboçya’dan bir sivil toplum grubu

toplumsal cinsiyete dayalı ücret farkı

Eşdeğer işe verilen ücrette toplumsal cinsiyet rollerine dayalı fark. Uluslararası Çalışma Örgütü¹¹⁸ Türkiye 2019 Raporu’na¹¹⁹ göre:

- Çocuklu kadınlar çocuksuz kadınlardan **%11**, çocuklu erkeklerden **%19** daha az kazanıyor.
- Yaş gruplamalarında kadınların kazançları ne kadar az?
 - o 20-29 yaş %3,8

.....
¹¹⁷ Blickhäuser, A ; Bargen, H (2007) *What Is Gender Competence?*. Gender Toolbox. (Sayfa 1)
http://gendertoolbox.eu/toolboxEN/Downloads/5.%20Materials/Engl_PDFsMaterials/5.1.3.%20What%20is%20gender%20competence_eng.pdf

- o 30-39 yaş %8,7
- o 40-49 yaş %**25,9**
- o 50-59 yaş %**21,3**
- o 60 yaş ve %**29,9**
- Öğrenim durumuna bağlı fark:
 - o İlkokul ve altı %**38,6**
 - o İlköğretim ve ortaokul %17,3
 - o Lise %17,2
 - o Meslek lisesi &**21,9**
 - o Yüksekokul ve üstü %15,8
- Sektörler arası değerlendirme:
 - o İnsan sağlığı ve sosyal hizmet alanında **kadın çalışan oranı %70**, ücretleri **%39,9 daha az**
 - o İmalat alanında kadın oranı **%25**, ücretleri ise %14,6 az
- Statü:
 - o Yönetici kadın oranı **%20**, ücret azlığı **%6,6**
 - o Hizmet ve satış elemanlarında kadın oranı **%35**, ücret azlığı **%43,5**
- Kadınlar sosyal güvenlik sistemine kayıtlılar arasında **%11**, kayıt dışı çalışanlar arasında ise **%24,2** daha az kazanıyor.
- Kadınlara kamu sektöründe **%5,1**, özel sektörde **%15,3** daha az ücret ödeniyor.

Ücret farkı ülkemizde %15,6, dünyada ise %20,5 kadınlar aleyhine olarak bildirilmektedir. **Toplumsal bakım** hizmetleri alanındaki dev uçurumlar, toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesindeki önceliğine ışık tutmaktadır.

Not: Araştırma ikili cinsiyet tanımları dışındaki insanlara dair bilgi sunmamaktadır. Ayrıca **işveren, kendi işinin sahibi yahut ücretsiz aile işçisi** statüsünde çalışan kadınlar **rapor kapsamı dışındadır**.

¹¹⁸ International Labor Organisation- ILO, Birleşmiş Milletler bağlı kuruluşu.

¹¹⁹ ILO Türkiye (2019) Cinsiyete Dayalı Ücret Farkının Ölçümü Türkiye Uygulaması. ILO

toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme

Kamu hizmetlerinde etkinliği en üst düzeye çıkarmak, toplumsal ihtiyaç öncelikleri ile paralel düzenlenecek bütçeleme süreçleri ile mümkündür.

Kurumlarda toplumsal cinsiyete eşitliği bakışı yerleşmiş ise **her birim, kendi hizmetlerini toplumun çok çeşitli ihtiyaç ve önceliklerine en uygun -yani en eşitlikçi- şekilde kurgulayabilir.** Kurum içi bütçe paylaşırma da, ancak bu yöntemle toplumsal önceliklere daha uygun şekilde gerçekleştirilebilir.

Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme “... anlayışını kadın-erkek eşitliğine dayalı dar bir hareket alanında değil; toplumun diğer dezavantajlı unsurlarını da içeren, kamusal hizmetlere vatandaş odaklılığı kazandıran, böylece hesap verebilirliği ve performans odaklılığı”¹²⁰ sağlayan düzlemde tanımlamak esastır.

toplumsal cinsiyeti anaakımlaştırma

Kurumların yeni toplumsal eşitsizlikler oluşturmaktan kaçınacak, süregelen eşitsizlikleri de azaltacak şekilde dönüştürülmesi.

“Politika geliştirmekten zaten sorumlu olanların, her seviye ve aşamadaki plan ve iş yapma biçimlerini, bunların değerlendirme yöntemleri ile birlikte yeniden düzenlemelerini sağlayacak şekilde, toplumsal cinsiyet eşitlikçiliğini kurumda aslî bir unsur haline getirmek üzere (yeniden) organize olma, iyileşme ve gelişim süreci.”¹²¹

Toplumun temel değerler sisteminde eşitlik anlayışının hâkim kılınması isteniyorsa, her kurumun temel zorunluluğu.

.....
120 Genç, Murat (2010). Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme ve Kamu Hizmetlerinde Etkinlik. SAYIŞTAY DERGİSİ, SAYI: 77, (Sayfa 33)

121 Avrupa Konseyi (1998) *Promoting equality: a common issue for men and women* (Erkekler ve Kadınlar İçin Ortak Bir Konu: Eşitliği Teşvik Etmek, Uluslararası Seminer Bildirileri) (Sayfa 71)

İlk defa 1985 Nairobi Dünya Kadın Konferansı’nda uluslararası gündeme girmiş, 1995 Pekin Zirvesi’nde ise toplumun her düzeyinde eşitliğin yerleştirilmesi için Birleşmiş Milletler tarafından tanınan bir araç haline gelmiştir.

toplumsal sermaye + içerme + uyum = toplumsal dayanıklılık

Son dönemde yaygınlaşan, halen ayrıntılı tanımları için çalışılan kavramlardır. Net olan ise toplumsal ilişkilerin sağlık düzeyini; üyelerinin temel yaşamsal gereklere erişim, aidiyet, güven ve kendini gerçekleştirilmeye dek tüm ihtiyaçlarını karşılayabilme potansiyelini belirleyici özellikler olmalarıdır.

Toplumsal çöküş senaryolarına uygun ilerlediğimiz güncel şartlarda, olumlu dönüşümü hedefleyenler açısından önemleri büyüktür.

“**Toplumsal dışlama:** belirli bireyler veya birey gruplarının fırsat ve sosyal haklara erişiminin reddi.

Toplumsal sermaye: bireylerin başkalarıyla iş birliği geliştirmek için (zaman, çaba, sarf vb. alanlarda) bulunduğu özverilerden oluşur; bu özverilerin akışı, debisi.

Toplumsal uyum: birikmiş sosyal sermayenin belirlediği toplumsal işleyiş özelliği. Toplumsal sermayeye yapılmış yatırımların sağladığı bireysel ve toplumsal fayda ölçüsünde; toplumsal sermayeye yatırımı cesaretlendirici etkiye sahiptir.”¹²²

“**Sosyal içerme:** yoksulluk ve sosyal dışlanma tehdidi altındakilerin ekonomik, sosyal ve kültürel hayata tam olarak katılımını hedefler.

122 Oxoby,R. (2019) *Understanding Social Inclusion, Social Cohesion And Social Capital* (Sayfa 5-6) Aynen alıntılanmayıp, özet şekilde derlenmiştir.

Yaşadıkları toplumun normali sayılacak yaşam ve refah standartlarından yararlanabilmek için gerekli fırsat ve kaynaklara erişimlerini ve bu erişimi belirleyecek karar alma süreçlerine daha fazla katılmalarını sağlama sürecidir. (Sayfa 9)

Toplumsal dışlamada üç ana faktörden bahsediliyor:

- Demografi (yaş, etnik köken, cinsiyet);
- Sosyo-ekonomi (eğitim, istihdam, gelir, sağlık, tutum);
- Mekânsal ve fiziksel özellikler (kırsal ve kentsel, erişilebilirlik, çevrimiçi ve çevrimdışı, kapalı topluluklar, ör. hapisaneler, hastaneler vb.)

Ayrıca en yoğun sorun alanları yoksulluk ve gelir eşitsizliği, göçmenlik ve yaşlanma olarak tanımlanıyor. (Sayfa 27)

Kırsal ve kentsel alanlarda yaşanan toplumsal sorunların büyük farklılıklar gösterdiğine dikkat çekiliyor.

Seyrek nüfuslu kırsal bölgelerin kök sorunları demografik ve yapısal zorluklar, iklim değişikliği kaynaklı doğrudan tehditler, istihdam olanaklarının olmaması ve düşük bölgesel yatırımlar olarak tanımlanıyor. Öncelikli ihtiyaç; rekabet gücünü artırmak üzere doğal kaynakları değerlendirirken aynı zamanda koruyacak dengeli ve sürdürülebilir bir kalkınma arayışı olarak tanımlanıyor.

Büyük şehirlerde ise mekânsal farklar, damgalama, güvencesiz çalışma ve hassas sosyal koşullar kök sorun alanları olarak anılırken; ihtiyaçlar ise bölgesel organizasyon, sosyal uyum ve nüfus yoğunluğundan kaynaklanan sosyokültürel dinamikler konularında yoğunlaşıyor. (Sayfa 30)”¹²³ **“Toplumsal uyum, topluluk içindeki insanlar arasında var olan toplumsal bağlılık ve dayanışmanın derecesini tanımlar.”¹²⁴ Acil**

.....
¹²³ Avrupa Birliği (2019) From Social Inclusion To Social Cohesion — The Role Of Culture Policy. (Sayfa 9, 27,30)

¹²⁴ Gutersloh & Dublin (2014). Social cohesion and well-being in the EU. Eurofound & Bertelsmann Stiftung,

durum müdahaleleri sırasında önemli bir kaynak sağlar ve topluluklar ve sosyal ağlar ihtiyaçlarını karşılayabilecek çözümler oluşturmak için koordine olduklarından, kriz sonrası kurtarma planlarının kritik bir unsurudur. Örneğin, ... güçlü liderlik, sıkı bağlar, etkili iletişim kanalları ve topluluk grupları arasındaki güven, ortak hareket ve iyileştirme müdahalelerine olanak sağlayan faktörler olarak vurgulanmaktadır.”¹²⁵

türetici

Tüketici ve üretici kelimelerinin birleştirilmesi ile oluşturulmuş yeni kavram. (İngilizce producer+consumer=“prosumer” .)

Bilimin vurguladığı üzere; var olan hiçbir şey yok olmaz, yoktan bir şey var edilemez. Dolayısı ile günümüzün “üretici- tüketici” ikiliğine ve “tüketim toplumu çıkmazı”na bambaşka bir pencereden bakmamızı sağlayacak bir kavramdır.

“Slowfood’un kurucusu Carlo Petrini, yaşadığımız çağda gıdamıza sahip çıkmamız için artık sadece ne üretici ne de tüketici olamayacağımızı iddia ediyor ve her birimizin üretim-tüketim birliktelikleri kurarak “türetici” olabileceğimizi söylüyor. Dikkatimizi gıdamıza ve günlük kullanımımız için gereken ürünlere çevirerek, bu ürünlerin kaynaktan, alışveriş çantamıza gelene kadar geçirdiği üretim aşamalarından her birimizin sorumlu olduğumuzu bizlere hatırlatıyor. Petrini’ye göre, türetici, rolü gereği çağımız insanının daha önce karşılaşmadığı ve bu nedenle de içinden bir türlü çıkamadığı sorunlara çözümler “türetir”. Türetici, bu türetme eylemi için bir iş birliği, yeniden kafa kafaya vermek ve bıkmadan usanmadan denemek, yanılmak, tekrar denemek zorundadır.”¹²⁶

¹²⁵ Birleşmiş Milletler (2020) UN Research Roadmap for the COVID-19 Recovery (Sayfa 76)

¹²⁶ Buğday Derneği (2013) *Tükenen Bir Dünyada Türetici Olmak*. Ekolojik Yaşam Rehberi -15. Sayı: Bahar 2013. Giriş yazısı. http://bugday.org/pdf/bugdayREHBER_15.pdf

Bütünsel ve aktif katılımın, üstelik de herkesin kendi hareket alanında, kendi imkânları ile çözüm geliştirmesinin şart olduğu günümüzde “türetici”, hayati bir kavram olarak dolaşımda ağırlık kazanmayı bekliyor...

yerel yönetim

“Yerinden yönetimler yani yerel yönetimler, **katılım, esneklik, örgütlenme, hızlilik, çoğulculuk gibi temel noktalarda halka söz hakkı tanımak ve örgütsel işleyişi kolaylaştırmak yönlerinden merkezi yönetimlere nazaran daha üstündürler.**”¹²⁷

“Bu birimler yerelde demokrasinin gelişmesine, yani halkın yönetimde söz sahibi olmasına en büyük imkânı içeren yönetim birimleridir.”¹²⁸

“**Katılımı özendiren, olanaklı kılan çeşitli düzenekler kurulmadıkça, katılımçılık ve demokrasiden söz etmek mümkün görünmemektedir.**”¹²⁹

“Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi ve Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği (IULA) gibi uluslararası kuruluşların ülkemiz tarafından da onaylanmış olan çeşitli belgelerinde, yerel yönetimler konusunda dile getirilen başlıca özellikler şunlardır:

- Evrensel normlara göre yerel yönetimler, belli bir coğrafi alanda (kent, köy, il, vb.) yaşayan yerel topluluğun bireyelerine, bir arada yaşamak nedeniyle kendilerini en çok ilgilendiren konularda hizmet üretmek amacıyla kurulan, karar organları (kimi durumda yürütme organları) yerel toplulukça seçilerek göreve getirilen,

yasalarla belirlenmiş görevlere ve yetkilere, özel gelirlere, bütçeye ve personele sahip, merkezi yönetimle olan ilişkilerinde **yönetmelikten yararlanarak kamu tüzel kişileri**dir.”¹³⁰

- Yerel Yönetim kuruluşları ülkenin yönetim sisteminin bütünlüğü içinde yer alırlar. Kuruluş ilkeleri, görev ve yetkileri, gelir sistemleri yasama organı tarafından belirlenir. Yerel yönetimler, merkezi yönetimin hiyerarşik denetimi altında değildirler. Merkezi yönetim, yerel yönetimler üzerinde **hukuka uygunluk denetimi** yürütür; ayrıca ülke yönetiminde birlikte ve bütünlüğü sağlamak amacı ile yerel yönetimlerin de uymaları gereken ulusal amaçlar, hedefler, ilkeler ve standartları belirler. Buna karşılık yerel yönetimler, yürütülmesi kendilerine bırakılmış olan **kamu hizmetlerine ilişkin kararları almak, tercihleri yapmak, bunar için (vergi salmak yetkisini de içerecek biçimde) çeşitli yollarla kaynak bulmak, bu kaynakları hizmetler için kullanmak ve hizmetleri yürütmek için örgüt yapılarını kurmak** konularında yönetmelikten yararlanırlar.
- Yerel yönetim kurumunun temelinde, yerel demokrasi değerleri vardır. Bu değerler, **yerel toplulukların kendilerini en çok ve yakından ilgilendiren konularda, kendilerini, özgürce ve demokratik yol ve yöntemlerle yönetmelerini** öngörmektedir.
- Bu demokratik değerler yanında, yerel yönetim kuruluşları; üstlendikleri kamu hizmetlerinin yürütülüşünde, **merkezi yönetime göre etkililik ve verimliliği daha üst düzeyde gerçekleştirebilen kuruluşlar** olarak da değerlendirilmektedir.”¹³¹

.....
¹²⁷ Arıkboğa, E. (1998). *Yerel Yönetimler, Katılım ve Mahalle Muhtarlığı* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

¹²⁸ Pustu, Y. (2005), Yerel Yönetimler ve Demokrasi, Sayıştay Dergisi, 57.(sayfa 121-134)

¹²⁹ Türk Belediyecilik Derneği ve Konrad Adenauer Vakfı (1995) *Yerel Özerklik, Demokrasi ve Halkın Katılımı*. (Sayfa 16-17)

¹³⁰ Kamu Yönetimi Araştırma Projesi (KAYA) (1991). *Kamu Yönetimi Araştırması – Genel Rapor*. Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları No:238. (Sayfa 177-178)

¹³¹ KAYA (1991). *Kamu Yönetimi Araştırması – Genel Rapor*. Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları No:238. (Sayfa 177-178)

yerindenlik ilkesi

İmkânlar dahilindeki her kararın, hizmetin gerçekleştiği yere en yakın düzeyde, yani yerel ölçekte verilmesi. Merkezi yönetim açısından ifadesi; yetki devri.

Demokrasinin günümüz toplumsal ölçeklerinde uygulanmasının en önemli yolu olarak vurgulanan yerindenlik ilkesi, barışçıl ve uyum içinde yaşayan bir insanlık için temel ilkelerden görülüyor. Birleşmiş Milletler yerel politikalar organı olan Dünya Yerel ve Bölgesel Yönetimler Birliği (UCLG) tarafından ısrarla savunuluyor.

Türkiye'nin de üyesi bulunduğu Avrupa Konseyi'nin yerel politikalar danışma organı olan Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Ağı'nın (CEMR) temel hedefleri yerindelik ve hemşehri katılımı.

İnsanların barınmasına dair en geniş yasal zemin olan Birleşmiş Milletler HABİTAT zirveleri, üç defa düzenlenmiş (1976, 1996, 2016). HABİTAT-III politika belgelerinden "*Kentsel Yönetişim, Kapasite ve Kurumsal Gelişim*"de, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'ne erişmenin önündeki en büyük ve en yaygın engellerden biri, bu yetki devrindeki gecikme olarak tanımlanıyor. Yerel yönetimlerin **hızla değişen şartlar ile baş edebilmek için "evrimleşme" boyutunda dönüşmeleri gerektiği**; yetki devrindeki gecikmenin telâfisi için yerel yönetimlerin aktif rol üstlenme zorunluluğu ısrarla vurgulanıyor, ayrıntılı tanımlar sunuluyor. Yetki devrine dair ulus devletler içinde ve arasındaki müzakereler devam ededursun, bölgesel ve yerel yönetimler acil ve cesur şekilde hareket etmeye çağırılıyor.¹³²

Avrupa Konseyi yerel idarelerin özerkliği ile ilgili ilkeleri tartışmış(1981-1984) ve "*Yerel idarelerin güçlendirilmesi, özerkliklerinin savunulması,*

.....

132 UN HABITAT III (2016) Policy Paper 4: Urban Governance, Capacity And Institutional Development. (Sayfa 26)

133 92/3398 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı. (Resmî Gazete: 3.10.1992- 21364) <https://rm.coe.int/booklet-european-charter-of-local-self-government-turkish-version/168071b67b> (Türkiye Cumhuriyeti'nin kabul ettiği maddeler: 2. ve 5. maddeler, 3., 7. ve

yerinden yönetim ve demokrasi ilkelerine dayanan bir Avrupa'nın kurulmasının temel koşuludur" görüşü kabul edilerek hazırlanan tasarı, "Avrupa Yerel Yaşamda Özerklik Şartı" olarak onaya sunulmuştur. Türkiye, Şart'ı 1988 yılında imzalayıp, 1992'de yürürlüğe almıştır.¹³³ Şart'ın bazı maddelerini onaylamayan ülkemiz, yerel yönetimlerine tanıyacağı özerkliğin sınırlarını önerilenden dar çizmiştir.

Önemli bir vurgu; hukukumuzda tanınan normlar hiyerarşisine uygun şekilde, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası **temel insan hak ve özgürlüklerini ilgilendiren her konuda**, ulusal kanunlar ve usulüne uygun şekilde yürürlüğe alınmış uluslararası anlaşmalar arasında uyumsuzluk var ise, **uluslararası anlaşma hükümlerini geçerli sayıyor**.¹³⁴

Krizler Çağı'nın gereklerine uygun güncel bir hukuki çerçevenin geliştirilmesi, her coğrafyada evrensel insan haklarına dayanan uygulamalar yolu ile içtihat oluşturulmasını zorunlu kılıyor...

yeşil badana(aıklama) ve yeşil dilekler¹³⁵

Yeşil badana: Kurumların plan ve uygulamalarındaki doğayı tahrip edici yönleri -iletişim stratejileri ile- gizleyerek "doğa dostu" görünmeleri. (İng. *green washing*)

Yeşil dilekler: İletişim kurarken doğayı ve sürdürülebilirlik amaçlarını önemsiyor görünmekle yetinmek; somut adım atmamak. Küresel çöküş acil durumuna uygun, kapsamlı plan ve eylemlerden geri durmak. (İng. *green wishing*)

8. maddelerin 1. ve 2. fıkraları, 4. maddenin 1 ilâ 5. fıkraları, 6. maddenin 2. fıkrası, 9. maddenin 1., 2., 3., 5. ve 8. fıkraları ve 10. maddenin 1. fıkrası.)

134 Kuluçlu, E. (2009) *Türk Hukuk Sisteminde Normlar Hiyerarşisi Ve Sayıştay Denetimine Etkileri*. Sayıştay Dergisi, 71. Sayı. (Sayfa 4-5)

135 İngilizce: "green washing" ve "green wishing"

İklim Şeffaflığı 2022 Raporu, küresel enerji emisyonlarının ¼'ünü üreten G20 ülkelerinin, fosil yakıt üretimine verdiği rekor sübvansiyonlar ile iklim kriziyle mücadeleyi baltaladığını gösteriyor. *“Sadece bu yılki doğal afetler milyonlarca iklim mültecisine yol açtı. Kuraklık ve sıcak hava dalgaları Hindistan ve Pakistan'ı, Sahra altı Afrika'yı ve Amerika Birleşik Devletleri'nin batısını kasıp kavurdu. Bunlar sadece gelecekte olacak olanların bir işareti. Ancak güce sahip olanlar olayı ele almak için pek az şey yapıyor - konuşmaların ve aslında yatırımların çoğu, yeşil yıkama ve yeşil dilekten başka bir şey değil. İhtiyaç duyduğumuz acil, somut eylem bu değil.”*¹³⁶

Bu aklama yöntemlerinin en başarılı uygulayıcıları arasında çok uluslu fosil yakıt, otomotiv ve enerji üretimi¹³⁷ devleri var. Bu devasa şirketler, uzun zamandır dünya çapında her düzeydeki kamu yönetimini etkiliyor.

Kamu yöneticilerinin de aklamalara dair sicilleri kötü. *Fosil yakıtlardan çıkış* on yıllardır bolca konuşuluyor, yine de halen devlet kaynaklarından önemli bölümü teşvikler yolu ile fosil yakıt üreticilerine sağlanıyor, devasa kâr oranlarına akitiliyor. Fosil yakıt üreticilerine verilen kamu kaynakları, yeşil enerji yatırımlarından kat be kat fazla...¹³⁸

Yeşil badananın yaygın bazı yöntemleri:

- İlgili tüm açıklama, rapor ve tanıtım çalışmalarında belli sonuçların gizlenmesi, kısıtlı olumlu yönlerin fazladan vurgulanması, yanıltıcı alıntılar ve görseller seçilmesi,
- Kimi “saygın” kişi ve kurumların “ikna”sı ile “kâr odaklı olmayan sivil toplum örgütleri”nin belli yaklaşımları “tarafsızca” savundurulması,

.....

¹³⁶ Roubini, N. (2022) *I predicted the 2008 crash – these are the global ‘megathreats’ I can see now* (2008 Krizini öngörmüştüm – bunlar şimdi gördüğüm küresel “mega tehlikeler”) <https://www.theguardian.com/commentisfree/2022/nov/05/megathreats-global-leaders-disaster-world>

- İnternet arama motoru sonuçları ve sosyal medya içeriklerinin kişilere özel, ikna amaçlı manipülasyonu
- Her seviyedeki kamu yönetiminin lobicilik faaliyetleri ve örtülü ödenekler ile etkilenecek, kamu yararını değil özel şirket kârlarını koruyacak şekilde yönlendirilmeleri...

Tüm bu sorunlarla mücadele -yine!- her düzeydeki yönetimde tam ve eşitlikçi bir katılım, şeffaflık ve hesap verme zorunluluğunun sağlanması ile mümkün görünüyor.

yeşil ve yenilenebilir enerji

Dünyada enerjinin %80'i kentlerde kullanılıyor.¹³⁹ Enerjiye erişilememesi, kentleri en temel ihtiyaçların karşılanamadığı beton çöllerine çevirir. Dolayısı ile iklim uyum ve azaltımı açısından kentlerin yenilenebilir enerji kaynaklarına geçişi en temel konulardan.

Kömür, petrol ve beraberindeki doğalgaz yatakları, uzun zaman önce meydana gelmiş kitlesel yok oluşlardan geriye kalan fosil kütleleridir. Miktarları bellidir -ve günümüzde tükenmeye yaklaşmıştır. Yenilenebilir olarak isimlendirilen enerji kaynakları ise, süregiden doğal döngülerden yararlanarak enerji elde eder. (Güneş, dalga, rüzgâr vb.) Enerjide yenilenebilir kaynaklara geçiş, yeni ve doğaya saygılı mesleklerin en geniş ve acil gereksinilen gelişim alanlarından.

Enerjinin “yeşil” oluşu kaynağından başka, yüksek verimlilik gözetilerek üretilip kullanılmasını da kapsıyor. Örneğin kentsel ihtiyaç ve imkânların

¹³⁷ InfluenceMap (2022) Big Oil's Real Agenda on Climate Change (2022), The Automotive Sector and Climate Change, (2021) Gas & Power Companies Divided on the EU's Taxonomy. [influencemap.org](https://www.influencemap.org)

¹³⁸ <https://www.aa.com.tr/tr/yesil-hat/rapor-g20nin-fosil-yakitlara-verdigi-rekor-subsansiyonlar-iklim-degisikligiyle-mucadeleyi-baltaliyor/2715972>

¹³⁹ <https://unhabitat.org/topic/urban-energy>

kamusal hizmetler yoluyla sağlanması, küresel çöküşten kaçınabilmek için zorunlu.

*“Hafif araçlar, 2018'de -demiryolu, deniz ve hava dahil- tüm taşımacılık emisyonlarının yaklaşık %50'sinden sorumluydu.”¹⁴⁰ “Kentsel toplu taşıma, motorlu mobilitenin en verimli şekli. Kilometre başına en düşük enerjiyi tüketir ve karbon salımı mevcut **-elektrikli araçlar dahil- tüm teknolojilerden azdır.**” “Otobüs, tren ve tramvaylar, yolcu başına düşen maliyetler açısından arabalardan daha verimlidir. Ayrıca düşük trafik hacmi, yol bakım maliyetlerini de düşürür. Toplu taşıma, yaya ve bisiklet kullanımının yüksek olduğu şehirler, bu payın düşük olduğu şehirlere kıyasla toplumsal ulaşım maliyetlerini yarıya kadar düşürebilirler. ... Arabalar için altyapısına yatırım yapmak yerine toplu taşımayı geliştirmek aynı amanda daha fazla iş yaratılmasına yardımcı olacaktır. Toplu taşıma, sosyal teması teşvik ettiği için daha sosyal uyumu artırmaya da yardımcı olabilir.”¹⁴¹*

Enerji geçişinde ısrarla vurgulanan bazı temel kriterler şöyle:

- Etkin ve geniş katılımın sağlandığı müzakere süreçleri ilei yerele en uygun sistemleri kurgulamak
- Enerjiyi kullanılacağı yere en yakın noktada üretmek
- **Optimal verim sağlayan en küçük üretim ölçeğinin** tercih etmek.

yoksulluk

“Yoksulluk, geçimin devamlılığını sağlayacak üretim kaynakları ve gelirin yetersizliğinden fazlasını kapsar. Tezahürleri arasında açlık ve yetersiz beslenme, eğitim ve diğer temel hizmetlere erişimdeki kısıtlar, sosyal ayrımcılık ve dışlanma ile karar alma süreçlerine katılım eksikliği yer alır.

.....
¹⁴⁰ UNEP (2022) *Supporting the global shift to electric mobility*
<https://www.unep.org/explore-topics/transport/what-we-do/electric-mobility/supporting-global-shift-electric-mobility>

*... Pandemi öncesi Dünya nüfusunun yaklaşık %10'u aşırı yoksulluk içinde yaşıyordu ... **Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları'ndan ilki, her tür tezahürü ile yoksulluğu sonlandırmaktır ... 2030 yılına dek yoksuldan yana ve toplumsal cinsiyete duyarlı kalkınma taktiklerine dayanan ulusal ve bölgesel güvenilir ilke sistemleri oluşturmak... hedeflenmektedir.**”¹⁴²*

Farklı yoksunluklar yükselirken; kalkınmanın temel hedefi denilen yoksullukla mücadelede “gelir” boyutunu aşan yaklaşımların vaktinin çoktan geldiği anlaşılıyor ... Örneğin;

- Çoğu yerde kentsel hava kalitesi sağlık standartlarından çok uzak ve giderek kötüleşiyor
- Tatlı su kaynakları kıtlaşıp kirleniyor
- Temel insan hakkı olsa da temiz içme suyuna erişimde kamusal güvence sağlan(a)mıyor
- Besleyici ve insanı da doğayı da tahrip etmeyen gıda giderek daha az erişilebilir bir “lüks” haline geliyor
- İş/hayat dengesinde bozulma, güvencesizlik, yapılandırılmamış ve/veya kaliteli zaman kalmaması, toplumsal bağlarda zayıflamayı artırırken, barışçıl- dayanışmacı- paylaşımcı kültürü yayan kaynaklar azalıyor... Gençlerde gelecek korkusunu giderek artarken, yaşam sevinci zayıflıyor...

“Tüm ülkelerin kendi kaynaklarından vatandaşlarına hemen evrensel sağlık hizmeti, eğitim ve güvenli istihdam sağlayamayacağını söylemeye gerek yok. Ancak Birleşmiş Milletler'in sosyal ve ekonomik haklar hükümlerinin amacı, uluslararası iş birliği yoluyla hakların aşamalı olarak elde edilmesini güvence altına almaktır.

¹⁴¹ United Nations Human Settlements Programme (UN HABITAT) (2012) *Sustainable Urban Energy: A Sourcebook for Asia* (Sayfa 87)
https://unhabitat.org/sites/default/files/2020/10/3378_alt.pdf

¹⁴² <https://www.un.org/en/global-issues/ending-poverty>

... R.H. Tawney, (Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin) Uluslararası Sözleşme'ye yöneltilenlere benzer eleştirilerle karşı karşıya kaldığında şu ifadelerle yanıt vermişti:

'Her durumda önemli olan, bunun (eşitliğin) tam olarak sağlanması değil, içtenlikle aranmasıdır. Toplumun sağlığını belirleyecek olan hangi yöne doğru hareket ettiğidir. Toplum hangi tarafa yönelirse yönelsin **hedefin ulaşılmaz olacağını bahane ederek yönün önemsiz olduğunu öne sürmek bilimsel değil, mantık dışıdır. Böylesi bir iddia, mutlak temizliğin imkansızlığını bahane ederek gübre yığınınına yuvarlanmaya benzer.**'¹⁴³

politika

önerileri

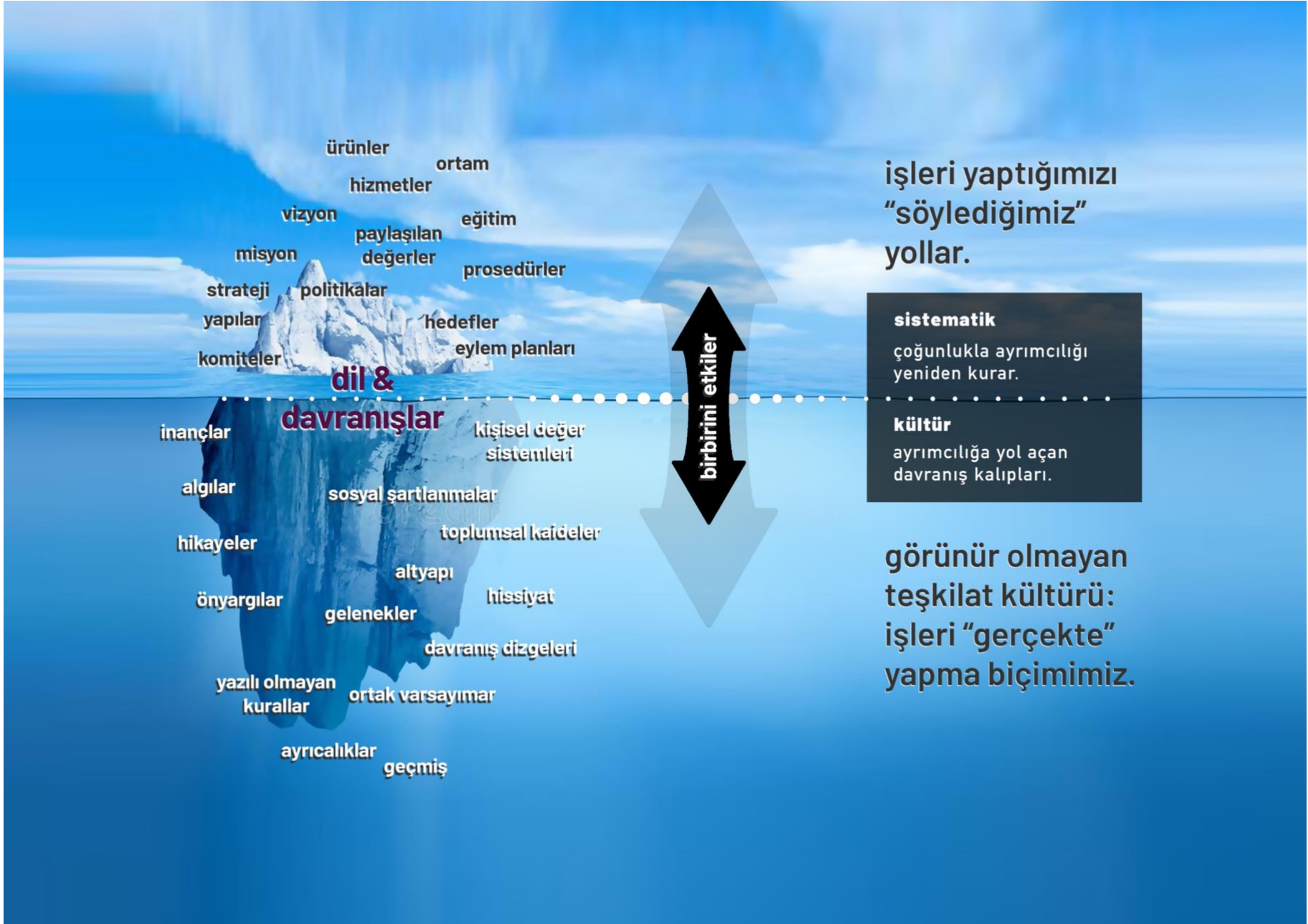
“Sadelik ve şiddetsizlik refah ekonomisinin temelidir ve böyle bir ekonomi yerel ölçekte kurulmalıdır.”

- Vandana Shiva

“İlerlemenin sırrı, başlamaktır. Başlamanın sırrı ise şaşkınlık ve bezginliğe sürükleyecek denli karmaşık işleri daha küçük ve yönetilebilir işler halinde bölmek ve ilki ile işe koyulmaktır.”

- Mark Twain

.....
143 OXFAM (1995) OXFAM Yoksulluk Raporu, (Sayfa 7,8)

belediye içi öneriler

Yerel yönetimlerin küresel acil durumda toplumsal dayanıklılığa ve dönüşüme öncü olabilmesi, öncelikle kendi kurumsal işleyişlerinin dönüşümünü gerektiriyor gibi görünüyor.

Yerel kamunun çalışanları, ancak hem uygun yetkinlikler hem de ortak amaçlarla hareket azmi var olduğunda, dönüşümün öncüsü olabilir. Ortak hareket ve yetkinleşme ise, ancak dayanışmanın temel değer olduğu bir topluluk içinde mümkündür.

Dayanışmayı temel değer almak, geleneksel emir-komuta işleyişinden **yönetişime** geçmek demek. “Herkesin temel insan haklarına erişimi” öncelikle yerel yönetimlerin iç işleyişinde yakalanabilirse, kamu hizmetlerine de yansımaları olabilir.

Her çalışanın kendini topluluğuna ait ve önemli hissettiği, her olumlu davranış ve katkının kutlandığı, **her** olumsuz davranış ve engellenmenin - gerekirse orantılı yaptırımlarla- değiştirileceği bir kurum yapılanması için öncelikli önerilerimiz; projemizde gerçekleştirdiğimiz anket, odak grup ve derinlemesine görüşmelerden hareketle derlendi.

● Belediye içi aidiyet ve sinerjiyi güçlendirme önerileri

- Tüm çalışanlardan yönetilebilir ve yeterli sıklıkta görüş toplanması:
 - a) doğrudan bağlı oldukları yöneticilere,
 - b) çalışma ortamı ve işleyişe,
 - c) üretilen hizmetlere dair

(+ Yapıcı eleştiriye zemin oluşturma. - Anonim geri bildirim. Süreğen, katılımcı ve eşitlikçi izleme, değerlendirme ve çözüm süreçleri.-

+ Toplumsal cinsiyete duyarlı soru ve değerlendirme. Yeterli kırıma sahip veri toplama.

Küresel krizler karşısında yerel yönetimlerden beklenen şey “tüm sorunları çözmeleri” değil. Kendi işleyişlerini düzenleyerek, toplumun çözümler geliştirmesinde **öncü ve kolaylaştırıcı** olmaları.

Değişim-dönüşüm çoğunlukla zor ve ürkütücü bulunan bir süreç, ancak;

- Dönüşüm olmadığında yıkım kaçınılmaz ise,
- Üstelik dönüşümün yönü “herkesin temel ihtiyaçlarının güvenceye alındığı, eşit ve özgür bir toplum” ise;

“Krizi fırsata çevirmek” hiç de “zor” olmayabilir...

Bu bölümde ilk olarak izleme çalışmamız sonucunda ulaştığımız, takiben uluslararası belgelerden alıntıladığımız özet öneriler sunuyoruz.

Keyifli okumalar, seri uygulamalar diliyoruz...

+ Düzeltme gerektiren durumların ilgililerle şeffaflıkla paylaşılması, alternatiflerin ortaklaşa geliştirilmesi.

+ Personeli öncelikle desteklenme. Olumlu durumları takdir ve görünür kılma. Olumsuz durumlarda doğru değişime yönlendirme, gerekiyorsa eşitlikçi ve adaletli yaptırımlar uygulama.)

- Düzenli mesai dışı sosyal etkinliklerle çalışanların eşit hemşehriler olarak buluşması. Güven ve bağ geliştirmeyi teşvik.
- Çalışanlara özel avantajlar
(Çalışanların işyeri dışı dayanışma modellerine kolaylaştırıcılık (Haberleşme panosu / tüketim, kredi kooperatifi vb. mekanizmalar için tanıtım, eğitim, altyapı desteği vb.), anlaşmalı işyerlerinde indirimler, ...)

● Belediye iç yapılanmasına dair düzenleme önerileri

- Küresel acil durumun gerektirdiği bütüncül yaklaşım için; katılım, eşitlik ve sürdürülebilir kalkınmanın anaakımlaştırma. Her seviyedeki çalışanı kota uygulamaları ile nicel; farkındalık ve güçlenme eğitimleri ile nitel olarak güçlendirme. Anaakımlaştırma sonrasında, dönüşüm için uygun inisiyatif kullanımının teşviki. İlgili eylem planları ve politika metinlerini oluşturma.
- Her aşamadaki plan, uygulama ve raporlamaya dair bilgilerin tam şeffaflıkla paylaşımı. Her çalışanın, kendi görevinin “büyük resim”deki anlam ve rolünü her zaman bilmesi. Bölümlerin birbirinden öğrenmesinin teşviki.
- Kurum içi koordinasyon yetkisi ile donatılmış bir eşitlik birimi oluşturma, yetkin personel ile işlerliğe kavuşturma.
- Sorun ve iyi uygulamaları, düzenli yönetici toplantılarının temel gündemlerinden kılma.

- Planlama, bilgi paylaşımı ve koordinasyonu birimler içi ve arasında mümkün kılan (iş takibi, gecikme ve kaynaklarını tespit ve müdahaleye imkân veren) kurumsal bilişim altyapısı. Ortak veri havuzu, toplumsal cinsiyet kırılımlı veri.

kent ile etkileşim önerileri

- Küresel krizlerin yerel çözümleri için kentsel gündem oluşturma. Tüm iletişim kanalları ve katılım mekanizmalarının eşitlikçi ve doğa ile uyumlu bir kent hayatına geçiş için kullanma. Dayanışma kültürünün, kentsel müşterekler algısının geliştirilmesi için aktif rol alma.
- Yerel ve merkezi kamu yanında, özel ve sivil sektör ile iş birliği imkânlarını geliştirme.
- İzleme ve değerlendirme dahil, planlama ve uygulamalara dair her seviyede çoklu ve eşitlikçi katılım mekanizmalarını işler kılma.
 - Tüm mahalle muhtarlarını, hizmetle mükellef oldukları tüm mahalleliler ile etkin iletişim sağlamaları üzere güçlendirme eğitimleri verme, iyi örneklerle tanıştırmaya.
 - Geniş duyurusu yapılacak düzenli mahalleli toplantılarında, muhtarlar ve alt düzey belediye temsilcileri katılımı ile mahalle ve şehir gündemli katılımcı ortamlar oluşturma. Bilgi paylaşımı, hizmet tanıtımı, talep ve öneriler ile değerlendirmeleri toplama.
 - Kent konseylerinin şeffaf ve tam katılımcı yapıya erişmesi için hem yasal çerçeve hem de uygulamaya dair iyi örnekler üzerinden -belediye yöneticilerine ve kent konseyi bileşenlerine- güçlendirme çalışmaları sağlama. Bileşenleri içinde sivil toplum kuruluşları, eğitim kurumları ve özel sektör yanında, hemşehrilerin de mahalleler bazında temsili ile; mahalleler ile çift yönlü etkileşimi sağlama. Kent konseylerini, kent hakkının her bir

hemşehri için uygulamaya geçirilmesine dair bilgi ve farkındalık artırıcı çalışmalar yapan, ihtiyaç önceliklerinin belirlendiği, belediyeçilik hizmetlerinin buna uygun düzenlenmesine aracılık eden kurumlar haline gelmesi üzere destekleme.

- Belediye internet sitesinde, tüm hizmetlere dair bilgileri *şeffaf*, (tüm hemşehrilerce -eğitim, engel, dil vb.den bağımsız-) erişilebilir şekilde paylaşma.
 - Tüm plan ve raporların dijitalde özel ve erişilebilir sunumu
 - Tüm belediyeçilik hizmetlerini hemşehri bakışı ile ayrıntılı incelenebildiği; geri bildirim, iş birliği ve diğer önerilerin iletebildiği bir yapıya kavuşturma. (Örneğin MoDeL¹⁴⁴ izleme ve katılım aracının kurum internet sitesine entegrasyonu. Hizmet birimlerinin kendi sayfalarında, birimin ayrıntılı faaliyet bilgilerini ve iletişim formlarını erişilir kılma.)
 - Hizmet birimleri ve hemşehrilerin iletişiminin sağlıklı ilerlemesini kurumsal mekanizmalar ile güvenceye alma.

kooperatifleşme

Toplumda kooperatifleşme kapasitesinin eşitlikçi bir yaklaşımla, yapabilirlikleri artırma yolu ile güçlendirilmesi esas alınmalıdır.

Örneğin:

Kooperatifleşmenin farklı sektörler bazında yerel gündem önceliklerinden kılma (Kötü şöhrete sebep hatalılar yanında, başarılı model örneklerinin de özellikleri, kooperatiflerin yapı ve

.....

144 MoDeL aracı TESEV girişimi ile ve Türkiye Belediyeler Birliği'nin işbirliği ile geliştirilmiştir.
www.kentekatilim.org

sektörlerine dair model ve yenilikler, kooperatifler arası iş birliği örnekleri ve yerel fırsatlar, ... hakkında **süreğen** bilgilendirici yayın, etkinlik, tartışma, platformlar... Saha araştırmaları ile iyi örnek deneyimlerinin ilham verici şekilde ortaklaştırıldığı buluşmalar özellikle yararlı olacaktır.)

- Yerel yönetimlerin satın alımlarında öncelik, vergi avantajları gibi teşvikler. Örneğin alımlarda tedarikçilere toplumsal cinsiyet eşitliği uygulamalarını şart koşma yolu ile yerel standartları yükseltme, kadın kooperatiflerine öncelik tanıma, ...
- Kooperatifçiliğin farklı uzmanlıklarını meslek kurslarına dahil etme
- Yerel iş birlikleri için kolaylaştırıcılık (iletişim platformu, pazar yeri, şenlikli üretici-türetici buluşma ve etkinlikleri, periyodik tanıtımlar, ...)

döngüsel ekonomi için müdahaleler

Yerel yaşamda yüksek potansiyeli olan geri dönüşüm imkânlarını araştırıp önceliklendirme ve teşvik mekanizmaları oluşturma. Mecburi işlemlerde (ruhsat, vergi vb.) kolaylıklar ve erişilebilir danışmanlık hizmetleri sağlama.

İletişim planlaması doğru yapıldığında en büyük etki, bu yeni yaklaşımlardan yerel halkın haberdar edilmesiyle sağlanacaktır. Kârlılık artışı ve yeni istihdam olanakları her zaman çekicidir.

Örneğin güneş panellerinin kullanımı sürdürülebilir bir yaşam için zorunlu görünmektedir. Yaygınlaşmanın ihtiyaç duyulan hıza çıkabilmesi ise

ancak kamusal tanıtım, organizasyon ve danışmanlık desteği ile sağlanabilir.

Güneş panellerinin uzun olsa da sınırlı olan ömürleri sonunda tamamen geri dönüştürülmeleri mümkünken, dünya çapında çoğu panel -değerli materyalleri ile- halen şehir çöplüklerini boyluyor. İkinci el piyasası ve yaygın geri dönüşüm, bu sistemin de olmazsa olmazı. Güneş paneli geri dönüşümünde var olan nadir örnekler, düşük işlem hacmiyle kârlı olabilmek için, tüketicinin maddî sorumluluğunu gerektiriyor. İdeal senaryo olan *geri dönüşüm maliyetinin üretim ve dağıtım zincirine entegrasyonu* için öncü çalışmalar devam ediyor.

Ülkemizde güneş panellerinin henüz yaygınlaşıyor olduğu düşünülürken, sistemin baştan döngüsel kurulması uzun vadede oldukça çok yarar sağlayabilir.

Yaygınlığı ve medeniyete yaşıt geçmişiyle zıt bir örnek olarak gıda, ekonominin belki de halen en hayatî alanı. Yerel yönetimler açısından, **gıda atıklarının tamamının tarıma kazandırılması** bu alanın döngüsel hale getirilmesinin önemli bir unsuru (evsel ve sanayi boyutundaki mutfak atıkları yanında, uygun atık sular dahil!). Böylece kimyasal gübre üretim ve kullanımı ile şehir atıklarının devasa ekonomik ve ekolojik yıkımlarını önlemek; bunun yanında devasa artı değer yaratma imkânı doğabilir. Toprakların karbon yutakları haline gelmesini sağlayacak¹⁴⁵ bu döngüsel kurgu, çok önemli bir bütünsel çözümdür. Böylece toprak rehabilitasyonu yanında, gerçek anlamda bütünsel içerikli, iklime ve *zararlılara* dayanıklı gıda sağlanabilir. Bunlar ise çiftçiler yanında tüm toplumlar için hayatî.

.....
145 Dünyadaki toprakların karbon içeriğini her sene binde 4 oranında (% 0,4) artırmak yoluyla atmosferden, Avrupa Birliği'nin fosil yakıt emisyonlarına denk oranda CO2 uzaklaştırabilir. Bunun toprak sağlığına da katkısı vardır: Afrika, Asya ve Latin Amerika'da yürütülen çalışmalar, topraktaki karbonun senede %0,4 kadar artırılmasının verimliliği %1,3 kadar

Kentsel ve kırsal yerleşimlerde döngüsel sistemlerinin yaygınlaşması için yerel yönetimlere düşen görevlere bazı örnekler:

- Bölgesel kaynak ve verimlilik artırma potansiyeli tespiti (Hangi bölgelerde hangi seçenekler var? Verimli kullanıma dair yenilikçi yaklaşımlar? Kullanım alışkanlıkları?)
- Tanıtım, bilgilendirme ve yönlendirme yayın ve etkinlikleri (Akademi, hak savunucuları, meslek örgütleri, genel kamuoyu)
- İlgili alandaki kooperatiflerin tanıtım ve danışmanlığı ile hemşehrilerin dönüşümüne destek
- Meslek kursları programlarına gerekli dönüşümün teknik ve danışmanlık uzmanlıklarını eklemek
- Ruhsat, izin vb. standartlarında verimlilik şartlarını yükseltmek. (örn. Isıtma ve soğutmada inşaat aşamasından itibaren ısı pompası kullanımı). Teşvik edici bilgilendirme ve yasal düzenlemeler
- İkinci el pazarları ve geri dönüşüm sistemleri oluşturmaya dair destek ve düzenlemeler

kentte sosyal ekonomiye geçiş

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin yerel düzeyde uygulanabilmesinde sosyal ve dayanışma ekonomisinin önemle vurgulanıyor. Güvenilir araştırmalardan yola çıkarak, yerel yönetimler için özlü ve pratik bir yol gösterici olarak hazırlanmış güncel bir rapor bu açıdan öne çıkıyor; *Birleşmiş Milletler*

artırdığını göstermektedir. 2015 Paris İklim Zirvesi'nde Fransa'nın başlattığı 4p1000 girişimi, toprak karbon stoklarını her sene binde 4 oranında artırmaya yönelik küresel araştırma ve faaliyetleri destekliyor: <https://4p1000.org/?lang=en>

*Sosyal Kalkınma Araştırma Enstitüsü ve Küresel Sosyal Ekonomi Forumu'nun ortak raporu*¹⁴⁶.

Yerel ve Bölgesel Yönetimler Birliği (UCLG), Küresel Sosyal Ekonomi Forumu (GSEF), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından onaylanan ve önemi vurgulanan bu rapor, yereldeki dönüşümü sağlayacak olan, yani toplumu oluşturan insanları yapabilir kılacak yaklaşımlara odaklanıyor. Uluslararasından yerele uzanan bir panoramada değerlendirme, ihtiyaç tespiti ve öneriler veriliyor. **Tüm bu seviyelerdeki kolaylaştırıcılar olmadan dahi “yerel yönetimler”e sesleniyor; çünkü ulusal değişimlerin normal şartlarda gerektirdiği zaman sahip olmadığımızı vurguluyor.**

Şu anda ancak yerellerin hızlı bir dönüşümün katalizörü olduğu bir yol ile, “sürdürülebilirlik hedeflerine çok geç olmadan” ulaşabiliriz.

İş birliği ve dayanışma için; dahil olan tüm tarafların paylaşması gereken bazı temel unsurlar olduğunu görüyoruz:

- **Ortak hedefler ve gerekliliklerine dair yeterli bilgi ve motivasyon**
- **Düzenli, güvenilir ve şeffaf bilgi paylaşımı**
- **Yeterli bilgiye dayanan ve yapıcı müzakere süreçleri**

.....
146 Global Social Economy Forum, United Nations Research Institute for Social Development (2021) *Guidelines for Local Governments on Policies for Social and Solidarity Economy - Research Report* .

uluslararası öneriler

biliminsanlarından insanlığa uyarı:ikinci bildirim¹⁴⁷

“Endişeli Bilim İnsanları Birliği” tarafından yapılan ilk uyarı 1992’de - yaşayan Nobel ödüllü bilim insanlarının çoğunluğunu da içeren 1700 imza ile- yayınlanmıştı.

İkinci uyarı ise yirmi beş yıl sonra, 184 ülkeden 15 bin 364 bilim insanının imzaladığı bir metin halinde, 2017’de yayınlandı.

Sorunların nüfus büyüklüğünün ötesinde, ağırlıkla büyük ekolojik ayak izi olan etkinliklerden kaynaklandığının altını çizen grup, bilimsel durum analizleri ve karar vericiler için acil temel stratejik müdahaleleri özetlemiş durumda.

Uluslararası, ulusal, bölgesel ve yerel yönetimler için pusula görevi görmesi beklenen önerileri özetle şu şekilde:

“İnsanlığın sürdürülebilirliğe geçiş için atabileceği pek çok ve etkili adım (önem veya aciliyete göre sıralanmamıştır):

- A. Dünyanın kara, deniz, tatlı su ve hava habitatlarında önemli bir oranda bağlantılı, iyi finanse edilmiş ve iyi yönetilen rezervlerin yasalaştırılmasına öncelik verilmesi,*
- B. Orman, otlak ve diğer doğal yaşam alanlarının (çevirmen notu: insan faaliyetlerinin hizmetine alınmak üzere) dönüştürülmesini durdurarak doğanın ekosistem hizmetlerini korumak,*

147 Union of Concerned Scientist (2017) *Warning to humanity: A Second Notice*. BioScience, Volume 67, Issue 12. (Sayfa 1026–1028)
<https://www.ucsusa.org/>

- C. Yerli bitki topluluklarını ve özellikle orman alanlarını büyük ölçekte restore etmek,
- D. Ekolojik süreçleri ve dinamikleri eski haline getirmek için bölgelerin yerli türlerle, özellikle de tepedeki yırtıcılarla yeniden vahşileştirmek,
- E. Doğal hayvan varlıklarının, kaçak avlanma krizi ve tehdit altındaki türlerin sömürü ve ticaretine çare bulmak üzere yeterli politikaların geliştirilip benimsenmesi yolu ile iyileştirilmesi
- F. Eğitim ve daha iyi altyapı düzenlemeleri ile gıda israfını azaltmak
- G. Bitkisel ağırlıklı bir beslenmeye geçişi teşvik etmek
- H. Özellikle bu tür kaynakların hala eksik olduğu durumlarda, kadın ve erkeklerin eğitim ve gönüllü aile planlaması hizmetlerine erişimini sağlayarak doğurganlık oranlarını daha da azaltmak
- I. Toplum genelinin doğanın kıymetini bilmesine katkı sağlamak ve çocuklar için açık hava doğa eğitimlerinin artırılması
- J. Çevresel etkiyi olumlu yönde değiştirecek şekilde parasal yatırım ve satın alma davranışlarının düzenlenmesi
- K. Fosil yakıtlardan enerji üretiminin sübvansiyonunu aşamalı olarak sonlandırırken, yeni yeşil teknolojilerin tasarlamak ve teşviki etmek, yenilenebilir enerji kaynaklarına kitlesel olarak geçmek
- L. Maddî eşitsizlikleri azaltmak ve fiyat, vergi, teşvik sistemlerinin sarf yöntemlerini doğaya etki maliyetlerini hesaba katmasını sağlayacak şekilde ekonomiyi yeniden düzenlemek
- M. Bu hayati hedefi desteklemek için ulusları ve liderleri bir araya getirirken, uzun vadede bilimsel olarak savunulabilir, sürdürülebilir bir insan nüfusu büyüklüğü tahmin etmek.”

.....

148 Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Dünya Teşkilatı (UCLG) (2019) *The Localization of the Global Agendas- How local action is transforming territories and communities; Executive Summary*. (Küresel Gündemlerin Yerelleştirilmesi: Yerel eylem bölgeler ve toplulukları nasıl

politika önerileri: küresel sürdürülebilirlik amaçları'nın yerelleştirerek '2030 gündemi'ni uygulamayı hızlandırmak¹⁴⁸

“Küresel gündemlere ulaşmak üzere gerçekleştirilmesine ihtiyaç duyulan dönüşüm ancak; kalkınma modellerimiz toplumların hayal ve beklentilerine cevap verebiliyorsa ve elbette daha eşitlikçi, adil ve sürdürülebilir toplumlara ulaşmak üzere gerekli düzenleme ve fedakarlıkları yapmaya dair ortak bir sorumluluk var ise gerçekleşecektir.

Küresel gündemler ya yerelleşecek yahut gerçekleşemeyecektir. Yerel ve bölgesel yönetimlerin karar alıcıları, değişimi tetiklemeli ve kapsayıcı, kaynakları verimli kullanan ve sürdürülebilir bir hizmet sunumu sağlamak için anahtar bir rol oynamalıdır. Bu yerel temsilciler, böylesi bir dönüşümü büyütüp hızlandırmanın acilîyetinin farkında olmalıdır.

Politika önerilerimiz GOLD V Raporu'nun bulgularından esinlenerek ve şu belgelere dayanarak geliştirilmiştir; "Bogota Taahhüdü ve Eylem Gündemi" (Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Dünya Teşkilatı- 2016) ve Yerel ve Bölgesel Yönetimler Küresel Görev Gücü'nün 2017'den bu yana Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Üst Düzey Siyasi Forumu'na (UN HLPF) sunduğu yıllık raporlar.

Ekosistemlere yönelik insanî tehditler, insanlar arası dayanışmayı tehlikeye atan gerilim ve eşitsizliklerin artmakta olduğu bir ortamda GOLD V Raporu karar vericilere, toplulukların ihtiyaç ve umutlarına hizmetin anahtarı olacak girişimleri sunuyor. Raporumuz, gezegenimizin sürdürülebilirliği için yeni bir tasavvur sağlamakta güçlendirilmiş bir yerelleşmenin ne denli etki sahibi olabileceğine dair olumlu bir mesaj.

dönüştürüyor – Yönetici Özeti). (Sayfa 110-114)

<https://uclg->

[mewa.org/uploads/file/b596886548874117afa46b30a9360e42/Fifth_Global_Report_on_Decentralization_and_Local_Democracy_Executive_Summary.pdf](https://uclg-mewa.org/uploads/file/b596886548874117afa46b30a9360e42/Fifth_Global_Report_on_Decentralization_and_Local_Democracy_Executive_Summary.pdf)

Tavsiyelerimiz yerel ve bölgesel liderlere, kurumlarına ve hem de ortaklarımıza; ulusal hükümetlere, uluslararası kuruluşlara, sivil topluma ve sosyal aktörlere ve ayrıca iş sektörüne yönelik.

daha eşit ve sürdürülebilir bir dünyaya giden yolun öncüleri yerel ve bölgesel yönetimlerdir

Kentleşmenin küreselleştiği bu dönemde, farklı küresel gündemler arasındaki karşılıklı ilişkinin en açık şekilde görünür hale geldiği düzey yereller. Dolayısıyla şehirler ile yerel ve bölgesel yönetimlerin eylemleri, küresel gündemlerin ayrılmaz bir parçası.

Küresel gündemler bağlamına baktığımızda, '2030 Gündemi' taahhütlerini yerine getirebilmesi, 'Yeni Kentsel Gündem' ve 'Addis Ababa Eylem Gündemi' ilkelerinin tam olarak uygulanmasına bağlıdır. Bunlar ise iklim değişikliğine ilişkin Paris Anlaşması'nın ve Sendai Afet Riskini Azaltma Çerçevesi'nin temelinde yer alan, üretim ve tüketim modellerini değiştirmeye dairdir.

Aşağıdaki tavsiyeler, yerel ve bölgesel yönetimleri bölgesel kalkınma yaklaşımında alternatif itici güçleri olarak konumlandırıyor.

yerel ve bölgesel seviyelerdeki önlemler

2030 Gündeminin şehirlerimizde ve bölgelerimizde yerelleştirilmesi için güçleri harekete geçirin

Yerel ve bölgesel yönetimler ve onların küresel ve bölgesel kuruluşları, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin yerelleştirilmesine öncülük etmiştir. İhtiyaç duyduğumuz 'kuantum sıçramasını' yapmak için şunları yapmaları zorunludur:

- Yerel ve bölgesel yönetimler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'ni bir referans çerçevesi olarak benimseyin; politikalarınızı kodlar, planlar ve bütçelendirirken tutarlı ve bütünleşik bir yaklaşım sergileyin. -Yeni Kentsel Gündem ilkelerinden güç alın, Paris İklim Anlaşması ile Sendai Çerçevesini göz önünde tutun.-
- Politikalara gerçek yerel katılımı sağlayabilmek üzere, topluluk aidiyetlerini güçlendirin ve azmi teşvik edin. Yerelleştirme sürecinin tüm tanımlama, uygulama ve değerlendirmesini diğer yerel paydaşlarla birlikte gerçekleştirin.
- Paylaşın ve öğrenin: Yerel ve bölgesel yönetim ağlarına katılın ve denkler arası bilgi paylaşımına, uygulama alışverişine ve eğitime yatırım yapın. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin yerelleştirilmesini desteklemekte teknik yardım ve merkezi olmayan işbirliğinin teşviki ve bunlara erişim kilit önemdedir.
- Bilimle bağlantılandırın: Araştırma kurumlarıyla ortaklıkları teşvikte hızlandırıcı rol oynayın. Yerelleştirme sürecini uygulama, inceleme ve takipte yenilikçi yollarının deneneceği 'laboratuvarları' destekleyin.

Barışın temellerini; yani müşterekleri, insan haklarını ve kültürü koruyun

Tüm canlılığın bekası, barışın, kültürel çeşitliliğin ve insan haklarının sürdürülmesinin ön koşulu, küresel müştereklerin (biyolojik çeşitlilik, toprak, atmosfer, okyanuslar) zarar görmekten korunmasıdır. Bunun için yerel ve bölgesel yönetimlerin güçlü yerel çalışmalar yapmaları zorunludur:

- İnsan-doğa ilişkisinin bütününde ekolojik bir yaklaşımı teşvik edin. Yerel ve bölgesel yönetimler "kent-kır sürekliliği"ni sağlamaya destek sunacak birbiriyle bağlantılı politikaları güçlendirmelidir. Ormansızlaşma ve çölleşmeyi durduracak; hali hazırda korunan kara,

deniz ve -hem yüzey hem yeraltı- tatlı su alanları dahil olmak üzere tüm alanları etkin bir şekilde yönetecek; özellikle geçim kaynakları orman, su ve toprağın korunmasına ve iklim değişikliğinin azaltımına bağlı olan yerli halklar ve toplulukların iyi oluşunu artıracak önlemler alın.

- İklim acil durumuyla önleyici mücadelede için şehir ve bölgelerde iklim nötrlüğünü elde etmek üzere sera gazı salımlarının yaşam boyu döngüsünü hesaba katın. Sosyo-ekonomik kalkınmayı çevresel bozulma olmaksızın gerçekleştirebilmek, iyi planlanmış kentsel gelişim ve arazi yönetimini, doğal kaynak ve atıkların sorumlu ve adil yönetimini, aynı zamanda eşitsizliklerin azaltılmasını gerektirir. Bu ise fosil yakıtlardan vazgeçerek yeni imkânlar oluşturmayı zorunlu kılar. Bu imkânlar, en savunmasız topluluk ve ekosistemlerin korunmasını hızlandırmak ve daha fazla azaltılamayan veya kaçınılamayan emisyonları dengelemek için kullanılabilir.
- Küresel ısınmanın 21. yüzyılın sonuna kadar 1,5°C'de tutulmasına katkıda bulunmak üzere 'Bölgesel Katkı Beyanları'nın müşterek tanımlayın; böylece 'Ulusal Katkı Beyanı'nı besleyerek Paris İklim Anlaşması hükümlerinin uygulanmasındaki görevinizi yerine getirin. Küresel Biyoçeşitlilik Çerçevesi'nin 2020 sonrası müzakereleri yanında, Uluslararası Sulak Alanlar Sözleşmesi ve Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme'yi destekleyin.
- Şehir ve bölgelerde diyalog kültürünü mümkün kılacak bir düşünce yapısı yaratın, barışı ve şehir diplomasisini teşvik edin. Bunun için yerel şiddetin kökleriyle mücadele edin, ortadan kaldırılmasına dair eğitimler verin. Şehir ve bölgeleri birlikte yaşam ve barış alanları olarak güçlendirip, tüm hemşehrileri bütünleştirecek önlemler alın. Kişilerarası şiddet, aşırıcılık, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve diğer anormal tepki biçimleriyle mücadele taktiklerini resmi olarak sunun.

- Kültürün kalkınmanın dördüncü ayağı, yerel kimliğin temel ögesi, küresel dayanışmanın bileşeni, barış ve insan haklarının taşıyıcısı olarak gelişmesine ön ayak olun. Yerel sürdürülebilir kalkınmayı sağlamakta temel konular olan hafıza, miras, yaratıcılık, çeşitlilik ve bilgi üzerine, yerele uygun kültürel politika ve programlar geliştirin.

Yerel gündemlerin merkezine insan haklarını ve "Kent Hakkı"nı yerleştirin- "kimseyi geride bırakmamak" üzere içerici yerel politikaları güçlendirin

Çok yönlülüğü göz önüne alındığında aşırı yoksulluğun ortadan kaldırılması ve insan haklarının korunması ayrılmaz bir şekilde bağıntılıdır. Yerel ve bölgesel yönetimler 'Kent Hakkı'nı kentsel ve bölgesel yönetişimin merkezine koymalı; kaliteli temel hizmetler, besleyici gıda, sağlık ve eğitim, ekonomik fırsatlar, yeterli konut ve en savunmasız kişiler için afet riskinin önlenmesine evrensel erişimi sağlamalıdır. Bunlar, bölgeselleştirilmiş yoksul yanlısı politikaların temel bileşenleridir. Özellikle kamu hizmetlerinin güçlükle sunulduğu durumlarda çözüm seçenekleri yaratmak için, topluluklar ve topluluk temelli örgütlenmelerle ortaklıklar oldukça etkilidir. Yerel ve bölgesel yönetimler şunları sağlamak zorundadır:

- Herkes için eşit fırsatlar sağlamak üzere yerel düzeyde ayrımcı yasal ve sosyal politikaları kaldırın; bunun için başta kadın, yerli halk ve etnik azınlık, LGBTQIA+, yaşlı, genç ve zihinsel ve fiziksel engellileri hesaba katın. Statüsü ne olursa olsun göçmen ve mültecilerin hak ve hizmetlere erişimini kolaylaştırın.
- Özgün politika, bütçe ve yasal reformlarla toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık ve şiddetle mücadele edin. Yerel ve bölgesel yönetimler, değişen toplumsal cinsiyet rolleri kavrayışına dair farkındalık artırma ve eğitimi güçlendirebilir. Kadınlar, karar alma oturumlarında eşit

temsil ve eşit yetkiye sahip olmalıdır. Bölgesel düzeyde sağlık ve eğitime eşit erişimi desteklemek, kadınların ev içi ve kayıt dışı ekonomideki rolünü kabul etmek üzere toplumsal cinsiyete duyarlı politikaların uygulamaya konması gerekmektedir. Sürdürülebilir kalkınma, çevre koruma ve sosyal adaletin geliştirilmesinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin çarpan etkisi çok yüksektir.

- 'Kent Hakkı' dahilindeki herkes için yeterli barınma hakkı için; uygun maliyet, kullanım süresinde yasal güvence, yaşama uygunluk, erişilebilirlik ve kültürel olarak yeterlilik standartlarının herkes için sağlanmasını destekleyin. Topluluklarla ortaklaşmalar sağlayarak içerici konut politikaları ve gecekondu iyileştirme girişimleri geliştirin, zorla tahliyelerden kaçınin.
- 'Açık Yönetim İlkeleri'nin tanıtımını yapın ve politikaların sahiplenilmesi ve hesap verme yükümlülüğünün geliştirilmesi için bir araç olarak işlerlik kazanmalarını sağlayın. Hemşehrilerin yerel karar alma süreçlerine katılımını, bilgiye erişimi ve toplulukların 2030 Gündemi ile diğer küresel gündemleri sahiplenmesini destekleyen alanlar ve mekanizmalar oluşturun.

Şehir ve bölgeleri birlikte oluşturmayı süregelen hale getirmek üzere, şehir ve arazi planlamasında sürdürülebilir katılımı sağlayın

Politik, ekonomik ve sosyal planlama, içinde yaşanılan bütünden hareketle oluşmalıdır. Yeni Kentsel Gündem'in ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin yerelleştirilmesinin temel gerekliliklerinden biri, planlamaya dair yönetmelik ve ana yapılar da derin iyileştirmeler gerçekleştirilmesidir. Nitelikli profesyonel planlamacı ve araştırmacıların yetiştirilmesi de bu iyileştirmelere dahildir. Yerel ve bölgesel yönetimler katılımcı kentsel ve mekansal planlamayı yenilemek üzere şunları yapmak zorundadır:

- Yeni Kentsel Gündem'de dile getirildiği üzere, kentsel-bölgesel alanların karşılıklı bağlantılarını, faydaları çoğaltmak üzere kullanacak, bütünleşik bir planlama yaklaşımı benimseyin. Şehirlerin içeriklilik, iklim uyum ve azaltım, afet risklerini önleme stratejilerini güçlendirmeye dair planlamaları böylesi bir yaklaşımla gerçekleştirin. Şehir ve bölgelerin ortak şekilde sürdürülebilir ve içerici kılınmasında ana hareket noktası, planlamanın içerici ve katılımcı olmasıdır.
 - Kentin gelişigüzel yayılımını azaltmak ve daha maliyetli olacak düzeltme iyileştirmelerinden kaçınabilmek üzere, hızlı kentleşmeyi uygun şekilde ele alabilmeye dair liyakati artırın ve yerel uzmanlık geliştirmeyi ihmal etmeyin. Kentsel büyümenin daha hızlı gerçekleştiği bölgelere müdahaleyi önceliklendirin. ...
 - Kentsel dayanıklılık ve afet risk hazırlığı çalışmalarını artırın. Kırılgan gruplar başta olmak üzere yerel toplulukları bu çalışmalara dahil edin -özellikle kıyı kentlerinde ...
 - 'Çok merkezli' kentsel gelişime hizmet ederek merkez-çeper ayrımlarını giderin; eşitsizlikleri azaltmaya ve kentsel tecridi önlemeye yoğunlaşarak, daha kaynaşmış ve sosyal-karma mahalleler için çalışın.
 - Sosyal içermeyi artırmak ve kentin miras ve kültürünü korumak üzere kamuya açık alanları koruyun ve yenilerini oluşturun; bir yandan da sürdürülebilir kentsel gelişim için yaratıcılığı teşvik edecek yenilikçi çözümler geliştirmeye çalışın.
 - Kentin gelişigüzel genişlemesine engel olun. Ev-iş mesafelerini düşürerek, ulaşımda güvenli ve (yürünebilir şehirler dahil) farklı seçenekleri güçlendirerek işe gidip gelme sürelerini ve sera gazı salımlarını azaltın.
- Doğru bir kent ve mekân planlaması yaparak yenilenebilir enerji kullanımında büyük kazanımlar sağlayabilir, hava ve atık kirliliğini, sel, kuraklık veya kentsel ısı adası etkisi gibi riskleri azaltabilir ve kamu altyapı ve alanlarını doğaya uyumlu hale getirerek şehir ve bölgelerin ekolojik ayak izlerini küçültebilirsiniz.

- Kentin çeperiyle ve kırsal alanlarla ilişkilerini geliştirin, arazi tahribatını önleyin, çiftçilerin geçimlerini ve gıda güvenliği ve güvencesini iyileştirin.
- Doğal koruma alanlarının ve -şehrin tatlı su temini için güvendiği yukarı havza alanları gibi- ekosistem hizmetlerinin yönetiminde liyakat ve ustalığı artırın. Yeniden ormanlar oluşturmaya çalışın.

Şehir ve bölgelerde, sürdürülebilir ve içerici kamu hizmetlerine erişimi geliştirin

Yerel ve bölgesel yönetimler, herkese ulaşmayı güvenceye almak üzere bütünleşik ve kendi içinde tutarlı yaklaşımlar geliştirmelidir. Herkese eriştirilmesi gerekenler; güvenli içme suyu ve atık tahliyesi, kaliteli eğitim ve sağlık, uygun maliyetli ve sürdürülebilir hareketlik, bütünleşik atık yönetimi, uygun fiyatlı ve temiz enerjidir. Yerel ve bölgesel yönetimlerin şunları yapması gereklidir:

- Kent ve arazi kullanımı ile altyapıya dair planları bir arada geliştirin; ekonomik ve mekânsal genişlemeye rehberlik edecek uzun vadeli yatırım stratejilerini bu planlar dahilinde belirleyin. Bu yaklaşımı uygulamak üzere özellikle büyüme baskısı olan yerleri önceliklendirin.
- Kentsel altyapıların çevresel etkisini azaltırken, topluluk direncini artırmaya odaklanın.
- Büyükşehir, şehir, kent-çeperleri, komşu belediyeler arasındaki kırsal alanlar dahil tüm bölgelerde, tam kapsama ve yeterli kalitede sunum sağlayacak iş birliklerini güvenceye almak üzere; belediyeler arası ortaklık veya özel mekanizmaları güçlendirin.
- Uygun fiyatlı hizmetlere erişimi güvenceye almak üzere, hizmet ortak üretiminde yeni genel geçer modelleri araştırın ve yeni merkezileştirilmiş teknolojilerden yararlanın; temel hizmet sağlama

ve servis kalitesi gözetimi için küçük ölçekli işletmeleri destekleyin ve kamu hizmeti sunumu örgütlenmesine kademeli olarak kayıt dışı ekonomiyi dahil edin.

- Ortak üretim ve ortak yönetim için yenilikçi iş birliklerine olanak tanıyın ve kamu temel hizmetlerinin yönetim, sunum ve şeffaflığını iyileştirin.

Mesleklerin ve yerel ekonomik kalkınmanın geleceğine odaklanın

Yoksunlukları kalıcılaştıran, eşitsizliklere yol açan, küresel müşterekleri tüketen, doğaya geri döndürülemez zararlar veren ekonomik büyüme, tüketim ve mal ve hizmet üretim modellerinden artık acilen vazgeçilmelidir. Yerel ve bölgesel yönetimler bu nedenle şunları yapmalıdır:

- Şehir ve bölgelerin özgün ihtiyaç ve ortamlarına uygun ve sürdürülebilir sosyo-ekonomik gelişimi destekleyen, güvenilir sürdürülebilirlik standartlarına saygıyı ve insana yakışır işleri güvenceye alacak bir yerel ekonomik kalkınma modeli geliştirin.
- Bir hak olarak kaliteli yerel istihdama öncelik verin. Başta kadın, genç, etnik ve dini azınlık, engelliler olmak üzere tüm grupların kırılganlıklarına ve karşılaştığı engellere çözümler sunan tam teşekküllü politikalar geliştirin; statüleri ne olursa olsun göçmenleri kapsayacak sosyal içerme çözümleri bulun. Yerel ustalık ve zanaatları koruma, yayma ve geliştirme için nesiller arası bilgi aktarımına olanak sağlayın.
- Hem teknoloji hem doğaya dayalı yerel sektörlerde yetkinlikleri beslemek ve büyütme amacıyla yenilikçiliğe alanlar yaratın. Yerel girişimlerle sinerjiler geliştirin. Sürdürülebilir büyümeye katkıda bulunan ve yerel istihdam yaratan küçük ve orta ölçekli işletmeleri (KOBİ'ler)

destekleyin. Sektör ve bölge içinde ve arasındaki üretken kümelenmelere ve işbirliği stratejilerine ivme kazandırın.

- Yeni teknolojilerin ve e-platformların, düşük nitelikli istihdamı pekiştiren ayrışmayı güçlendirmesine ve toplulukların sosyal uyum, bağlantılılık ve iyi oluşunu desteklemeyen üretim sistemlerini önceliklendirmesine engel olun. İnsanların mahremiyetini korumak ve geleneksel yerel küçük işletmeleri desteklemek için politikalar geliştirin.
- Döngüsel ve yeşil ekonomiye geçiş gibi alternatif ekonomik modelleri teşvik edin; sosyal ve işbirliklerine dayalı ekonomileri ve sürdürülebilir turizmi destekleyin. Sağlığı teşvik ederken çevresel etkiyi en aza indiren bölgeselleştirilmiş gıda sistemlerine geçişi güçlendirin ve çevresel ayak izini azaltma çabalarını desteklemek.
- Kayıt dışı ekonominin kentsel dokuda oynadığı kritik rolü kabul edin. Bu katkı ve kayıt dışı ekonomi faaliyetlerinde yer alan işçi sayısındaki artış (dünya çapında iki milyardan fazla insan olduğu tahmin edilmektedir ve aralarında kadınlar çok daha fazladır) nedeniyle, yerel ve bölgesel yönetimlerin gerekli adımları atarak kayıt dışı ekonomideki girişimcilere yardımcı olacak yeni yaklaşımları desteklemesi ve dahasını yaratması gerekmektedir. Bu yeni yaklaşımlar, sosyal ve dayanışma ekonomilerine doğru gelişimi desteklemeli ve toplumsal korumaya erişimi kolaylaştıracak mekanizmaların oluşturulmasına önayak olmalıdır.
- Yerel ve bölgesel yönetimlerin kendi politika önceliklerini belirleme özerkliğine saygı gösterirken, kamu alımlarının dönüştürücü gücünü harekete geçirmek için elverişli koşullar, kapasiteler ve güven yaratın. Bu, sürdürülebilir ve insana yakışır iş politikaları ile adil, emek dostu ve çevreci

.....
149 Çevirenin notu: Metnin devamında yer alan “küresel ve ulusal düzeylere dair öneriler” burada alıntılanmamıştır

150 Global Taskforce Of Local And Regional Governments 2. World Assembly (2016) Key Recommendations of Local and Regional Governments towards Habitat III. (Sayfa 1, 3-6)

hükümleri yaygınlaştırıp uygulayarak ve şeffaf kamu sözleşmeleri ve açıklama kültürünü teşvik ederek yapılmalıdır. ...”¹⁴⁹

yerel ve bölgesel yönetimlere temel öneriler¹⁵⁰

“Bağlam: yerel yönetimlerin durduğu yer

Dünya, yalnızca hızlı kentleşmeyle değil, aynı zamanda iklim değişikliği, arazi gaspı, doğal ve insan kaynaklı afetler ve binlerce insanı evlerinden uzaklaştıran silahlı çatışmalar nedeniyle insan yerleşimlerinin artan kırılganlığıyla karşı karşıya. Mali ve ekonomik krizlerin etkileri, üretim modellerindeki değişiklikler, artan işsizlik ve eşitsizlikler, dünyanın dört bir yanındaki şehirlerde yaşamın yürütülme şeklini değiştiren gerçeklerdir.

Şehirler, büyüme ve gelişmenin motorları olma konusunda büyük potansiyele sahiptir. Aynı şekilde birçok şehir ve yerel yönetim de büyük zorluklarla karşı karşıyadır; yönetim ve demokrasi, karar verme süreçlerinden uzak hisseden, hızla büyüyen nüfusla birlikte giderek daha karmaşık hale geliyor; altyapı genellikle eski ve kötü durumda; toplu taşıma sınırlı; işler ve geçim kaynakları kıt ve kaynaklar ve kapasiteler genellikle yerel ihtiyaçları karşılamak için yetersiz.

Yerel ve bölgesel yönetimler, günlük çalışmalarımızda tüm bu sorunların üstesinden gelmek için ön saflarda yer alıyor. Topluluklarımızın güvenlik, emniyet, geçim kaynakları ve refahını sağlamada temel bir rolümüz var. Ancak birçok durumda ulusal, bölgesel ve küresel düzeyde politika geliştirme yerel gerçekleri yeterince dikkate almıyor.

Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerini (SDG'ler), ... küresel değişim için tarihi bir ana ve bir fırsata işaret ediyor. Yeni Kentsel Gündem, bu süreci

https://www.global-taskforce.org/sites/default/files/2017-06/bfe783_26da7f1722034369ad9e4362063e3bbe.pdf

tamamlamalı ve yerel yönetimlerin, her düzeyde beceri ve kaynakların kullanılmasını sağlayacak merkeziyetsizleşme ve çok düzeyli, çok ortaklıklı yönetim için bir ortam yaratarak tam potansiyelimize erişmemizi sağlayacak mekanizmaları devreye sokmalıdır.”

“Yeni Kentsel Gündemin Mihenk Taşları: kalkınmayı sürdürülebilir hale getirmeye kılavuzluk eden yerel koalisyonlar.

Yerel ve bölgesel yönetimler, Yeni Kentsel Gündem konusunda yol alınmasını sağlamak ve insanları ve insan haklarını kalkınma gündeminin merkezine koyabilmek üzere benzersiz bir konuma sahiptir.

Bu işlevi gerçekleştirmek için yedi hareket alanı öneriyoruz:

1. ‘Kapsayıcı ve sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek için daha güçlü ve hesap verebilir bölgesel ve yerel yönetimler oluşturun’:

Genişleyen bir metropol, orta boy bir şehir yahut küçük bir kasabada olsun tüm seçilmiş yerel liderler, yeni katılımcı yönetim ve liderlik modelleri geliştirip denemeye elverişli konumdadır. Demokratikleşmenin sahiplenilmesi ve yerel kalkınma için ortak bir imgelem oluşturulması ancak bu yeniliklerle sağlanabilir.

Ulusal yönetimler kalkınmayı bölgeler arasında dengelemek ve güçlü bir şehirler sistemi meydana getirmek stratejisinde bölgesel ve yerel yönetimlerle ortaktır. Ulus ölçeğindeki kent ve bölge politikaları ile sağlanacak etkin merkeziyetsizleşme; ancak yerindenlik ilkelerine saygılı ve yerelin özyönetimini onaylayan çok-katmanlı bir yönetim yapısı ile mümkün olabilir.

Ulusal politikaların özellikle bölgeler arası kalkınma dengesi ve kent-kır ilişkilerinde hakkaniyeti artırmaya odaklandığında, orta boy kentlerin kırsal alanlar, bucak ve kasabalarla bağlarını güçlendirerek bölgesel ağlar oluşturabilir.

Bölgesel gelişimde orta boy şehirlerin kesişim noktası haline gelişi, tıpkı büyük ve mega şehirlerin gelişim ve ekonomik kalkınma için kaldıraç etkisi gereksinmesine benzer şekilde, daha yüksek bir tanınma ve onaya ihtiyaç duymaktadır.

2. Şehir ve insan yerleşimlerinin gelişimine dair güçlü bir ortak imgelemi güvenceye alın: Stratejik planlamayı güçlendirin.

Şehirlerin hızla değişen sosyal, ekonomik, doğal ve kültürel bağlama uyum sağlayabilmesi, yerel toplulukların katılım ve sahiplenmesini artıracak, farklı düzeylerden yönetimlerin ve diğer stratejik paydaşların desteğini seferber edecek hem bütüncül hem de esnek politikalar geliştirilmesine bağlıdır.

Kentsel dokunun düzenlenmesi için sosyal politikalar, barınma hakkı, güvenli mülkiyet ile imar ve arazi kullanım planlamasında yerel yönetimlerin daha güçlü bir rol oynaması, gerekli kaynaklara ve verilere sahip olmalarına bağlıdır.

Herkes için kaliteli kamu hizmeti ve güçlüklerle başa çıkabilecek bir altyapıya erişimin sağlanması, Yeni Kentsel Gündem'in omurgasıdır.

3. ‘Kent Hakkını şehir gündeminin merkezine koyarak, toplumsal sözleşmeyi yenileyin’:

Canlı ve katılımcı bir toplumu desteklemek için yerel düzeyde demokrasiyi, hesap verebilirliği ve şeffaflığı güçlendirmekte, yerel ve bölgesel yönetimlerin işleyişi öncelikli role sahiptir.

Ayrıca insan haklarının¹⁵¹ korunması, uygulanması ve geliştirilmesinde de çok önemli bir rol oynarlar.

Kamu hizmet sunumunda hemşehirlere yakınlıkları nedeniyle eğitim, sağlık, barınma, çevre ve asayiş gibi insan haklarının yanı sıra su hakkı ve kültür hakkının geliştirilmesi ve korunmasında önemli

.....
151 İnsan Haklarının Geliştirilmesi ve Korunmasında Yerel Yönetimlerin Rolüne İlişkin BM İnsan Hakları Konseyi Danışma Komitesi Raporu (A/HRC/30/49)

aktörlerdir. Azınlıklara karşı ayrımcılığı önlemek için çalışanlar da genelde onlardır.

Yerel yönetimler, başta kadınların yerel kamusal yaşama dahil edilmesi ve güçlendirilmesi olmak üzere yerel hizmet yönetiminde eksiksiz hemşehri katılımını teşvik etme konusunda benzersiz bir konumdadır. Gençlerin, azınlıkların, göçmenlerin ve diğer marjinal grupların katılım olanaklarını artırabilirler.

Yerel ve bölgesel yönetimler, demokratik tartışmayı ve çok paydaşlı diyalogu destekleyerek, farklı dışlanma biçimleriyle mücadele etmek ve eşitsizlikleri azaltmak için politikalar ve stratejiler tanımlayabilir ve uygulayabilir. Varoş iyileştirme ve sosyal barınmayı teşvik eden, şiddeti ve ayrımcılığı azaltan politikalar, parçalanmış şehirlerin gelişimine karşı mücadelede kritik öneme sahiptir.

Tüm bunları kesen bir yaklaşım olarak Kent Hakkı, Yeni Kentsel Gündem'in tüm boyutlarına hakim olmalı, kent yaşamının kaynak ile faydalarının eşitlik, demokrasi, sürdürülebilirlik ve yerindenlik ilkeleri çerçevesinde paylaşılmasını ve kentlerin herkesin ortak varlığı olmasını güvenceye almalıdır.

4. **'Gezegemizi korumak için, sürdürülebilir yerel ekonomik ve çevresel politikaları desteklemek üzere farklı bölgelerin özgün imkanlarını ortaya çıkarın':**

Yerel ve bölgesel yönetimler yerel aktörleri harekete geçirip, şehir ve bölgelere özel imkanları değerlendirerek ekonomik gelişim ve çevresel sürdürülebilirliği artırabilir.

Çevresel ayak izi, sera gazı emisyonu, enerji tüketimi ve fosil yakıt bağımlılığını azaltıp yenilenebilir enerjilerin kullanımını teşvik ederek çevresel sürdürülebilirlik ve biyolojik çeşitliliği korumak isteyen birçok şehir ve bölge, Küresel Belediye Başkanları Sözleşmesi (Global Compact of Mayors) gibi girişimlerde yer alıyor. Yerel kalkınma politikası oluşturma ve uygulama süreçlerine giderek daha fazla ulus-altı düzeyde yönetim dahil oluyor.

Şehirlerin yeni üretim ve tüketim kalıplarına geçmesinde, daha güçlü politikalar ile kültürel girişimlerle yeni teknolojilerin kullanımı desteklenerek, yerelde hem ekonomik hem de doğa ile uyumlu bir kalkınma sağlanabilir.

İnsana yakışır işlerin yaratılması, kapsayıcı yerel politikaların merkezinde yer almalıdır. Birçok şehrin gelişimine içkin olan kayıt dışılığın varlığı, kentsel üretimin meşru ve tarihsel bir yöntemi olarak kabul edilmelidir.

Müreffeh, devingen ve içerici şehirlerin bir tanıma kavuşturulup hayata geçirilmesinde yerel yönetimler çok daha aktif bir rol üstlenmelidir.

5. **Şehirleri sürdürülebilir kılmak için yerel mali sistemleri etraflıca düşünmek:**

Yerel yönetimler, sorumluluklarını yerine getirmek için yeterli mali kaynağa erişmek zorundadır. İyi işleyen çok seviyeli yönetim sistemlerinin temel iki unsuru; merkeziyetsizleşmenin mali boyutta da gerçekleşmesi ve özkaynak gelirlerine erişim güvencesidir.

Ulusal kaynakların en az %20'sini yerel yönetime garanti etmenin yolları araştırılmalıdır. Bölgesel ve yerel maliye politikaları (denkleştirme mekanizmalarıyla eşlenecek yerel gelirler ve aktarımlar) buralardaki yönetimlerin sorumluluklarını üstlenip hemşehrilere hizmet ulaştırma yöntemleri güvenceye almalıdır.

Yerel yönetimler kendi bölgelerinde oluşan sermayenin bir kısmı üzerinde tasarruf sahibi kılınmak üzere, çeşitlendirilmiş vergilendirme ve arazi katma değerlerinden yararlanma gibi mali yetki ve yöntemlerle güçlendirilmelidir.

Ulusal politikalar, yerel yönetimler için geri ödemeli kaynaklara yeterli erişim sağlamalı, bunun yanında tahvil, kredi ve kamu-öze sektörle ortaklıkları gibi uygun mekanizmalar yoluyla özel finansmana erişimi kolaylaştırmalıdır. İklim finansmanına erişim sağlanmalıdır.

Bu bağlamdaki yasal çerçeveyi ayarlamak için gerekiyorsa önemli reformlar yapılmalıdır.

6. Yerel ve bölgesel yönetimlerde risk ve kriz yönetimi becerilerini geliştirin:

Krizlerden etkilenmiş veya kolay etkilenebilir durumda olan alanlar, Yeni Kentsel Gündem'in en zor konuları arasındadır.

Yerel ve bölgesel yönetimler, hemşehrilere en yakın hizmet birimleri olmalarından dolayı, çıkan krizlerde ilk muhataplardandır. Kriz yönetimini geliştirerek hem acil yardım hem sürdürülebilir kalkınmaya yönelik yeniden yapılanma planlaması arasında eşgüdüm sağlayabilirler.

Uluslararası toplumun yeterli desteğini alarak çatışma bölgelerinde barışın inşasını kolaylaştırabilir; temel hizmetlere erişimi kolaylaştırarak, risk ve kırılganlık değerlendirme ve azaltım planlamasına destek vererek dirençli bölgelerin gelişimini teşvik edebilirler.

7. 'Dayanışma ruhunu inşa etmek':

Yerel ve bölgesel yönetimler, uluslararası dayanışma ve merkeziyetsiz iş birliği miraslarını geliştirmekle yükümlüdür. Bu iş birlikleri yerel ve bölgesel yönetimler arasındaki bağlar güçlendirirken, sakinleri arasında barış, insan onuru ve birbirlerine saygının önemi konusunda ortak değerler ve anlayış gelişmesine de hizmet eder.

Yerel ve bölgesel yönetimler, tüm dünyayı etkileyen zorluklar (iklim değişikliği, barışın inşası, kalkınma iş birlikleri) ve fenomenlerle (göçmen entegrasyonu, küresel ekonominin arabuluculuğu ve

kültürel iş birliğini teşvik) başa çıkıp, yerele etkilerini yönetme konusunda uzmanlık paylaşımı sağlamalıdır"

yerel yönetim hukukuna dair bazı tespitler

"Kamu hizmeti alanındaki yasal ilişkiler, bu hizmetleri sağlayan resmi görevlerin aşağıdakileri kapsamı üzere etkin düzenlenmelidir:

- Dış paydaşlar (vatandaşlar, kamu yetkilileri, kurum ve kuruluşlar)
- Çalışanların yasal statülerini tanımlayan iç istihdam ilişkileri (resmi hak ve görevler, hizmet koşulları, sözleşme düzenlemeleri, vb.).

Bu bağlamda, Etik Kodlar/Davranış Kuralları, belediye yönetimlerinde profesyonelliği ve etik davranışı teşvik etmede önemli bir rol oynayabilir."¹⁵²

"Gelişmekte olan birçok ülkede kentsel mevzuat, sürdürülebilir kentsel gelişimi yönlendirip destekleme ve kentsel politikaları etkin bir şekilde uygulamada başarısız olmuştur. Aslına bakılırsa kent hukuku, diğer tüm hukuk dallarından daha düşük uygulanma oranları ile tanımlanmaktadır.

Biz bu durumun zayıf yaptırımlardan kaynaklandığını öne süren bazı literatürün aksine, büyük ölçüde yasal çerçevelerin yapısal yetersizliği ve hukukun üstünlüğü ilkesinin zayıflığından kaynaklandığını öngörüyoruz. Burada karşılaşılan zorlu görev, **mekansal planlama sistemlerinin geliştirildiği düzenin yönetsel ve politik tarafına dairdir**. Sorun aslen insanların varolan yasalarla etkileşiminden değil, bu sonradan dahil oluş yönteminin sistematik olarak sürdürülmesinden kaynaklanmaktadır. Mekânsal planlama genellikle yetersiz tasarlanarak formüle edildiğinden, strateji boyutu önemli bir zorluk ve mücadele alanıdır.

.....
152 United Nations Conference on Urban Housing and Development (2015) *Habitat III Issue Papers 5 – Urban Rules and Legislation*. (Sayfa 4-5)

Genel olarak:

a) Kent hukuku çerçeveleri karmaşık ve parçalıdır ve yerel olarak mevcut kapasite ve kaynakları yansıtmaz.

b) Planlama çerçeveleri genellikle son derece teknokratik niteliktedir ve fizibilite, uygunluk ve yerel kapasiteler dikkate alınmadan tasarlanır.

c) Düzenlemeler genellikle kentsel gelişimin zorluklarına karşı yetersizdir: katı, esneklikten uzak, maliyetli ve yerinde ihtiyaçlara ve değişikliklere cevap veremeyen niteliktedir. Yetersiz arazi tahsisi uygulamaları ve keyfî veya isteğe bağlı normatif düzenlemeler (yoğunluklar, taban-alan oranları, parsel büyüklükleri) gibi arazi arzı üzerindeki düzenleyici kısıtlamalar, uygun fiyatlı konut arzında kentsel üretkenliği sınırlandırmıştır.

d) Hukuki belgelerin doğrudan kopyalanması da dahil olmak üzere en iyi uygulamaların uluslararası transferi, şehir hukukunun geliştirilmesinde yaygın yaklaşım olmaya devam etmekte, çoğu zaman yerel uygulama ve kültürü yansıtmakta başarısız olmakta ve etkili gözden geçirme ve uyum fırsatı sunmakta ya sınırlı veya tamamen işlevsiz kalmaktadır.”¹⁵³

.....
153 UN- HABITAT, United Nations Department of Economic and Social Affairs (2015) *Urban Rules and Legislation*. HABITAT-III oturumu bilgi notu
<https://habitat3.org/the-conference/programme/all/urban-rules-and-legislation/>

iyi örnekler

“Şu kriterlerden **en az ikisini** karşılayanlar **‘iyi uygulama’** kabul edilir:

- Gerçek bir değişime yol açma
- Politik atmosfere ve metinlere etki etme
- Yenilikçilik
- Başka durumlara uygulanabilirlik
- Süreklilik arz etme

(BM Birimler-Arası Kadın ve toplumsal cinsiyet eşitliği Komitesi, 1999)

‘En iyi uygulama’lar ise aşağıdaki **dört özelliği birden** taşır:

- Yenilikçilik
- Gerçek bir değişime yol açma
- Sürdürülebilir bir etkiye sahip olma
- Başka yerlerdeki girişimlerde model olarak kullanılıp tekrar edilebilme potansiyeli.

(UNESCO -BM Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü- 1994)”¹⁵⁴

Bu bölümde, özet bir iyi uygulama toplamasını takiben, ayrıntılar ve dahası için incelenebilecek bir kaynakça yer alıyor.

Ayrıca özet bir yaklaşım ve genel sonuç metni olarak bakınız *Rules of the Game: Urban Legislation - UN-Habitat*
154 EIGE (2011) Good Practices in Gender Mainstreaming Towards Effective Gender Training, EIGE. (Sayfa 9)

-----Dünya'dan örnekler

karar alma organlarında cinsiyet kotaları

Belçika, Fransa Yürürlükte olan yasa uyarınca ulusal ve yerel düzeyde seçimle gelinen görevler için gösterilen adayların yüzde 50'sinin kadın olması zorunlu.

Finlandiya Yasal olarak kadın ve erkeklerin karar organlarında en az yüzde 40 oranında temsil edilmesi zorunlu. Örneğin Espoo kenti belediye meclisinin yüzde 55'ini kadınlar oluşturuyor.

İspanya Siyasi partilerin aday listelerinde yüzde 40 kadın kotası ve "fermuar sistemi" uygulanıyor. Bu şekilde seçilen kadın sayısında istikrarlı bir artış sağlamış. Anayasal reform gerektirmemesi, kota mevzuatının getirilmesini kolaylaştırmış. Sivil toplum ve kamuoyu da bu uygulamayı kuvvetle destekliyor.¹⁵⁵

İsveç Kadınların tüm kamusal karar organlarında yüzde 50 temsili için, hemen hemen tüm siyasi partiler tarafından gönüllü kota uygulanıyor. Stokholm kenti belediye idari birimleri ve belediye meclisinde kadınlar ve erkekler eşit oranda (çoğu zaman daha yüksek oranda kadın temsili) temsil ediliyor.

İtalya Modena kenti kamu konut komisyonu üyelerinin en az yüzde 50'sinin kadın veya erkek olması gerekiyor.

Yunanistan Anayasal hüküm uyarınca, seçimle gelinen tüm pozisyonlar için hazırlanan aday listeleri en az üçte bir kadın adaylardan oluşmak zorunda.

.....

¹⁵⁵ Ecevit, Y. (2021) Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Temel Kavramları. CEİD Yayınları

¹⁵⁶ <https://s-kvinnor.se/var-politik/political-program/the-power-handbook/>

erkek egemenlik teknikleri ile mücadele

İsveç Ülkede karar verici pozisyonlarda görevli kadın-erkek oranı görece dengelidir. Siyasî temsildeki bu sayısal iyileşme, güç ve etkide henüz toplumsal cinsiyet dengesini sağlayamamıştır.

Liderlik ve belirleyiciliğe dair halen geçerli olan cinsiyetçi yaklaşımlar, erkeklere yetki ve ayrıcalıklar sağlamakta ve bunları korumakta bilinçli ve/veya bilinçsiz farklı yöntemler kullanılmakta. Bunlardan biri, egemenlik/sindirme teknikleridir. Bu amaçla görmezden gelme, alay etme, bilgi saklama, belirsizlikte bırakma, suçlama, utandırma vb. ile erkeklerin kadınları sindirme ve kendilerini ön plana çıkarmalarına sık rastlanmaktadır.

Kadınlar için hem kurumsal hem de özel alanda kullanılabilecek güç kazanma, gücü sürdürme ve kullanma biçimleri sunan bir "*Güç Rehberi*"¹⁵⁶, İsveç Ulusal Sosyal Demokrat Kadınlar Federasyonu tarafından hazırlanmıştır.

Erkek egemenlik teknikleriyle mücadele stratejileri siyasi parti ve örgütler yanında toplum geneline de yayılmış, bazı çalışma alanları (polisi, belediyeler) için uyarlanmış, okullarda derinlemesine tartışılmasının yanında eğitici videolar da kullanılmıştır.

Egemenlik teknikleri işyerlerinde, siyasette ve sivil toplumda da ayrımcılıkla mücadele ve iyi iş ortamının desteklenmesi çalışmasının bir parçası olarak ele alınmaktadır.¹⁵⁷

toplumsal cinsiyet duyarlı ve katılımcı bütçeleme

Fransa Paris'te 2014'te başlayan katılımcı bütçe uygulaması uyarınca toplam yatırım bütçesinin yüzde 5'i kent merkezinde yaşayan yurttaşların

¹⁵⁷ Ecevit, Y. (2021) Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Temel Kavramları. CEİD Yayınları

proje fikirlerine ayrılıyor. Uygulama, “Bütün şehri ilgilendiren projeler (%26); 20 ilçenin her birinde yürütülen bağımsız projeler (%52); düşük gelirli ve dezavantajlı bölgelerde yürütülen projeler (%13 + ilçelerden denk miktar) ile gençleri ve okulları ilgilendiren projeler (%9)”¹⁵⁸ olmak üzere dört düzeyde yürütülüyor.

Hollanda Rotterdam’da özellikle gençlere yönelik yerel politikalar toplumsal cinsiyet duyarlı bütçeleme tekniği ile gözden geçirilmiştir.

İsveç Gothenburg’da kadın sivil toplum kuruluşları belediyenin destek bütçesini analiz etmiş; kadın derneklerine ayrılan 1/5’lik kaynağın orantısız düzeyde az olduğu; ayrıca kadın sığınma evlerine, erkekleri alkolizmden kurtarmaya ayrıldan daha az kaynak aktarıldığı tespit edilmiştir.

İtalya Roma’nın bir bölgesinde katılımcı bütçe pilot uygulaması yapılmıştır.

yerel yönetimlerde eşitlik birimleri

Almanya Frankfurt Belediyesi’nde tüm kurumsal faaliyetlere toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısını yerleştirmeyi amaçlayan bir “Eşitlik Çalışma Grubu” mevcut. Essen kenti idari yapılanmasındaki ‘Eşit Fırsatlar Birimi’, kentsel hizmet sağlayan 33 sektörden en az bir personel ile eşitlik konularında eşgüdüm içinde çalışmakta.

Avusturya Viyana’da eşit fırsatlar konusunda faaliyet gösteren Kent Kadın Birimi’nde hizmet veren 5 danışman, ayrıca ilk başvuruları almak üzere 145 personel ile çalışan bir *eşitlik bağlantı noktası* mevcut.

.....
¹⁵⁸ STGM (2020) *Paris Belediyesi Katılımcı Bütçe Uygulaması- Bilgi Notu- 4.* (Parantez içi oranlar, özet aktarım için orijinal metine dayanan hesaplardır.)

Fransa Paris’te kentin olanaklarından kadın ve erkeklerin eşit bir biçimde yararlanması için yerel yönetimlerin yaptığı çalışmalarını izlemek ve değerlendirmek amacıyla bir ‘İzleme Merkezi’ mevcut.

İsveç Stokholm’de görevi her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılması olan bir sekreteryaya var. Dört kamu denetçisi (ombudsperson) cinsiyet, engellilik, cinsel taciz vb. politika alanlarını takip etmekte.

Lüksemburg Dudelange kentinde 1995 yılından beri tek görevi eşitlik meseleleri olan bir belediye başkan yardımcılığı pozisyonu var. 1997’de belediye bünyesinde bir Eşitlik Komitesi oluşturulmuş.

yerel eşitlik planları

Avusturya: Viyana Belediyesi’nce hazırlanan planlar, kadınların mesleki dezavantajlı konumlarını ortadan kaldırmayı, her meslek grubunda en az %40 kadın temsilini sağlamayı hedeflemekte.

Finlandiya Helsinki’de yapılan eşitlik planları kent konseyinin sunduğu öneriler doğrultusunda; yaşam çevresi, planlama ve konut, refah ve sağlık, çocuk bakımı/eğitim/rekreasyon gibi hizmetlere yönelik hedefler koyup, insan kaynakları oluşturma ve çalışma hayatının düzenlenmesinde eşitlik sağlamaya odaklanmakta. Belediye hizmetleri 1999’dan beri toplumsal cinsiyet etki analizinden geçmekte.

İspanya Madrid, Valencia ve Gijon kentlerinde 2001’de hazırlanan planlar sosyal hizmetler ve bütüncül sağlık; kadına yönelik şiddet ve güvenlik, eğitim ve istihdam, ulaşım ve kent planlaması, kararlara katılım, iş ve aile yaşamının uyumlulaştırılması, kadın yoksulluğu ile mücadele ve iş birliği ile siyasi güç konularına odaklanmakta.

İsveç Stokholm 2004 eşitlik planının ana hatları: eşit değerde işe eşit ücret, iş tanımlarının şeffaf bir biçimde yeniden yapılması, özellikle hemşirelik okulları ve spor okullarında verilen teknik ve mesleki eğitimde cinsiyetler arası dengenin sağlanması, kentin kayıt sisteminin geliştirilmesi.

sivil toplumla kesintisiz diyalog

Belçika Vervier’de 2000’den bu yana faaliyet gösteren Belediye Kadın Danışma Komitesi kentte toplumsal cinsiyet eşitliği konulu projeler hazırlamakta.

İngiltere Bristol kenti Eşitlik Birimi ile birlikte çalışılan Bristol Kadın Forumu yerel kararlarda toplumsal cinsiyet eşitliğinin yerleştirilmesi için karar alıcılar ve belediye çalışanları ile düzenli olarak bir araya gelmekte. Londra’da her yıl belediye başkanının katılımıyla düzenlenen kadın konferansında kent ve katılım konuları tartışılmakta ve belediyenin hazırladığı Londra Kadınlarının Durumu başlıklı yıllık rapor ile kamuoyuna duyurulmakta.

İspanya Barselona’daki bölgesel kadın konseyleri yerel kararlara katılımı sağlamak ve danışmanlık görevi yürütmekte.

cinsiyet bazında istatistik oluşturma ve derleme

Finlandiya Belediye kurulları, meclisleri ve çalışanlarının cinsiyet ayrımı istatistikleri tutulmakta; ulusal ve yerel düzeyde nüfus, aile, sağlık, eğitim, çalışma, gelir, yerel karar alma, çocuk bakımı ve yaşlılara ilişkin istatistik üretilmekte.

Norveç’te İstatistik Kurumu 1999’dan bu yana toplumsal cinsiyet eşitliği endeksi yayınlanmakta

.....

159 Ecevit, Y. (2021) Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Temel Kavramları. CEİD Yayınları

ebeveynlerin işgücüne katılımını destekleyici uygulamalar

Danimarka *Çocuk Bakımı Projesi (1994-2014) ile, çocuklu kişiler için esnek çalışma saatlerine sahip işlerde güvenceli çalışabilme imkânı oluşturulmuş. Sendikalar, işverenler ve işletmeler öncülüğünde şirketler arası deneyim paylaşımı yapılarak mesai dışı saatlerde çocuk bakımının belediyelerce düzenlenmesi sağlanmış. Sonuçta belediye desteğiyle çocuklar için 24 saat kesintisiz bakımın sağlanabildiği yerlerde, -özellikle tek- ebeveynler işlerinden çıkma zorunluluğundan kurtarılabilmiş. Bu hizmetin yüksek maliyeti belediyeler, işverenler, sendikalar ve gönüllü inisiyatiflerce desteklenmiş.¹⁵⁹

*Aarhus belediyesi *Hayatta güvenli bir başlangıç projesi* (2014-2017) ile (0-3 yaş) kreşlerde sunulan hizmetler genişletilmiş. Doğum sonrası ilk yıl boyunca ebeveynlere hizmet veren profesyonel hemşireler ile yakın iş birliği geliştirilmiş. Böylece emzirme, bebeği uyutma, çocuğun gelişimine katkı sunan faaliyetler vb. gibi konularda ebeveynlere destek hizmetleri sağlanmış. Ebeveynlerin, bir kreş ile ilişki kurarak pedagoglarla tanışmaları teşvik edilerek, çocuk 10-12 aylık olduğunda kreşe başlaması için hazırlık çalışmaları yürütülmüş.

Fransa Nantes *Çocuk Bakım Hizmetleri Projesi* belediye sosyal uyum genel müdürlüğünce koordine edilmiş. Maddi gelir desteği alıp iş arayan ve bir işe devam edebilmek için sürdürülebilir bir çocuk bakımına ihtiyaç duyan ebeveynler hedeflenmiş. 25 ayrı çok amaçlı çocuk bakım merkezinin hizmet verdiği proje ile tümü kadın ve bekar ebeveyn olmak üzere 60 kişi iş hayatına geri dönebilmiş veya mesleki eğitim alması sağlanmış.

İsviçre Bern belediyesi özellikle annelerin çalışma yaşamına dönmelerini teşvik etmek amacıyla ekonomik yoksunluk yaşayan ebeveynlere -çocuk

bakımının olağan maliyetlerini neredeyse tamamen karşılayan- çocuk bakım kuponu vermekte.

güvenlik ve her türlü şiddetle mücadele

Almanya Wiesbaden kenti tren istasyonu ve önündeki alan kadın ve çocukların güvenlik ihtiyaçları çerçevesinde yeniden düzenlenmiş.

Avusturya Viyana’da *Kadınlar için Kent Kadın Birimi* tarafından işletilen 24 saat açık ve ücretsiz ‘Acil Destek Hattı’ bulunmakta.

İngiltere *Londra’da 2001 yılında hazırlanan strateji belgesi ile yerel yönetimler kadınlar ve çocuklar için güvenli seçenekleri artırmak, şiddet uygulayanı sorumlu tutmak, kamu kurumlarının şiddet konusunda duyarlı davranmasını sağlamak, çocukları ve gençleri şiddet konusunda bilgilendirmekle görevlendirilmiş. *Coventry’de uygulanan *şiddete uğrayan kadınlara destek hizmeti* çerçevesinde şiddet mağdurlarına ücretsiz destek veren gönüllü kuruluşlar yerel yönetimlerle iş birliği içinde çalışmakta. Ayrıca şiddet mağdurlarının ücretsiz yararlanabildiği acil destek telefon hattı bulunmakta.

kentsel demokrasi ve barınma hakkı

Avusturya Viyana’da bir bölge kadınlar sokağı olarak tasarlanırken kadın mimarlar tarafından gerçekleştirilen toplumsal cinsiyete duyarlı kent ve konut planlama çalışması BM tarafından örnek proje seçilmiş. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin anaakımlaştırıldığı kentte “Kadın-İş-Kent” pilot çalışması ve Housing AUSTRIA konut programı kapsamında 1993’ten bu yana altmıştan fazla konut projesi kadınların aktif katılımları sağlanarak tamamlanmış.

Brezilya São Paulo’da yoksulların yaşadığı imar izni olmayan konut alanlarında sosyal ve kültürel aktiviteleri arttırmayı hedefleyen bir kamusal alan stratejisi üretilmiş. Genç, yaşlı, çocuk, kadın ve erkeklere yönelik boş zaman geçirme alanları sunmanın ötesinde bir sosyal mimari

ve sosyal kent planlaması amaçlanmış. Böylece güvenli ve kapsayıcı kamusal alanlar sunan bir mahalle üretilebilmiş.

İngiltere *Bristol’de sadece anne ve çocuklardan oluşan ailelere sosyal konut tahsisinde öncelik tanımakta. * Brighton ve Hove bölgesinde 2015’te otoriteler, hizmet sağlayıcıları, çeşitli topluluklar ve bölge sakinleri arasında yapılan görüşmeler sonucunda barınma, güvenlik, kentsel demokrasi konulu yeni bir strateji belgesi hazırlanmış. Belgede - açıkça cinsiyet farklılıklarına vurgu yapılarak ve özellikle LGBTİ+ bireyler gözetilerek- herkes için makul fiyatlar sunan, aynı zamanda yüksek standartların korunduğu güvenli, sağlıklı ve çevre dostu bir şehir yaratmanın amaçlandığı açıkça yer almış.

Kanada Edmonton’da beş yıl süren *Cornerstone Ödenebilir Konut Programı* ile kentin düşük gelirli grupları için güvenli ve uygun fiyatlı konut seçenekleri yaratılmış, var olan konutların altyapısı nitelikli hale dönüştürülmüş. Bu kapsamda yürütülen *Yandaki bizim evimiz* (Our house next door) projesi ile aile içi şiddetten kaçan yoksul kadınların güvenli bir konuta geçiş sürecinde kalabilecekleri barınaklar sunulmuş.

Tacikistan Yerel yönetimler, BM Kadın Birimi ve yerel sivil toplum iş birliği ile arazi ve konut edinimine dair yasalarda düzenlemeye gidilmiş. Arazi/konut tapularında tüm aile üyelerinin isminin yazılması (özellikle kadınların isimlerinin) zorunlu hale getirilmiş. Yasal düzenleme yanında ücretsiz hukuki danışmanlık ve bilgilendirme kampanyaları ile 2002’de %2 olan kadınların tapu sahipliği oranı 2008 yılında %14’e yükselmiş.

kentsel hareketlilik ve hizmetlere erişim hakkı

Almanya Hannover Eşitlik Komitesi ve şehir planlama biriminin birlikte çalışması ile kentin ulaşım planlaması toplumsal cinsiyete duyarlı hale getirilmiş.

Finlandiya Helsinki’de bebek arabası ile seyahat eden kadınlardan ücret alınmamaktadır.

İngiltere Londra’da Büyükşehir Belediyesi ile Londra Emniyeti işbirliğiyle yapılan ‘Neye Bindiğini Biliyor musun?’ kampanyası ile kadınlar izinsiz çalışan taksiler konusunda bilgilendirilerek tecavüz ve taciz vakalarının sayısında ciddi bir düşüş elde edildi.

Kanada Montreal “iki durak arası modeli” ile kadınların ulaşımında yaşadıkları güvelik sorununu çözmek amacıyla özellikle gece saatlerinde duraklar arasında inmelerine imkân sağlanarak yürüme mesafelerinin kısaltılması amaçlanmıştır.

çevre hakkı

Belçika Flanders küresel iklim sorunuyla yerel düzeyde mücadele etmek için uygulanan Yerel Enerji ve İklim Paketi (LEKP) ile yeşillendirme, katılımcı enerji, sürdürülebilir hareketlilik ve yağmur suyu kullanımına odaklanılmaktadır.

Çin Şangay sürdürülebilirlik ve sıfır atık ilkesine göre planlanan Dongtan Eko Kenti biyoçeşitliliğin artması, atıkların %90’ının geri dönüştürülmesi, altyapı ve ulaşımın yenilenebilir enerjilerden sağlanması hedeflenmektedir.

Uganda Kampala’da üniversitede bisiklet paylaşımı, kentin iş merkezi olan bölgede birkaç araçsız gün ve açık sokak uygulamaları yapılarak insan dostu hareketlilik sağlanmış; kadınların, engellilerin ve yayaaların hareketliliği yükseltilmiş ve kentlilerin karbon ayak izi azaltılarak yeşil ulaşımın sağlanması yönünde adım atılmıştır.

kaynakça

- Kadın Dostu Kentler Avrupa’dan Örnekler / Hacı Ömer Sabancı Vakfı
- Eşitlikçi Kentler (“The Town for Equality”) / Avrupa Komisyonu İstihdam ve Sosyal İşler Genel Müdürlüğü

.....
160 <https://sdgs.un.org/sites/default/files/2020-11/SDG%20Good%20Practices%20Publication%202020.pdf>

- Viyana: “Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Kenti” / Yrd. Doç. Dr. Özgün Akduran
- Ecevit, Y. (2021) Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Temel Kavramları. CEİD Yayınları
- Türkiye’de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi- Kentsel Haklar ve Hizmetlere Erişimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması
- Kentsel Bakım Hizmetleri- Güvenli ve Eşit Kent Politikaları: Uluslararası Standartlar ve İyi Uygulama Örnekleri / Herkes İçin Güvenli Kent Ankara Projesi (2022)
- Kentsel Demokrasi- Güvenli ve Eşit Kent Politikaları: Uluslararası Standartlar ve İyi Uygulama Örnekleri / Herkes İçin Güvenli Kent Ankara Projesi (2022)
- Barınma Hakkı- Güvenli ve Eşit Kent Politikaları: Uluslararası Standartlar ve İyi Uygulama Örnekleri / Herkes İçin Güvenli Kent Ankara Projesi (2022)
- Çevre Hakkı- Güvenli ve Eşit Kent Politikaları: Uluslararası Standartlar ve İyi Uygulama Örnekleri / Herkes İçin Güvenli Kent Ankara Projesi (2022)
- www.ccre.org
- <https://www.skb.gov.tr/viyana-%C2%A8toplumsal-cinsiyet-esitliginin-kenti%C2%A8-s27416k/>
- <http://housingfinanceafrica.org/app/uploads/Kuyasa-Fund-case-study1.pdf>,
- <http://www.wds.org.uk/>, Erişim Tarihi: 5 Şubat 2018
- <http://www.brighton-hove.gov.uk/content/housing/general-housing/housing-strategy-2015>,
- *http://www.un.org/womenwatch/ianwge/member_publications/gender_mainstreaming_in_local_authorities.pdf
- <http://cdeacf.ca/organisation/comite-action-femmes-securite-urbaine-cafsu>
- http://www.yapi.com.tr/Haberler/dongtan-eko-kenti_96009.html

kaynak önerisi:

UNDESA (2020) *SDG Good Practices: A Compilation of success stories and lessons learned in SDG implementation*¹⁶⁰

-----Türkiye'den örnekler

katılım

Türkiye Gençlik Politika Şartı 2018 yılında Gençlik Örgütleri Forumu Derneği tarafından yayınlanmıştır. Gençlerin ulusal ve yerel karar alma mekanizmalarına katılımlarının güçlendirilmesi için somut önerilerin bulunduğu şartta yenilikçi ve genç dostu katılımcılık modellerinin gerekliliği vurgulanmakta, gençlerin, gençlik çalışanlarının ve gençlik alanında faaliyet gösteren sivil toplum örgütlerinin yerel yönetimler ve valilikler bünyesinde gençlikle ilgili konularda karar alma süreçlerinde dahil olabilmeleri için katılım mekanizmaları kurulması gerektiğini savunulmaktadır.

İstanbul, Şişli Belediyesi ve Şişli Kent Konseyi tarafından 2022'de hayata geçirilen **Benim Bütçem** programıyla Şişli sakinleri, mahallelere tahsis edilmiş bütçelerin hazırlanma süreçlerine katılma, yapılan harcamaları izleme, denetleme ve hesap sorabilme olanağı bulabilmektedir.

İstanbul, Kadıköy Belediyesi **Anlat Kadıköy** dijital platformu ile kent sakinleri belediye politika, program ve hizmetlerine ilişkin fikir ve önerilerini belirtebilmektedir. **Anlat Çocuk Kadıköy** ise, çocukların kente dair planlara katılabilmelerine olanak vermektedir.

İzmir, Seferihisar Belediyesi bünyesinde yaşama geçirilen **Çocuk Belediyesi** projesiyle çocuk hakları konusunda bilinç oluşturulması amacıyla farkındalık atölyeleri düzenlenmektedir.

Bursa, Nilüfer Belediyesi Kent Konseyi bünyesinde seçimle belirlenen ve muhtarlar başkanlığında faaliyet yürüten 42 **Mahalle Komitesi** bulunmaktadır. Kararların 2/3 oy oranıyla alındığı komitelerinde 1/3 oranında kadın kotası ve 1/3 oranında gençlik kotası aranmaktadır.

İstanbul, Kadıköy Belediyesi bünyesinde yer alan **Gönüllü Evleri**'nde (19 Mahalle Gönüllü Evi, 2 etkinlik birimi, 1 de mahalle evi) sayıları 10.000'i bulan gönüllülerle sosyal dayanışma, yardımlaşma ve belediye hizmetlerine gönüllü katılım sağlanmaktadır.

toplumsal cinsiyet eşitliği

a) toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı bütçeleme

Eskişehir Büyükşehir Belediyesi 2015-2019 Stratejik Planı, toplumsal cinsiyet duyarlı bütçeleme dikkate alınarak, özel amaç ve hedefler belirlenerek hazırlanmıştır. Bu çalışmanın koordinasyonu için kurulan eşitlik birimi ve komisyonuna kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği faaliyetlerinin izlenmesi için Kent konseyi ve STK temsilcilerinden oluşan Eskişehir Eşitlik Platformu (ESEP) de destek vermiştir.

b) engelli / özel gereksinimli, çocuk ve 75+ kentsel katılım hakları

İstanbul, Beşiktaş İlçe belediyesi - Engelsiz Beşiktaş/ Evde Bakım ve Muayene Hizmeti/Esenlik Hizmeti

65 yaş üstü veya engelli, kronik rahatsızlığından dolayı bakıma muhtaç kişilere yönelik ücretsiz **Evde Sağlık ve Sosyal Destek Hizmeti** ile kişilerin yaşam kalitesini arttırarak ve ailelerine destek sağlayarak sağlıklı bir toplum oluşmasını hedeflemektedir. Yaş veya engellik nedeniyle evinde özel tıbbi bakıma ihtiyaç duyan sakinlerin kişisel bakım da dâhil, sağlık ihtiyaçları aileleri ile birlikte yaşadıkları ortamda karşılandığı proje; doktorlar, hemşireler, hastabakıcılar tarafından verilen, gerektiğinde; tıbbi danışma, acil yardım hizmeti ve hasta nakil ambulansı hizmetini kapsamaktadır.

Esenlik hizmetiyle, öncelikli olarak 75+ yalnız yaşayan ve ihtiyaçlarını karşılayamayan kentlilerin hayatlarının kolaylaştırılması, evlerinde sağlıklı, huzurlu ve güvenli bir ortam yaratılması hedeflenmektedir. Bu kapsamda “evde kuaför hizmeti”, “evde temizlik-hijyen desteği” ve “pratik ev düzenlemeleri hizmeti” belediyenin uzman personeli tarafından verilmektedir.

Antalya, Muratpaşa Belediyesi bünyesindeki **Yaşlı Meclisinin** tüm üyeleri 60 yaşından büyük kent sakinlerinden oluşmaktadır. Sağlıklı yaşlanmanın mümkün olduğunu göstermek üzere çalışmalarına başlayan yaşlı meclisi, 65 yaş üstü kentlilerin sosyal ve eğitim aktiviteleri ile üretim aktivitelerini sürdürebildikleri bir hizmet modeli olan yaşlı evi modelini geliştirmişlerdir. Yaşlı evi modeli, bugün farklı kentlerde de uygulanmaktadır.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi bünyesinde, 4-14 yaş arasında özel gereksinimi olan çocukların aileleri tarafından haftada bir kere, 3 saatliğine bırakılabildikleri **Kısa Mola Merkezinde** 1 çocuk bakım elemanı (özel eğitim gerektiren bireyler), 1 çocuk gelişimi meslek elemanı, 4 öğretmen, 3 destek personeli (yardımcı hizmetler), 1 şoför (yolcu taşıma), 1 veri giriş elemanı olmak üzere 11 personeli bulunmaktadır. İsteyen aileler için ulaşım konusunda da destek sağlanan merkezlerin sayısı önümüzdeki yıl sonu 10’a yükselecektir.

Bursa, Nilüfer Belediyesi bünyesinde engelli ve engelli olmayan çocuklar bir araya gelerek birlikte oyun oynayabilecekleri **Oyun Engel Tanımaz Parkı**’nı beraber tasarlamışlardır. Proje kentsel yerleşim alanlarına ilişkin karar alma süreçlerine çocukların katılımlarını sağlamak, çocukların kentliliğe dair farkındalık kazanmasına yardımcı olmak ve kentsel mekanların engelli ve engelli olmayan herkese göre tasarlanması için kapasite oluşturmak gibi hedeflerle yola çıkılarak yaşama geçirilmiştir.

c) kadınların kentsel katılımı

İstanbul, Şişli Belediyesi Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü’ne bağlı olarak 2015 yılında faaliyete geçen **Toplumsal Eşitlik Birimi**, ilçede bulunan STK’lar ile iletişime geçerek Kadın, Çocuk, Gençlik, LGBTİ, Yaşlı, Engelli, Mülteci ve Azınlıklar konusunda ihtiyaç, öneri ve talepler doğrultusunda çeşitli çalışmalar organize etmektedir. Belediye stratejik planı, performans programları ve bütçesinin başta cinsiyet eşitliği dikkate alınarak toplumsal eşitliğe uygun ve paydaların katılımıyla hazırlanması en temel hedefleri arasındadır.

Bursa, Nilüfer Belediyesi Stratejik Planında kurum içi organizasyon ve çalışma ortamında ve hizmet sunumunda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlandığı, kadınların, engellilerin ve diğer dezavantajlı grupların kenti eşit derecede kullanma ve yararlanma hakkına sahip olduğu, topluma tam ve etkin bir şekilde dahil olmanın yanında kente dair karar süreçlerine eşit, kolay ve etkin bir şekilde katılımlarının sağlandığı; her türlü ayrımcılıktan uzak, kültürel, sosyal, cinsiyet kimliği, cinsel yönelim, etnik ve ekonomik farklılıkların gözetildiği ve bunlardan kaynaklanabilecek eşitsizlikleri ortadan kaldıracak bir yönetim ve hizmet anlayışını taahhüt etmiştir.

Bursa, Nilüfer Belediyesi Toplumsal Eşitlik Birimi tarafından belediye hizmetlerinin ve projelerinin **Cinsiyet Etki Değerlendirmesi (CED)** yapılmaktadır. Nilüfer Belediyesi’nin “iş ve hizmet geliştirme” sürecinde “cinsiyet etki değerlendirmesi” yapılması tavsiye edilmektedir. Aynı süreçte “mahalle komiteleri görüşü” ile “sağlık etki değerlendirmesi (SED)” de bulunmaktadır. Böylelikle belediyenin iş akışlarında hizmet ve projelerin geliştirilmesi sürecinde CED, SED ve mahalle komitelerinin görüşüne göre projelere onay verilmektedir.

Bursa, Nilüfer Belediyesinde Yerel Gündem 21 sürecinden (2009) bu yana faaliyet gösteren **Kent Konseyi Kadın Meclisi** ilçede yaşayan kadınları din, dil, ırk, kültür, sınıf, eğitim ve düşünce farkı gözetmeksizin temsil etmek için kurulmuştur. Eşitlik Birimi ile işbirliği halinde çalışan ve

her ay düzenli toplanan meclis belediyenin kadın sığınma evi ve dayanışma merkezinin kurulmasında da etkili olmuştur.

İstanbul, Kadıköy Belediyesi Yerel Eşitlik Eylem Planı kadın ve kız çocuklarının yaşam kalitesini yükseltecek hizmet tasarımı ve sunumuna ilişkin yerel eşitlik mekanizmalarının oluşturulması için katılımcı bir yaklaşımla 2015 yılında oluşturulmuştur.

Hazırlık sürecinde TCE konusunda yerel yönetim, akademisyenler, STK'lar, kadın örgütlenmeleri ve Kadıköylü kadınların bir araya gelerek fikir ürettiği bir zemin olan "Kadıköy Kadın Forumu ve Yerel Eşitlik Çalıştayı" düzenlenmiş ve "Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele", "Kadın ve Sağlık", "Kentsel Hizmetler ve Kadın", "İstihdam ve Eğitim" ve "Toplumsal Cinsiyet Farkındalığı, Katılım ve Temsiliyet" başlıkları altında atölyeler gerçekleştirilerek "mevcut durum, çözüm ve uygulama önerileri" ortaya konmuştur.

İstanbul, Kadıköy Belediyesi bünyesinde 2014'te oluşan belediye meclisi, "Kadın-Erkek Fırsat Eşitliği" Meclis İhtisas Komisyonu adını **Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Meclis İhtisas Komisyonu** olarak değiştirme kararı almıştır. Komisyon, meclise verdiği önergelerle Kadıköy Belediyesi Yerel Eşitlik Eylem Planına, Toplumsal Eşitlik Biriminin kurulması ile Avrupa Yerel Yaşamda Kadın Erkek Eşitliği Şartı'nın imzalanmasına öncülük etmiştir.

Trabzon Büyükşehir Belediyesi öncülüğünde, 2017'de toplumsal cinsiyet eşitliğinin yerel yönetimlerce tesis edilmesi amacıyla 18 ilçe belediyesine yönelik koordinasyon ve kapasite geliştirme programı oluşturulmuştur. Bu çerçevede bir araya gelen yerel yetkililere Hak Temelli Hizmet Yaklaşımı, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme, Kadına Yönelik Şiddet ve Yerel Yönetimlerin Sorumlulukları, Yerel Eşitlik Eylem Planı Hazırlama Teknikleri konularında eğitimler verilmiştir. Trabzon Büyükşehir Belediyesi Eşitlik Birimi, ilçe belediyelerindeki **Eşitlik Masalarını** düzenli olarak ziyaret etmekte ve

eşitlik politikalarını hayata geçirmeleri konusunda kontrol, koordinasyon ve teknik destek sağlamaktadır.

Bursa Afet sonrası konut kooperatifi, Nilüfer Kadın Kooperatifi, yaklaşık 100.000 konutun yıkıldığı ve 250.000 konutun ciddi hasar gördüğü Marmara Depremi ile ortaya çıkan evsizlik kriziyle mücadele edebilmek amacıyla Düzceli kadınların bir araya gelmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Deprem nedeniyle yoksul olan düşük gelirliler için uzun süreli kalıcı ve güvenli barınma sağlamak amacıyla bir araya gelen kadınlar, yerleşimler hakkında veri toplayarak ve yetkililerle paylaşarak afet rehabilitasyon/imar sürecinde aktif rol almışlardır.

Bu süreçte yerel ve merkezi yetkililerle diyalog, kadınlar arası deneyim paylaşımı ile birlikte inşaatın erkek egemen yapısı içinde kadınların da bazı becerilerde ustalaşarak konut üretim sürecine dahil olmaları, konut edinimi için gereken fonlara erişimleri mümkün olmuştur. Kadınların konut edinim sürecine dahil olmaları, devlet konutu almaya hak kazanan ev sahipleri ile kiracılar ve evleri yıkıldığı ya da yıkım tehlikesi altında olduğu için kiracı konuma düşen ev sahipleri arasındaki gerilimin çözümünde oldukça etkili olmuştur. Kooperatif aracılığı ile 48 düşük gelirliler kentli kadın kendi evlerine sahip olabilmıştır.

d) LGBTİ+ kentsel katılımı

Türkiye LGBTİ+ Dostu Belediyecilik Protokolü

Sosyal Politikalar, Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği (SPOD) ve Genç LGBT+ Derneği, belediyelere LGBTİ+ haklarının hayata geçirilmesindeki sorumluluklarını hatırlatmak amacıyla LGBTİ+ Dostu Belediyecilik Protokolü hazırlamışlardır.

LGBTİ+ haklarını gözeten ve kentteki temel haklarına ulaşabilmeleri için kapsayıcı politikalar üretmelerinde belediyelere rehberlik eden bu 10 maddelik protokol, LGBTİ+ örgütleriyle birlikte çalışarak stratejik planların ve belediye bütçesinin hazırlanması, belediye mevzuatının

cinsel yönelim ve cinsiyet kimliklerini de içerecek şekilde güncellenmesi ve belediyelerde eşitlik birimlerinin kurulması gibi somut adımlar tanımlamaktadır. 2020 yerel seçimleri öncesinde 26 belediye başkan adayı LGBTİ+ Dostu Belediyecilik Protokolü'nü imzalamıştır.

- Amsterdam - Barcelona - Cologne - / Gökkuşluğu Şehirleri Ağı

İstanbul'dan Şişli ve Beşiktaş Belediyeleri ve Bursa'dan Nilüfer Belediyesi Gökkuşluğu Şehirleri Ağı'na katılmışlardır.

çevre hakkı

Yalova'da Organik Ulaşım

Yalova'da insanların şehir merkezine yaya, bisiklet ve toplu taşıma ile gelme öngörüsünden yola çıkan Yalova Belediyesi, bu öngörüü gerçekleştirebilmek için bir dizi çalışma yaparak Türkiye'de okul bahçelerine eğitim alanları yapan, eğitim veren ilk belediye unvanına sahip olmuştur. Öncelikle şehrin trafik akışını değiştirebilmek için eğitimden yararlanan belediye mobil konteynırlar aracılığıyla okul bahçelerinde 28 bin ilköğretim, ortaöğretim ve üniversite öğrencisine organik ulaşımaya yönelik eğitimler gerçekleştirmiştir.

Bisikleti bir ulaşım aracı olarak kabul eden belediye evde, alışveriş merkezinde, terminalde, tüm hayatta sosyal faaliyette kullanılması için 44 km bisiklet yolu yaparak. 20 km bisiklet yolunu şehir içinde, güvenli bir şekilde, araç trafiğiyle birlikte çalıştırmayı başarmıştır. 2,5 m genişliğinde olan bisiklet yolları, şehir içinde yapılan otoparklara otomobillerini park eden halk tarafından da etkin bir şekilde kullanılmaktadır.

İklim için biz varız!

Türkiye'den 24 Belediye (Adana Büyükşehir Belediyesi, Ankara Büyükşehir Belediyesi, Aydın Büyükşehir Belediyesi, Bursa Büyükşehir Belediyesi, Erzurum Büyükşehir Belediyesi, İzmir Büyükşehir Belediyesi, Bolu Belediyesi, Edirne Belediyesi, Rize Belediyesi, Tunceli Belediyesi;

Avcılar Belediyesi, Bağcılar Belediyesi, Beşiktaş Belediyesi, Kadıköy Belediyesi, Sarıyer Belediyesi, Sultanbeyli Belediyesi (İstanbul); Bornova Belediyesi, Çiğli Belediyesi, Karşıyaka Belediyesi (İzmir); Tepebaşı Belediyesi (Eskişehir), Bodrum Belediyesi (Aydın), Fethiye Belediyesi (Muğla), Çerkezköy Belediyesi(Tekirdağ), Acıpayam Belediyesi (Denizli)) 2019 yılında Madrid'deki Birleşmiş Milletler (BM) iklim zirvesi devam ederken "İklim için Kentler" adlı bir deklarasyon yayımladı.

Sloganları "İklim için biz varız!" olan belediyeler, söz konusu deklarasyonda yerel yönetimler olarak şu taahhütlerde bulundu:

- Bilimsel veriler ışığında, uluslararası standartlara uygun veri toplama yöntemleri kullanarak karbon salınımlarını azaltmak ve krize karşı uyum politikalarını hayata geçirmek için İklim Değişikliği Eylem Planları hazırlamak,
- Yaşanabilir bir gelecek için kentlerimizde sürdürülebilir ulaşım, yenilenebilir enerji ve ekolojik tarım uygulamalarına öncelik vermek,
- İklim değişikliği ile mücadele eden yerel, ulusal ve uluslararası kurumları, girişimcileri, kooperatifleri ve sivil toplum örgütlerini desteklemek, iş birliklerine dâhil olmak,
- Hem kentimizde risk altında bulunan yurttaşlarımızı hem de kentlerimizin altyapısını korumak için imar planlama süreçlerinde iklim krizi ve etkilerini önlemeyi önceliklendirmek,
- Paris Anlaşması'nın ortaya koyduğu vizyon çerçevesinde, 2030 yılına kadar küresel ısınmayı 1,5 derece sınırında tutmak için, adil, eşitlikçi, yaşanabilir kentler için üzerimize düşen sorumlulukları yerine getirmek.

kaynakça

- **Yerel Yönetimlerde Kadın Katılımı ve Eşitlikçi Mekanizmalar.** Türkiye Aile Planlaması Vakfı (2019)

- **Güvenli ve Eşit Kent Politikaları: Uluslararası Standartlar ve İyi Uygulama Örnekleri E-Rapor** serisi. Engelli Kadın Derneği (2022) Ankara
 - Kentsel Demokrasi - Güvenli ve Eşit Kent Politikaları: Uluslararası Standartlar Ve İyi Uygulama Örnekleri
 - Kentsel Bakım Hizmetleri - Güvenli ve Eşit Kent Politikaları: Uluslararası Standartlar Ve İyi Uygulama Örnekleri
 - Barınma Hakkı - Güvenli ve Eşit Kent Politikaları: Uluslararası Standartlar Ve İyi Uygulama Örnekleri
 - Çevre - Güvenli ve Eşit Kent Politikaları: Uluslararası Standartlar Ve İyi Uygulama Örnekleri

örnek göstergeler

Kentlerin özgün şekillenmesinde ana sorumlular yerel yönetimlerdir.

Yerel yönetimlerde bilgiye dayalı ve doğru kararların alınabilmesi ise, uygun gösterge verilerinin düzenli takibine ve edinilen bilgilerin karar süreçlerinde etkin şekilde kullanılmasına bağlıdır.

Ülkemiz yerel yönetimlerinde kullanılmaya başlanmış ve kullanılması önerilen göstergeler oldukça fazladır. **Bu kitapçığın kısıtlı içeriğini açacak çok değerli göstergeler, örnekler verilen çok sayıda kaynağın incelenmesi ile bulunabilir ve geliştirilebilir.**

kaynak önerileri:

Güvenli ve Eşit Kent Politikaları: Uluslararası Standartlar ve İyi Uygulama Örnekleri E-Rapor serisi. Engelli Kadın Derneği (2022) Ankara

- *Kentsel Demokrasi*¹⁶¹- Standartlar ve önerilen göstergeler (Sayfa 18-25)
- *Barınma Hakkı*¹⁶² - Standartlar ve önerilen göstergeler (Sayfa 18-34)
- *Kentsel Bakım*¹⁶³ -Standartlar ve önerilen göstergeler (Sayfa 20-43)
- *Çevre Hakkı*¹⁶⁴ - Standartlar ve önerilen göstergeler (Sayfa 28-51)

.....
¹⁶¹ Öngen-Köse, Ç. (2022) <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/2032>

¹⁶² Hatiboğlu-Kısat, B. (2022) <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/2024>

¹⁶³ Özateş-Gelmez, Ö. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/2033>

¹⁶⁴ Taşdemir-Afşar, S.(2022) <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/2034>

Kentsel Haklar ve Hizmetlere Erişimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması¹⁶⁵ CEİD(2018)

- Önerilen Göstergeler (Sayfa 132- 148)
- İzleme Soruları (Sayfa 148-149)
- Uluslararası Dayanaklı Göstergeler (Sayfa 176-182)

Kent Hakları İzleme Platformları İçin Kent Hakları İzleme Rehberi¹⁶⁶

Karadeniz Yeni Ufuklar Derneği (2022)

- Türkiye’de Kullanılması Önerilen Göstergeler (Sayfa 11-18)
- İzleme Soruları (Sayfa 19- 26)

Sivil Toplum Kuruluşlarının Karar Alma Mekanizmalarına Katılımı: Yerel Yönetimlerde Kaliteli ve Anlamlı Bir Katılım İçin Uygulama Rehberi. Özüpak Güleç, B. (2020) TÜSEV.

- Katılım Süreçleri Değerlendirme Tablosu (Sayfa 53-56)
- Katılımcı Yöntemler Birliği (Sayfa 69-72)

Kentleşme Şurası- Yerel Yönetimler, Katılımcılık ve Kentsel Yönetim Komisyonu Raporu. T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı (2009)

- Eylem Planı ve Göstergeler (Sayfa 89-99)
- Sorun Strateji ve Eylem Tablosu ile Göstergeleri (Sayfa 101-110)

Yerel Yaşamda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Değerlendirme Göstergeleri

¹⁶⁷ Avrupa Bölge ve Belediyeler Konseyi (Council of European Municipalities and Regions) (2009)

.....

¹⁶⁵ Akduran,Ö. Yakar Önal, A. Günlük Şenesen, G.
<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/174>

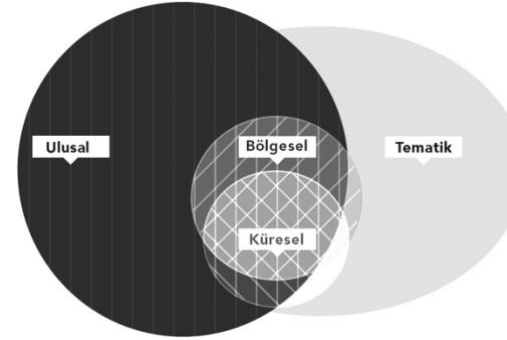
¹⁶⁶ <https://www.karadenizyeniufuklar.org.tr/Bulten/Kent%20hakları%20izleme%20Rehberi.pdf>

¹⁶⁷ <https://charter-equality.eu/methods-and-evaluation/analyse.html>

168

https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/C/SW/64/National-reviews/Annex1_English.pdf

- Avrupa Yerel Yaşamda Kadın-Erkek Eşitliği Şartı'nın uygulamalarını belirleme ve izlemeye dair göstergeler

Gender-specific SDG indicators and supplemental indicators¹⁶⁸

UN Women (2017) (Toplumsal Cinsiyete Dayalı Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Göstergeleri ve Destekleyici Göstergeler)

17 Küresel Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi için 100 Temel Gösterge ve Tamamlayıcı Göstergelere Dair Öneriler. Sustainable Development Solutions Network (Sürdürülebilir Kalkınma Çözümleri Ağı) (2012)¹⁶⁹

Article 29: List of illustrative indicators on participation in political and public life¹⁷⁰. UN The Office of the High Commissioner for Human Rights (2020)

- Engellilerin Katılım Hakkı ile ilgili göstergeler
UNICEF (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu) (2020)

Minimum Quality Standards and Indicators for Community Engagement¹⁷¹

- Topluluk katılımına dair ulusal, ulus altı ve yerel yönetim göstergeleri (Sayfa 38-40)

¹⁶⁹ <https://indicators.report>

¹⁷⁰ Madde 29: Siyasal ve kamusal yaşama katılımı ile ilgili açıklayıcı göstergeler listesi, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği.

<https://www.ohchr.org/sites/default/files/article-29-indicators-en.pdf>

¹⁷¹ Topluluk Katılımı İçin Minimum Standartlar ve Göstergeler

<https://www.unicef.org/mena/reports/community-engagement-standards>

örnek göstergeler: kente katılım

Gösterge türü	Hangi konuda/ konumda?	Gösterge kırılımları
A.1) Yerel karar alıcı profili		
Çalışan sayı + oranları? Düzenleyici karar var mı? > Gerçekleşme durumu?	○ Belediye yöneticileri içerisinde ○ (Başkan, danışman, daire başkanı, müdür ve yardımcıları ile düzenleyici komisyonların üyeleri) ○ Belediye meclis üyeleri ○ Muhtarlar ○ Belediye çalışanları içerisinde: ○ Stratejik plan hazırlama ekibi ○ Belediye eşitlik birimi ○ Mimar, peyzaj mimarı, şehir bölge planlamacıları ○ Mühendislik ve diğer uygulayıcı teknik pozisyonlar ○ Diğer yönetsel pozisyonlar	● Kadın, Erkek, LGBTİ+ ● 18-29 yaş, 30-64 yaş, 65 yaş üstü ● Eğitim seviyeleri ● Ekonomik gruplar ● Engelli ● Azınlık ● Resmi kısıt olmayan durumlarda, kentin hangi bölgesinde yaşadığı (Kentin bölgeler arası temsil dengesi tespiti)
Hemşehri sayı + oranları? Düzenleyici karar var mı? > Gerçekleşme durumu?	Şeffaf bilgi paylaşımı, hesap verme yükümlülüğü, danışma, istişare, konsensüs oluşturma amaçlı geniş katılım mekanizmalarındaki yönetici ve katılımcı profili: ○ Kent konseyi ● Genel Kurul ● Meclisler ● Çalışma grupları ○ Danışma ve izleme komiteleri ○ Mahalle tabanlı organlar ○ ...	● Kadın, Erkek, LGBTİ+ ● Çocuk, 18-29 yaş, 30-64 yaş, 65 yaş üstü ● Eğitim seviyeleri ● Ekonomik grupları ● Engelli ● Azınlık ● Yabancı uyruklu/göçmen/mülteci ● Resmi kısıt olmayan durumlarda, kentin hangi bölgesinde yaşadığı (Kentin bölgeler arası temsil dengesi tespiti)

örnek göstergeler: kente katılım

Gösterge türü	Gösterge türü	Gösterge türü
A.2) Kararlara katılımı yaygınlaştırma mekanizmaları		
Düzenleyici karar var mı? > Gerçekleşme durumu? Sayısal değer + Oran? Nitelik?	○ Elektronik tabanlı katılım uygulamaları ○ Öneri, memnuniyet, şikayetleri toplananlar ○ Saha araştırmalarının örneklem grupları ○ Belediye meclisinin toplantılarına katılan halk ○ Oy verenler ● Seçimlerde ● Katılımcı bütçe uygulamalarında ● Hizmet bazlı halk oylamalarında	● Kadın, Erkek, LGBTİ+ ● Çocuk, 18-29 yaş, 30-64 yaş, 65 yaş üstü ● Eğitim seviyeleri ● Ekonomik durum ● Engellilik ● Azınlıklar ● Yabancı uyruklu/göçmen/mülteciler ● Kentin farklı bölgelerinden katılım (kırsal dahil)
B) Politika geliştirme, uygulama, izleme ve değerlendirme süreçleri		
Düzenleyici karar var mı? > Gerçekleşme durumu? Sayısal değer + Oran? Nitelik?	○ Belediyenin stratejik, yıllık performans ve eylem planları oluşturma süreçlerindeki katılım mekanizmaları ○ Program ve rapor hazırlama süreçleri dışındaki politika ve uygulamaların rutin izleme ve değerlendirme mekanizmaları ○ Dış paydaş toplantıları ○ Sivil toplum örgütleriyle ortak yürütülen projeler	1. Belediye birimler içinde ve arasında katılım 2. Hemşehri katılımı (kişi ve örgüt düzeyinde yukarıdaki kısımlarda) alanlarında a) Katılım konuları, yöntemleri, sürekliliği b) Katılımın etkinliği (Kentsel yaşama etki düzeyi) c) Katılımın verimliliği (Maliyet/performans?) d) Katılım süreçleri değerlendirilmesi: ○ Katılımcı öneri ve yorumları ○ Önerilerin gerçekleşme oranları ○ Yaygın kente aidiyet algısının seyri ○ Etkin katılım düzeyi (hedef, gerçekleştiren)
Düzenleyici karar var mı? > Gerçekleşme durumu? > Sayısal değer + Oran? >Nitelik?	Kent konseyi: ○ Yönetim kurulu kararları ○ Meclislerin kararları	● Belediye meclisine sunulanlar (İçerik, sayı, oran, sonuç) ● Doğrudan uygulananlar (Etkinlik türü, sayısı, içeriği, katılımcı profili, etkisi)

örnek göstergeler: kente katılım

Gösterge türü	Hangi konuda/ konumda?	Gösterge kısımları
C) Kentsel demokrasi mekanizmaları		
Düzenleyici karar var mı? > Gerçekleşme durumu? Sayısal değer + Oran? Nitelik?	Belediye bünyesinde ○ Toplumsal eşitlik birimi • Organizasyon hiyerarşisindeki konumu • Kararlarının uygulanma oranları ○ Yerel eşitlik eylem planı • Sağlanan iyileşmeler? ○ Toplumsal cinsiyet anaakımlaştırma düzeyi • Plan ve bütçe lemede “toplumsal cinsiyet etki değerlendirmesi” standart hale gelebilmiş birimler • Kapasite artırma çalışmaları (Hangi birimlerde, ne tür çalışmalar var? Erişilen personel sayı ve oranları? Sağlan dönüşüm ölçülüyor mu? Gerekli ise destekleme devam ediyor mu?) • Tüm birimler eşitlik birimi ile entegre çalışıyor mu?	Hepsi gözetiliyor mu? • Kadın, Erkek, LGBTİ+ • Çocuk, 18-29 yaş, 30-64 yaş, 65 yaş üstü • Farklı eğitim seviyeleri • Farklı ekonomik gruplar • Engelliler • Azınlıklar • Yabancı uyruklu/göçmen/mülteciler • Kentin farklı bölgeleri arası fırsat eşitliği (kırsal dahil)
	Hak savunma, ayrımcılık ve şiddetle mücadelede farklı gruplar konusunda uzmanlaşmış birimler	• Hangi gruplara özel hizmet üretiliyor? • Birim bazlı uygulamalar neler? • Uygulama bazlı etkilik ölçümleri (nicelik ve nitelik)?
	Belediye çalışanlarının planlama, uygulama, izleme ve değerlendirmeye katılımını teşvik mekanizmaları • Üretilen hizmetlere dair • İç işleyişe dair	• Yöntemler? • Süreklilik? • Ulaşılan personelin statü, sayı ve oranları (Alt kısımları ile) • Etkinlik? (Sağlanan kazanımlar)

örnek göstergeler: kente katılım

Gösterge türü	Hangi konuda/ konumda?	Gösterge kırılımları
C) Kentsel demokrasi mekanizmaları		
Düzenleyici karar var mı? > Gerçekleşme durumu? Sayısal değer + Oran? Nitelik?	Belediye tarafından/ortaklığı ile yürütülen Katılım konulu eğitim ve farkındalık artırma çalışmalarıKatılım süreçlerinin izleme ve değerlendirme uygulamaları	Kişi ve örgüt düzeyinde erişilen hemşehrilerde Kadın, Erkek, LGBTİ+Çocuk, 18-29 yaş, 30-64 yaş, 65 yaş üstüTüm eğitim seviyelerindeTüm ekonomik gruplardaEngellilerAzınlıklarYabancı uyruklu/göçmen/mültecilerKentin farklı bölgelerinden katılım (kırsal dahil)
D) Bütçeleme süreçlerinde eşitlik ve kapsayıcılık		
Düzenleyici karar var mı? > Gerçekleşme durumu? Sayısal değer + Oran? Nitelik?	Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme	Hangi birimlerde Temel ve çalışma alanına özel toplumsal cinsiyet eğitimleri verilmiş, yeterlik düzeyleri kontrol edilmiş?Önceden kullanılan bütçelerin etkileri toplumsal cinsiyet açısından izlenip değerlendirilmiş?Standart olarak toplumsal cinsiyet etki değerlendirmesi yapılıyor?
	Katılımcı bütçeleme	Ayrılan bütçe yüzdesiBütçe kullanımı kural ve oranlarında toplumsal cinsiyet eşitliğinin güvenceye alınmasıFarklı kanallardan tüm hemşehrilere duyuruHemşehrilere sunulan fikir beyan yöntemlerinin kapsayıcılık ve erişilebilirliği

örnek göstergeler: kent ve doğa (çevre hakkı)

Gösterge türü	Hangi konuda/ konumda?	Göstergeler
Yerel yaşamda sürdürülebilirlik düzenlemeleri		
Düzenleyici karar var mı? > Gerçekleşme durumu? Sayısal değer + Oran? Nitelik?	Belediyenin • Çevre hakkı • İklim değişikliği uyum ve azaltımı • Biyoçeşitliliği koruma • Kentsel yeşil alan hakkı • Erişilebilir ve sürdürülebilir su yönetimi • Yenilenebilir ve temiz enerji • Yeşil ulaşım, kentsel hareketlilik • Tarımda uyum, azaltım ve onarıcılık • Etkin atık yönetimi • Temiz hava • Gürültü izleme • Doğal afet risk haritalama, önleme ve acil müdahale Gibi konularda	• Her bir konu bazında ○ Güncel bölgesel durum değerlendirmeleri? ○ Her belediye biriminin sorumluluk tanımları? ○ Sorumlulukları izleme, değerlendirme ve güncelleme mekanizmaları? ○ Planlama, uygulama, izleme ve değerlendirme süreçleri toplumsal cinsiyet eşitlikçi ve katılımcı mı? • Sürdürülebilir kalkınma amaçları ○ Strateji belgelerinde yer alıyor mu ○ Gerekli eylem planları mevcut mu? ○ Gerçekleştirilen uygulamalar? Sağlanmış iyileştirmeler? • Yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası iş birliği, protokol, sözleşme, deklarasyonlardan ○ Taraf olunanlar ○ Gerçekleştirilen uygulamalar? Sağlanan iyileştirmeler? • Kente dair verilerin şeffaf ve düzenli paylaşımı sağlanıyor mu?
Düzenleyici karar var mı? > Gerçekleşme durumu? Sayısal değer + Oran? Nitelik?	• Kişi başına düşen yeşil alan • Yeşil ulaşım seçenekleri kullanılabilirliği • Hava kalitesi • Gürültü düzeyi • İçme suyuna erişim • Güvenli ve sürdürülebilir atık su yönetimi • Gıda güvencesi • ...	• Kadın, Erkek, LGBTİ+ • Çocuk, 18-29 yaş, 30-64 yaş, 65 yaş üstü • Tüm eğitim seviyelerinde • Tüm ekonomik gruplarda • Engelliler • Azınlıklar • Yabancı uyruklu/göçmen/mülteciler • Kentin farklı bölgelerinden katılım (kırsal dahil)

örnek göstergeler: kentsel bakım hizmetleri

Gösterge türü	Hangi konuda/ konumda?	Gösterge kırılımları
Kentsel bakım hizmetlerine erişim hakkı düzenlemeleri		
Düzenleyici karar var mı? > Gerçekleşme durumu? Sayısal değer/Oran? Nitelik?	Belediyeni sosyal hizmetleri • Aynî , nakdî, psikososyal destek • Engelli, yaşlı ve hastalara yönelik anlık ve uzun vadeli bakım destekleri (beslenme, temizlik, ihtiyaç temini, ...) • Hasta destekleri (evde bakım, sağlık merkezlerine ulaşım, yakınlar için konaklama, ...) • Öğrencilere barınma hizmeti • Uygun fiyatlı konut sağlama • Hemşehrilere yönelik farkındalık çalışmaları (sosyal uyum, üreme sağlığı ve cinsel sağlık, ev içi kazalar, • Hizmet bilinirliğini artırma çalışmaları	Yararlanıcılar içerisinde: • Kadın, Erkek, LGBTİ+ • Çocuk, 18-29 yaş, 30-64 yaş, 65 yaş üstü • Farklı eğitim seviyeleri • Farklı ekonomik gruplar • Engelliler • Azınlıklar • Yabancı uyruklu/ göçmen/ mülteciler • Kentin farklı bölgeleri arası fırsat eşitliği (kırsal dahil)
	Sosyal hizmetler alanında düzenli veri toplama	• Mevcut hizmetlerin erişilebilirliği ○ Hemşehrilere hizmetlerden haberdar olma oranları ○ Farklı bilgilendirme kanallarından erişim profilleri • Yararlanıcılardan öneri ve yorum toplama • Saha araştırmalarında ihtiyaçları ve ihtiyaç sahiplerini aktif olarak saptama • Geri bildirim toplama yöntemleri • Geri bildirimlere göre yapılan düzenlemeler • Verilerin şeffaf ve yaygın paylaşım kanalları, farklı kanallardan erişim profili takibi, paylaşım periyodu
	Kurumsal bilgi sistemi	• Başvuru karşılama, yürütme, sonlandırma süreçleri ile kullanıcı yorumları kolay ve etkin şekilde takip edilip, gerekli iyileştirmeler yapılıyor mu?

örnek göstergeler: kentsel bakım hizmetleri

Gösterge türü	Hangi konuda/ konumda?	Gösterge kırımları
Kentsel bakım hizmetlerine erişim hakkı düzenlemeleri		
Düzenleyici karar var mı? > Gerçekleşme durumu? Sayısal değer/Oran? Nitelik?	Çocuk bakım hizmetleri (kreş, gündüz bakım evi, oyun odası, ...) a) Belediye personeline sunulan b) Belediyenin hemşehrilere sunulan c) Kentte merkezi kamu ve özel sektör tarafından sunulan o Hizmet içerikleri? Bilinirlikleri? o Talep boyutları? Karşılama oranları? o Hizmet nitelikleri takibi? (Mesai saatleri, servis imkânları, öneri-şikâyet- memnuniyet geri bildirimleri toplama ve gerekli iyileştirme için mekanizmalar, ...) Belediyenin yaşlı bakım hizmetleri kapasite, bilinirlik, nitelik o Gündüz bakım merkezleri o Mola evleri o Yaşlı bakım evleri o Acil durum hane içi bakım desteği o Düzenli hane içi destek hizmetleri ... Belediyenin engellilere yönelik hizmetleri o Kentsel mekân düzenlemelerine dair talep toplama ve iyileştirmelerin gerçekleştirilmesi o Günlük aktivite, dijital okur-yazarlık, hobi geliştirme, temel ve mesleki beceri geliştirme, spor, kültür, sanat, boş zaman, eğlence vb. etkinliklerinin varlığı o Temel ihtiyaçların karşılanmasına dair durum tespiti ve iyileştirme çalışmaları ...	Hizmetten yararlanana bakım vermektten sorumlu hemşehrilere içerisinde: • Kadın, Erkek, LGBTİ+ • 18-29 yaş, 30-64 yaş, 65 yaş üstü • Hane içi bakımdan sorumlu yalnız yetişkinler • Farklı eğitim seviyeleri • Farklı ekonomik gruplar • Engelliler • Azınlıklar • Yabancı uyruklu/göçmen/mülteciler • Kentin farklı bölgeleri arası fırsat eşitliği (kırsal dahil) Hizmetlere dair bilgiler şeffaf ve düzenli paylaşılıyor mu?

örnek göstergeler: kentsel bakım hizmetleri

Gösterge türü	Hangi konuda/ konumda?	Gösterge kırılımları
Kentsel bakım hizmetlerine erişim hakkı düzenlemeleri		
Düzenleyici karar var mı? > Gerçekleşme durumu? Sayısal değer/Oran? Nitelik?	Belediyenin toplumsal cinsiyet temelli şiddetle mücadele hizmetleri ○ Mağdurlar için • Acil ve etkin yönlendirme sağlanıyor mu?• Sığınma evi (Var mı? Kapasite? Sakinlerin ihtiyaç karşılama yeterlilik takibi yapılıyor mu? Geliştirmeler için gerekli iş birlikleri yürütülüyor mu? ...)• Gizlilik ve güvenlik ihtiyacı olmayan/kalmamış şiddet mağdurlarına destek (uygun fiyatlı barınma ve çocuk bakımı, istihdam yönlendirmeleri, nakdî destek, ...)○ Şiddetin oluşumunu önlemeye dair • Kurum personeli için ▪ Şiddetle mücadele politika belgesi, şikâyet makamı, takip mekanizmaları mevcut mu? Çalışanlarca biliniyor mu ?▪ Eğitim ve farkındalık etkinlikleri düzenli olarak gerçekleşiyor mu? Personelin ne kadarına ulaşılabilmiş?• Kurumun ürün/hizmet ve satın alım şartnamelerinde tedarikçi firmalara ilgili zorunluluk/öncelikler tanımlanmış mı? ▪ Şiddeti önleyici iç mekanizmalar (politika belgesi, şikâyet-yürütme ve kontrol mekanizmaları)• Mahallelerde bilinçlendirme çalışmaları• Yaygın bilinçlendirme kampanyaları• İş birlikleri (Örneğin eski mahpuslar için uyum destekleri, eğitim ve basın-yayın kurumları ile ortak çalışmalar, ...)	Yararlanıcılar içerisinde • Kadın, Erkek, LGBTİ+• Hane sorumluluğunu tek yüklenmiş yetişkinler• 18-29 yaş, 30-64 yaş, 65 yaş üstü• Farklı eğitim seviyeleri• Farklı ekonomik gruplar• Engelliler• Azınlıklar• Yabancı uyruklu/göçmen/mülteciler• Kentin farklı bölgeleri arası fırsat eşitliği (kırsal dahil) Hizmetlere dair bilgiler şeffaf ve düzenli paylaşılıyor mu?